

ZVEZA BIBLIOTEKARSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

KNJIŽNICA

Revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti

Programska zasnova

KNJIŽNICA je začela izhajati leta 1957 kot glasilo Društva bibliotekarjev Slovenije. Leta 1984 je po preimenovanju Društva postala glasilo Zveze bibliotekarskih društev Slovenije. KNJIŽNICA objavlja najnovejša znanstvena spoznanja in strokovne dosežke s področij bibliotekarstva, informacijske znanosti in knjigarstva ter sorodnih ved. Poslanstvo revije KNJIŽNICA je prispevati k razvoju teorije in prakse ter dvigu ravni znanja in strokovne usposobljenosti zaposlenih na teh področjih. Izhaja trikrat letno (dve enojni in ena dvojna številka).

Indeksirana je v:

LISA (CSA), Directory of Open Access Journals (DOAJ), LISTA (EBSCO), European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences (ERIH PLUS), Proquest Research Library, ProQuest Library Science in IBZ. Prispevki v celotnem besedilu so prosto dostopni na spletni strani revije in v zbirkah podatkov LISA, Google Scholar, dLib in COBISS/OPAC.

Uredniki revije so bili doslej:

Maks Veselko 1957–1958

dr. Branko Berčič 1958–1962

Maks Veselko 1963–1964

Jože Munda 1965–1969

Maks Veselko 1970–1971

Vlasta Pacheiner 1972–1973

dr. Bruno Hartman 1974–1979

Jože Šifrer 1980–1985

mag. Jelka Gazvoda 1986–1999

dr. Melita Ambrožič 2000–2005

dr. Eva Kodrič-Dačić 2005–2009

dr. Primož Južnič (odg. ur.) 2010–2011

mag. Branka Badovinac (gl. ur.) 2010–2011

dr. Alenka Kavčič-Čolić (odg. ur.) 2012–2015

dr. Ines Vodopivec (gl. ur.) 2012–2015

dr. Gorazd Vodeb (odg. ur.) 2016–2019

Damjana Vovk (gl. ur.) 2016–2020

dr. Irena Eiselt (odg. ur.) 2019–2020

dr. Mojca Rupar Korošec (gl. ur.) 2021–2023

Zveza bibliotekarskih društev Slovenije
Založba Univerze v Ljubljani

69/4

ISSN 0023-2424 (tiskana izdaja)
ISSN 1581-7903 (elektronska izdaja)
Ljubljana, december 2025

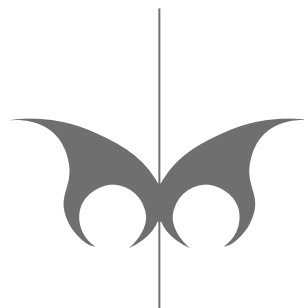
KNJIŽNICA

**Revija za področje bibliotekarstva
in informacijske znanosti**

LIBRARY

***Journal of Library
and Information Science***

*Slovenian Library Association
University of Ljubljana Press*

KNJIŽNICA. Revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti

Letnik 69, številka 4 (2025)

UDK 02

ISSN 0023-2424 (tiskana izdaja)

ISSN 1581-7903 (elektronska izdaja)

Ustanovitelj: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije

Založnika: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije in Založba Univerze v Ljubljani

Za založnika: Damjana Vovk, predsednica Zveze bibliotekarskih društev Slovenije
in dr. Gregor Majdič, rektor Univerze v Ljubljani

Izdajatelj: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije in Znanstvena založba
Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

Za izdajatelja: Damjana Vovk, predsednica Zveze bibliotekarskih društev Slovenije
in dr. Mojca Schlamberger Brezar, dekanja Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

Urednica: dr. Polona Vilar

Tehnična urednica: Mojca Preglau

Uredniški odbor: dr. Melita Ambrožič, mag. Branka Badovinac, dr. Doris Dekleva Smrekar,
Romana Fekonja, mag. Dunja Legat, dr. Sabina Fras Popović, dr. Jan Pisanski

Mednarodni uredniški odbor: dr. Boris Bosančić, Univerza J. J. Strossmayerja v Osijeku (Hrvaška),
dr. Wolfram Horstmann, Državna in univerzitetna knjižnica, Göttingen (Nemčija), dr. Sofija
Klarin Zadravec, Narodna in univerzitetna knjižnica (Hrvaška), dr. Günter Mühlberger, Univerza
v Innsbrucku (Avstrija), dr. Kornelija Petr Balog, Univerza J. J. Strossmayerja v Osijeku (Hrvaška),
mag. Abigail Potter, Kongresna knjižnica (ZDA), dr. Jurgita Rudžionienė, Univerza v Vilniusu
(Litva), dr. David Bawden, City, University of London (Združeno kraljestvo), dr. Drahomira Cupar,
Univerza v Zadru (Hrvaška), Jasmina Ninkov, Biblioteka grada Beograda (Srbija)

Uredniški svet: Polonca Kavčič (predsednica), Marijana Abe,
dr. Jerneja Ferlež, mag. Branka Kerec Prekošek, dr. Tanja Merčun Kariž

Jezikovni pregled slovenščine: Anja Muhvič

Jezikovni pregled angleščine in prevodi angleščine: Lea Greenberg

Prevodi hrvaščine: dr. Polona Vilar

Jezikovni pregled hrvaščine: Renata Petrušić

Natis številke po naročilu: 33 EUR (natisne se zgolj celoten letnik)

Za člane področnih društev ZBDS oziroma drugih pravnih oseb, ki so redni člani Zveze
bibliotekarskih društev Slovenije, je letnik brezplačen.

Naslov uredništva: Revija Knjižnica, Zveza bibliotekarskih društev Slovenije,
Turjaška 1, SI 1000 Ljubljana, Slovenija

Elektronska pošta: revija.knjiznica@zbds-zveza.si

Spletna stran: <https://journals.uni-lj.si/knjiznica>

Oblikovanje platnic: Miha Golob

Oblikovanje logotipa: Zdravko Vatovec

Oblikovanje, prelom: Grafični atelje Visočnik

Tisk: Dravski tisk

Naklada: 500 izvodov

Izdajanje revije omogočajo: Ministrstvo za kulturo, Javna agencija za znanstvenoraziskovalno
in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije, člani regionalnih društev bibliotekarjev in
Zveza bibliotekarskih društev Slovenije

Priznanje avtorstva-Deljenje pod enakimi pogoji 4.0 mednarodna (CC BY-SA 4.0)

VSEBINA

CONTENTS

ČLANKI – CONTRIBUTIONS

Marko Ropret 9

Uspešnost slovenskih splošnih knjižnic:
razvoj in uporaba izvirne metodologije

*Performance of Slovenian public libraries:
the development and application of an original
methodology*

Vesna Horžen 41

Tri desetletja Združenja splošnih knjižnic:
drugo in tretje desetletje delovanja (2003–2024)

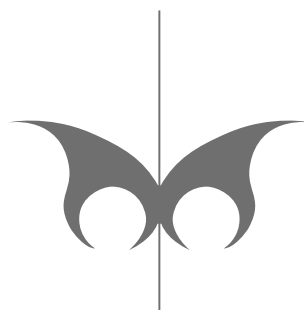
*Three decades of the Slovenian Public Libraries
Association: the second and third decade
(2003-2024)*

Špela Plestenjak, Maja Šefman 91

Vključevanje mladih odraslih v knjižnice: primerjava
Mestne knjižnice Ljubljana in norveške knjižnice
Deichman v Oslu

*The engagement of young adults in libraries:
comparison of the Ljubljana City Library and
the Deichman Library in Oslo*

ČLANKI
CONTRIBUTIONS

Uspešnost slovenskih splošnih knjižnic: razvoj in uporaba izvirne metodologije

*Performance of Slovenian public libraries: the development
and application of an original methodology*

Marko Ropret

Oddano: 24.8.2025 – Sprejeto: 15. 10. 2025

1.01 Izvirni znanstveni članek

1.01 Original scientific paper

UDK 027.022:024(497.4)

DOI <https://doi.org/10.55741/knj.69.4.1>

Izvleček

Namen: V prispevku razvijemo in apliciramo izvirno metodologijo za identifikacijo vodilnih slovenskih splošnih knjižnic in prikaz specifičnih dejavnikov, ki te knjižnice ločijo od ostalih, manj uspešnih.

Metodologija/pristop: Uporabljeni so bili sekundarni podatki sistema BibSiSt za leto 2023. Metodologija klasifikacije knjižnic po uspešnosti temelji na izvirnem večdimenzionalnem analitičnem okviru, ki vključuje stopnjo dosega, intenzivnost uporabe gradiiva in stopnjo družbene vključenosti splošnih knjižnic. Po klasifikaciji knjižnic smo identificirali ključne razlikovalne organizacijske dejavnike med vodilnimi in ostalimi knjižnicami. Uporabili smo metodo odločitvenega drevesa, kar je omogočilo, da smo dejavnike ustrezno rangirali po pomembnosti.

Rezultati: Uspešnost splošnih knjižnic je tesno povezana z mehкими dejavniki, ki oblikujejo uporabniško izkušnjo. Največjo pomembnost pri prehodu od sledilk do vodilnih knjižnic imata tako dejavnika, ki obravnavata število izvedenih prireditev knjižnice in izvedena izobraževanja uporabnikov. Pomembna je tudi ustreznost knjižnične zbirke kot dejavnika na razpotju med tradicionalnimi in mehкими dejavniki. Med manj izrazitimi razlikovalnimi dejavniki sta obseg razpoložljive uporabniške opreme in število objav knjižnic na družbenih omrežjih. To nakazuje, da opremljenost knjižnice sama po sebi ne zagotavlja vodilnosti, temveč sta pomembnejši vsebinska in programska usmerjenost.

Omejitve raziskave: Analiza je temeljila na razmeroma majhni knjižnični populaciji – 60 enot, kar predstavlja slovensko specifiko, ki smo jo metodološko ustrezno upoštevali.

Izvirnost/uporabnost raziskave: Rezultati na podlagi izvirne metodologije so neposredno uporabni za raziskovalce, knjižnice in snovalce politik, saj omogočajo identifikacijo stanja in nadalje sistematično izboljšanje slednjega s pomočjo nabora najpomembnejših organizacijskih dejavnikov doseganja vodilnosti.

Ključne besede: splošne knjižnice, Slovenija, rezultati, dejavniki, vodilnost, uspešnost, merjenje uspešnosti

Podatkovni set: Vsi raziskovalni podatki, na katerih temeljijo rezultati, so na voljo kot del članka in niso arhivirani v nobenem drugem viru.

Abstract

Purpose: In this paper, we develop and apply an original methodology for identifying leading Slovenian public libraries and outlining the specific factors that distinguish these libraries from less successful ones in terms of the results achieved.

Methodology/approach: Secondary data from the BibSiSt system for the year 2023 were used. The methodology is based on an original multidimensional analytical framework that encompasses the reach, intensity of collection use, and the level of social engagement of public libraries. In the continuation of the research, following the classification of the libraries, we identified the key distinguishing organisational factors between the leading group and the other libraries. We applied the decision tree method, which allowed us to appropriately rank these factors by importance.

Results: The success of public libraries is closely related to soft factors which shape the user experience. The most important factors in the transition from followers to leaders are the number of library events held and the education and training provided to the users. The adequacy of the library's collection is also important as a factor at the crossroads between traditional and soft factors. Less pronounced distinguishing factors encompass the array of available user equipment and the number of posts by a library on social networks. This suggests that the equipment of the library in itself does not ensure the leading status, but rather that content and program orientation are more important.

Research limitation: The analysis was based on a relatively small library population of 60 units, which is a Slovenian peculiarity, which was methodologically appropriately taken into account.

Originality/practical implications: The results based on the original methodology are directly useful for researchers, libraries and policymakers, as they enable the identification of the state and further systematic improvement of the latter through a set of the most important organisational factors for achieving the leading status.

Keywords: public libraries, Slovenia, results, factors, leading status, performance, performance measurement

Data set Metadata: All research data underlying the results are available as part of the article and no additional source data are required.

1 Uvod

Knjižnice so že od nekdaj nepogrešljive institucije za razvoj znanja in kulture. V aktualnem času, zaznamovanem z veliko količino informacij, ki so pogosto razpršene in nepregledne, knjižnice ostajajo varen in urejen prostor za učenje, raziskovanje ter razvijanje kritičnega mišljenja. Njihova vloga je široka in vključujoča: vse od omogočanja dostopa do znanja, ne glede na starost, družbeni položaj ali jezik, do spodbujanja vseživljenjskega učenja, povezovanja in utrjevanja občutka skupnosti. Tudi med pogosto prezrtimi družbenimi skupinami, kot so invalidi, priseljenci in starejši.

Z družbenimi in tehnološkimi trendi se tudi knjižnice spreminjajo in rastejo. Niso več zgolj kraji, kjer si izposodimo knjigo, temveč postajajo središča ustvarjalnosti, opismenjevanja in medkulturnega dialoga. Odličen primer te preobrazbe je portal Digitalna knjižnica Slovenije (dLib.si), ki odpira vrata do neprecenljive slovenske pisne ter kulturne dediščine doma in po svetu. Po smernicah Ministrstva za kulturo knjižnice ohranjajo in razvijajo našo kulturno identiteto, hkrati pa so med najbolj dostopnimi javnimi prostori za učenje ter obveščanje.

V luči nenehnih izzivov in sprememb v okolju delovanja knjižnic njihove uspešnosti ni enostavno meriti. Ne gre več le za število izposojenih knjig ali obiskovalcev, temveč za mnogo več: knjižnice so učne ustanove, kulturna prizorišča, točke socialne vključenosti, digitalna stičišča in varuhinje dediščine. Njihovo uspešnost zato oblikujejo številni kvantitativni, kvalitativni in kontekstualni dejavniki, ki so pogosto težko neposredno merljivi.

Izziv je tudi v raznolikosti ciljev. Splošne, šolske, visokošolske, specialne in nacionalne knjižnice imajo različne naloge. Prav tako se lokalne potrebe zelo razlikujejo. Poleg tega veliko knjižničnih koristi, kot so krepitev bralne kulture, učinki na vključevanje in razvoj informacijske pismenosti, ni takoj zaznavnih. Spreminja se tudi način uporabe, saj vse več uporabnikov dostopa do digitalnih vsebin, sodeluje na dogodkih, se izobražuje in obiskuje knjižnice virtualno.

V prispevku izhajamo iz naraščajočega števila družbeno-tehnoloških izzivov v slovenskih splošnih knjižnicah, pomembne družbene vloge in velikega števila teh knjižnic,¹ ki nas postavlja ob bok najrazvitejšim evropskim knjižničnim sistemom. Naraščajoč izzivi in dinamika delovanja te skupine zahteva

¹ Po gostoti splošnih knjižnic glede na število prebivalcev se Slovenija po podatkih iz leta 2023 umešča v prvo polovico spremljanih držav EU in celo presega gostoto v najrazvitejših knjižničnih sistemih, kot so nemški, avstrijski in švedski (Public Libraries, 2030, 2024).

kontinuirano presojo uspešnosti in možnost (korektivnih) strokovno utemeljenih ukrepov za potencialno optimizacijo stanja. Zato smo proučili možnosti razvoja in apliciranja izvirne metodologije, ki izkorišča prednosti razpoložljivih sekundarnih statističnih podatkov in z uporabo sofisticiranih statističnih orodij omogoča identifikacijo skupine vodilnih slovenskih splošnih knjižnic ter prikaz dejavnikov njihovega uspeha.

2 Pregled literature

Knjižnice predstavljajo središča znanja, kulture in obveščanja v družbi. Njihova vloga vse bolj presega klasično izposojanje gradiva, saj nudijo okolje za učenje, razvijajo digitalne veščine, se vključujejo v skupnost in povezujejo z drugimi organizacijami (Dobrovoljc in Švab, 2025; Koren Ošljak in Oblak Črnič, 2018). Kot poudarja Ambrožič (2000), so knjižnice kompleksne ustanove, ki pomembno prispevajo k razvoju posameznika in celotne družbe.

Izredno pomembno mesto med knjižnicami imajo splošne knjižnice, ki jih lahko štejemo med najdostopnejše kulturne ustanove. Ne glede na starost, izobrazbo ali socialni položaj uporabnikov te odpirajo vrata do informacij. V digitalni dobi so postale še pomembnejše, saj ponujajo prostor za kritično razmišljanje, kulturno udejstvovanje in digitalno opismenjevanje (Papež in Merčun Kariž, 2024). Poleg tega gradijo socialni kapital, kot t. i. tretji prostor, nevtralni prostor med domom in službo, kjer se ljudje srečujejo, učijo ter sodelujejo (Podgornik, 2019).

Raziskave domačih avtorjev kažejo, da splošne knjižnice pomembno vplivajo na pismenost, bralno kulturo in vključevanje skupnosti (Fleimisch Bezljaj, 2023; Šalamon in Vilar, 2018). S programi za otroke, mladino in odrasle ter sodelovanjem v lokalnih pobudah (npr. mojstrovalnice oz. ustvarjalnice) presegajo osnovne dejavnosti izposojanja in aktualiziranja gradiva. Njihovo delovanje vse bolj zajema tudi organizacijo dogodkov, izobraževanj in številne digitalne storitve, obenem pa podpirajo ranljive skupine (Šalamon in Vilar, 2018). Namenjene so vsem, ne glede na starost, jezik ali družbeni status.

V Sloveniji nacionalno merjenje delovanja knjižnic poteka z uporabo sistema BibSiSt, ki ga vodi Narodna in univerzitetna knjižnica (NUK). BibSiSt zbira obsežne podatke, vse od izposoj in članstva do števila dogodkov in zaposlenih v različnih knjižnicah. Toda kljub dragocenim podatkom in analizam ne moremo mimo vrste metodoloških izzivov. Namreč, kazalniki BibSiSt niso osredotočeni na vse vidike delovanja knjižnice, kot so njen vpliv na skupnost ali dolgoročne bralne navade (Podbrežnik in Bojnec, 2013). Prav tako je knjižnični sistem v

Sloveniji zelo raznolik, z različnimi vrstami knjižnic, ki imajo različne cilje, zadovoljujejo različne potrebe in so namenjene različnim skupnostim. Razlike izvirajo tudi iz finančnih zmogljivosti posameznih občin, lokalnih prioritet in dostopnosti knjižničnih storitev. Sodobne knjižnične storitve, kot so e-viri, izobraževanja in vsebine na družbenih omrežjih, kličejo po novih kazalnikih, ki se še razvijajo (Pušnik in Legat, 2024; Vitiello, 2025; Vovk Iskrić, 2024). In nenazadnje, podatki BibSiSt niso vključeni v širši raziskovalni ekosistem, kar otežuje temeljite analize in mednarodne primerjave.

Uspešnost javnih institucij lahko opredelimo kot stopnjo doseganja ciljev, izpolnjevanja poslanstva ter ustvarjanja vrednosti za uporabnike in skupnost (Ministrstvo za javno upravo, 2021; OECD, 2020). V javnem sektorju se za merjenje uspešnosti pogosto uporablja Skupni ocenjevalni okvir (ang. Common Assessment Framework – CAF), ki temelji na evropskih standardih kakovosti in omogoča sistematično samoocenjevanje organizacij (European Institute of Public Administration, 2013). V knjižnični dejavnosti pa se uspešnost pogosto meri s pomočjo kazalnikov, ki izhajajo iz mednarodnega standarda ISO 11620, ki vključuje kvantitativne in kvalitativne kazalnike – od obsega izposoje do zadovoljstva uporabnikov in vpliva na skupnost (International Organization for Standardization, 2014).

Ne smemo pozabiti, da presojanje uspešnosti praviloma predstavlja pomembno sodilo o stanju posameznih knjižničnih dejavnosti. Izboljšave slednjega pa ne velja pričakovati brez jasne slike o potrebnih strategijah, tj. zaporedju konkretnih ukrepov, s katerimi je mogoče vplivati na uspešnost. V tem kontekstu *teorija dinamičnih zmožnosti* (Sholokwu, 2024; Teece idr., 1997) ponuja dragocena teoretična izhodišča o naboru organizacijskih dejavnikov, ki knjižnicam zagotavljajo sposobnost zaznavanja sprememb, izkoriščanja priložnosti in preoblikovanja njihovih virov za dolgoročno uspešnost.

Po tej teoriji je uspešnost knjižnic odvisna od kombinacije operativnih in dinamičnih zmožnosti. Med operativne zmožnosti sodijo dejavniki, povezani z osnovnimi storitvami (Teece idr., 1997), kot so stalno posodabljanje knjižničnih zbirk, zagotavljanje dostopa do kakovostnih fizičnih in digitalnih virov ter učinkovito upravljanje prostora in tehnične opreme. Dinamične zmožnosti pa vključujejo mehke dejavnike,² kot so prireditve za obiskovalce, izobraževalne dejavnosti, sodelovanje z lokalnimi organizacijami ter sposobnost zaznavanja

² Pri mehkih dejavnikih gre za pristope, ki ne temeljijo zgolj na formalnih pravilih in strukturah, temveč na ustvarjanju pozitivne uporabniške izkušnje, gradnji odnosov in odzivanju na potrebe skupnosti (Saunders in Bajjaly, 2022).

in interpretacije potreb uporabnikov (Zahra idr., 2006). Tudi tehnologija mora po teoriji dinamičnih zmožnosti služiti uporabnikom. To pomeni, da morajo katalogi, aplikacije, sistemi radiofrekvenčne identifikacije in interaktivni vmesniki izhajati iz potreb uporabnika, njihova implementacija in delovanje pa morata biti enostavna ter intuitivna. Ključna je skladnost tehnologije z uporabniškimi pričakovanji (Singeh idr., 2020). V tem kontekstu lahko dodatno izpostavimo umetno inteligenco za priporočanje gradiva, simulacijsko učenje v navideznem okolju in tridimenzionalno tiskanje, ki ne samo modernizirajo ponudbo knjižnice, pač pa z aktivno vključitvijo uporabniških želja spodbujajo kreativnost in sodelovanje.

Ugotovimo lahko, da se koncept dinamičnih zmožnosti uspešno uporablja v knjižnični praksi. Rivano Eckerdal in sodelavke (2024) so pokazale, da knjižnice s kontinuiranim prilagajanjem storitev skrbijo za uporabnike in z odzivanjem na lokalne potrebe udeležajo temeljna načela dinamičnih zmožnosti. Zlasti se to kaže v obliki »socialnega infrastrukturnega dela«, ki združuje organizacijsko prilagodljivost z družbenim učinkom. S tem povezano se pojavlja tudi poimenovanje *teorija socialne infrastrukture*, ki knjižnice obravnava kot vitalne javne prostore, kjer se gradi družbeni kapital in krepi odpornost skupnosti (Klinenberg, 2018). Po tej teoriji knjižnice niso zgolj informacijski centri, temveč prostori, kjer se ljudje srečujejo, izmenjujejo ideje in vzpostavljajo medsebojno zaupanje. Iz aktualnih študij lahko ugotovimo, da knjižnice, ki strateško razvijajo svoje dinamične zmožnosti in hkrati delujejo kot socialna infrastruktura, prispevajo k višji ravni trajnostnega razvoja ter večji vključenosti in zadovoljstvu uporabnikov (Cavusgil in Deligonul, 2025; Rivano Eckerdal idr., 2024; Sholokwu, 2024).

Nedvomno so splošne knjižnice danes veliko več kot prostori za izposajo. So učna, kulturna in socialna središča. Povzamemo lahko, da je merjenje njihove uspešnosti metodološko zapleteno, saj delujejo v izrazito dinamičnem in vse bolj zahtevnem okolju, ki mu tradicionalni dejavniki pogosto ne sledijo, tako z vidika uporabniške izkušnje kot kulturnega in širšega družbenega vpliva (Dragija Ivanovič, 2016; Wojciechowska in Topolska, 2021). Pomembno, vendar žal ne dovolj upoštevano je tudi dejstvo, da morajo podatki zaobsegati različne ravni odločanja, upoštevale velikost, lokacijo in ciljno skupino.

3 Raziskovalni problem in raziskovalna vprašanja

V sodobnem času se knjižnice soočajo z naraščajočimi pričakovanji javnosti, omejenimi viri ter potrebo po utemeljitvi svojega družbenega pomena. Merjenje uspešnosti zato postaja nujen in večdimenzionalen proces, ki združuje

objektivne statistične podatke, subjektivne uporabniške ocene, strateške razvojne cilje ter širši kontekst delovanja. Le s takšnim pristopom lahko knjižnice zagotovijo svojo relevantnost, odzivnost in učinkovitost v današnji digitalni družbi. Obenem jim le uspešno sledenje ciljem omogoča argumentirano utemeljevanje njihove vrednosti pred odločevalci, financerji in javnostjo.

Slovenski model merjenja uspešnosti knjižnic temelji na sistemu BibSiSt (Kodrič Dačić, 2014), ki omogoča primerjave na podlagi kvantitativnih kazalcev, kot so število članov, izposoj in dogodkov; vendar ta pristop premalo izpostavlja kvalitativne dejavnike, kot sta zadovoljstvo uporabnikov in vpliv na informacijsko pismenost ali socialno vključenost (Podbrežnik in Bojnec, 2013). Pomanjkljivosti se kažejo tudi v pomanjkanju analize lokalnega konteksta ter v nezadostni identifikaciji dejavnikov, ki vplivajo na celovito uspešnost knjižnic. Spreminjajoča se vloga knjižnic v digitalni družbi pa zahteva ravno tovrstno poglobljeno refleksijo.

Povzamemo lahko, da obstaja izrazita raziskovalna vrzel, vezana na pomanjkanje metod, ki bi povezovale kvantitativne kazalce z dejanskim družbenim vplivom knjižnic ter zajele uporabniško izkušnjo, lokalni kontekst in strateške cilje knjižnic. Obstoječe metode tako pogosto ne omogočajo celovitega in kritičnega prikaza uspešnosti knjižnic, kar otežuje strateško načrtovanje, evalvacijo ter izboljšave.

Zaradi navedenih pomanjkljivosti je namen pričujoče raziskave razviti izvirno metodologijo, ki bo obstoječe sekundarne statistične podatke analizirala na detajliran večdimenzionalni način. Tako bo uvodoma omogočila kritični prikaz uspešnosti splošnih knjižnic. V nadaljevanju pa sledita identifikacija in rangiranje ključnih organizacijskih dejavnikov, s katerimi je na uspešnost mogoče sistematično vplivati vse do doseganja vodilnosti.

Raziskovalna vprašanja (V), ki so omogočala operacionalizacijo namena raziskave in vsebinsko usmerjanje potrebnih aktivnosti, so bila:

- V1. Katere so najuspešnejše slovenske splošne knjižnice z vidika preverjanih dimenzij uspešnosti?
- V2. Kakšne so ciljne referenčne vrednosti dimenzij uspešnosti vodilnih knjižnic?
- V3. Kateri so najpomembnejši dejavniki organiziranosti slovenskih splošnih knjižnic za doseganje vodilnosti?

3.1 Metodologija

Izhajajoč iz ključne vloge uporabniške usmerjenosti in vpetosti v okolje splošnih knjižnic (Meesad in Mingkhwan, 2024; Kautonen in Nieminen, 2018; Zahra idr., 2006), smo razvili izvirno metodologijo za identifikacijo vodilnih splošnih knjižnic v Republiki Sloveniji in zamejstvu.³ Podatki o delovanju splošnih knjižnic so bili pridobljeni iz sistema BibSiSt za leto 2023 in vključujejo vseh 60 enot.

Za doseganje večdimenzionalnega merjenja uspešnosti splošnih knjižnic smo izhajali iz dvodimenzionalnih matričnih ocenjevanj uspešnosti organizacij (Fatur idr., 2010; Gorb idr., 2022; Ropret, 2014). Slednje smo nadgradili tako, da z analitskim okvirom zajamemo tri dimenzije uspešnosti (preglednica 1), ki jih knjižničarska stroka prepoznava kot pomembne in medsebojno komplementarne: *stopnjo dosega*, *intenzivnost uporabe gradiva* ter *stopnjo družbene vključenosti* (Ambrožič in Badovinac, 2009; Barros idr., 2023; CIPFA, 2018; Kodrič Dačić idr., 2012; Mariano in Vårheim, 2022; Univerzitetna knjižnica Maribor, 2023). *Stopnja dosega (X)* ponuja vpogled v družbeni vpliv knjižnice v najširšem smislu, saj meri obseg aktivnega vključevanja skupnosti. *Intenzivnost uporabe gradiva (Y)* odraža temeljno funkcijo knjižnic – izposojo gradiva – ter omogoča spremljanje dejanske angažiranosti članov. *Stopnja družbene vključenosti (Z)* pa izhaja iz prireditve kot komplementarne dejavnosti knjižnic, ki prispeva h kulturni raznolikosti, izobraževanju in gradnji skupnosti. Prednost takega zajema ni le v sami večdimenzionalnosti, temveč tudi v tem, da ne meri samo kvantitativne uporabe, temveč posredno ponuja vpogled v širšo kakovostno sliko uporabniške vključenosti.

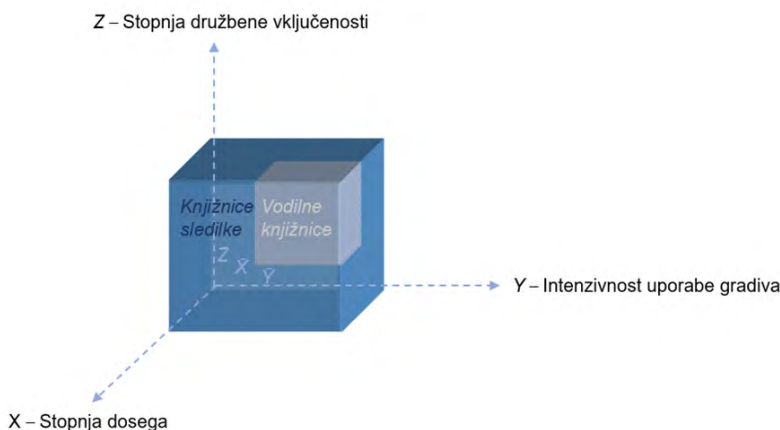
Preglednica 1: Ključne dimenzije in pripadajoči indikatorji za klasifikacijo knjižnic po uspešnosti

Dimenzija uspešnosti	Indikator	Tip	Obseg vrednosti
<i>Stopnja dosega</i>	X – število aktivnih članov na število potencialnih ⁴ uporabnikov knjižnice	Razmernostna spremenljivka	0–1
<i>Intenzivnost uporabe gradiva</i>	Y – število izposoj gradiva na člana knjižnice	Razmernostna spremenljivka	0–∞
<i>Stopnja družbene vključenosti</i>	Z – udeležba na prireditvah knjižnice na člana knjižnice	Razmernostna spremenljivka	0–∞

³ V uporabljenih podatkih o splošnih knjižnicah BibSiSt sta zajeti tudi dve slovenski knjižnici v zamejstvu: Narodna in študijska knjižnica (NSK) v Trstu in Slovenska študijska knjižnica v Celovcu.

⁴ Število potencialnih uporabnikov izhaja iz podatkov o številu prebivalcev upravnega območja, ki mu je knjižnica namenjena. Podatke o tem zbira Statistični urad Republike Slovenije (in ustrezna nacionalna urada obeh zamejskih knjižnic).

Le enote, ki so po vseh treh dimenzijah dosegle nadpovprečne vrednosti (tj. nad vrednostmi aritmetičnih sredin:⁵ $\bar{X}$, $\bar{Y}$, $\bar{Z}$), so bile uvrščene v skupino vodilnih knjižnic (slika 1). S tem smo splošne knjižnice jasno razdelili v skupini *knjižnic sledilk* in *vodilnih knjižnic* ter pridobili odgovor na prvo raziskovalno vprašanje (V1). Nadalje smo na osnovi opisne statistike lahko identificirali ciljne vrednosti referenčne vodilne skupine, kot je to zahtevalo drugo raziskovalno vprašanje (V2).

Slika 1: Tridimenzionalni analitski okvir, ki predstavlja osnovo za klasifikacijo knjižnic po uspešnosti (vir: lasten)

V sklepnem delu smo, skladno s tretjim raziskovalnim vprašanjem (V3), želeli ugotoviti, kateri organizacijski dejavniki so najpomembnejši za umestitev v vodilno skupino (preglednica 2). Pri izboru dejavnikov organiziranosti knjižnic smo izhajali iz množice podatkov sistema BibSiSt za leto 2023. Te smo v nadaljevanju omejili s fokusom na tiste dejavnike, ki jih teorija dinamičnih zmožnosti in teorija socialne infrastrukture prepoznavata kot ključne za uspešnost sodobnih knjižničnih sistemov. V luči *teorije dinamičnih zmožnosti* je bila izbrana podmnožica dejavnikov BibSiSt, ki predstavljajo potencialna orodja, s katerimi knjižnice zaznajo potrebe okolja in se nanje primerno odzivajo (EBLIDA, 2022; Goulding, 2024; Jadhav idr. 2023; Matteson in Miller, 2023). Z vidika *teorije socialne infrastrukture* pa je bil fokus izbora na knjižničnih dejavnikih, ki

⁵ Upoštevali smo razpršenost podatkov in značilnosti porazdelitve, zato smo prag nadpovprečnosti prilagodili glede na porazdelitev podatkov (znižanje za polovico vrednosti standardnega odklona po vsaki izmed dimenzij). Ta pristop med drugim priporočajo odmevne raziskave mednarodnih organizacij OECD (2024), WHO (2025) in drugi viri (Sinnathamby idr., 2024).

odražajo povezanost in sodelovanje z lokalnim okoljem (Cavusgil in Deligonul, 2025; Klinenberg, 2018; Rivano Eckerdal idr., 2024; Schloffel Armstrong, 2023; Sholokwu, 2024).

Preglednica 2: Dejavniki in indikatorji, uporabljeni pri razmejevanju skupin

Dejavnik	Indikator	Tip	Obseg vrednosti
<i>Obrat zbirke</i>	D1 – število izposoj skupaj na število enot knjižničnega gradiva	Razmernostna spremenljivka	0–∞
<i>Organiziranje prireditvev</i>	D2 – število prireditvev knjižnice na EPZ ⁶	Razmernostna spremenljivka	0–∞
<i>Izobraževanja za uporabnike</i>	D3 – izobraževanja uporabnikov(osebe) ⁷ na EPZ	Razmernostna spremenljivka	0–∞
<i>Razpoložljivost uporabniške opreme</i>	D4 – obseg dostopne opreme ⁸	Ordinalna spremenljivka	0–5 ⁹
<i>Angažiranost knjižnice na družbenih omrežjih</i>	D5 – število objav na družbenih omrežjih na EPZ	Razmernostna spremenljivka	0–∞

Tako smo pridobili teoretično utemeljen in vsebinsko zaokrožen nabor petih potencialno relevantnih organizacijskih dejavnikov:

- *Obrat zbirke (D1)* je dejavnik aktualnosti knjižničnega gradiva. Visoka stopnja obračanja zbirke kaže na to, da knjižnica uspešno zaznava potrebe uporabnikov in temu ustrezno prilagaja nabavno politiko knjižničnega gradiva. To je izraz dinamične zmožnosti zaznavanja sprememb v okolju in prožnega upravljanja virov.
- *Organiziranje prireditvev (D2)*, kot so literarni večeri, delavnice ali pogovori z avtorji, knjižnico umešča v središče kulturnega in družbenega dogajanja. Prireditve ne le bogatijo lokalno kulturno ponudbo, temveč tudi krepijo družbene vezi. Knjižnica tako deluje kot prostor srečevanja, kjer se gradijo zaupanje, sodelovanje in občutek skupnosti, ki so temeljni elementi teorije socialne infrastrukture.
- *Izobraževanja za uporabnike (D3)* odražajo knjižnično vlogo pri spodbujanju znanja in veščin uporabnikov ter povečanju njihove vključenosti v lokalno

⁶ Gre za ekvivalent polnih zaposlitev v knjižnicah.

⁷ Dejavnik zajema individualna in organizirana izobraževanja.

⁸ Gre za kompozitno spremenljivko, ki je nastala z združevanjem več binarnih indikatorjev, in sicer s preštevanjem, ali knjižnica uporabnikom ponuja: namizne računalnike, računalniške mobilne naprave, naprave za preslikovanje/tiskanje, knjigomat, drugo.

⁹ Vrednost 0 pomeni, da knjižnica uporabnikom ne ponuja ničesar od navedene opreme, vrednost 5 pa pomeni vso razpoložljivo opremo. Vmesne vrednosti pomenijo, da ponuja le del razpoložljive opreme.

skupnost in širšo družbo. S tem knjižnica ne omogoča le dostopa do znanja, temveč tudi krepi zmožnost uporabnikov za samostojno delovanje, kar je ključno za zmanjševanje družbenih neenakosti.

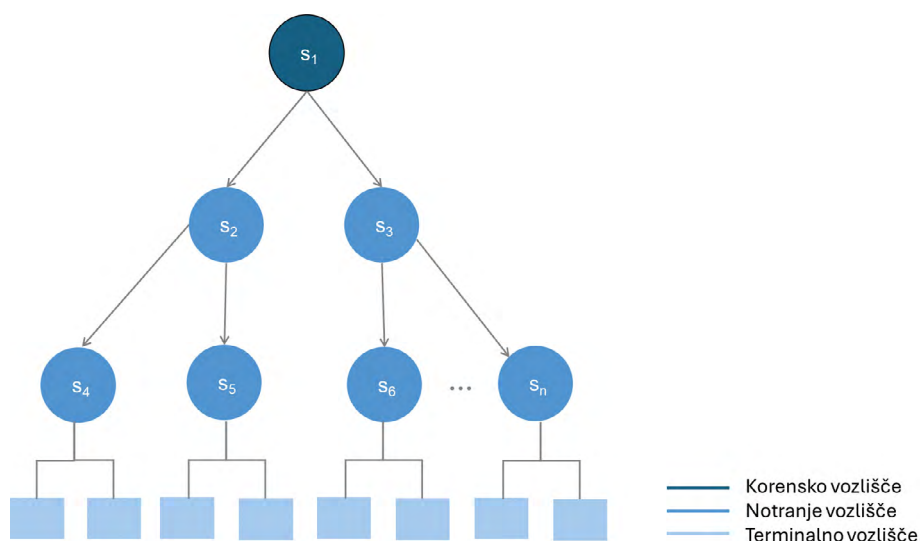
- *Razpoložljivost uporabniške opreme (D4)*, ki vključuje računalnike, naprave za preslikovanje/tiskanje, knjigomate in drugo opremo, se nanaša na sodobno infrastrukturo knjižnice, ki spodbuja dostopnost, udobje in fleksibilnost storitev za uporabnike. Knjižnica s tem deluje kot vmesnik med posameznikom in digitalnim okoljem, kar je pomembna komponenta socialne infrastrukture v 21. stoletju.
- Nazadnje je tu še *angažiranost knjižnice na družbenih omrežjih (D5)*, ki odraža sposobnost knjižnice, da komunicira in promovira svoje dejavnosti ter gradi odnose z uporabniki v digitalnem prostoru. To je izraz organizacijske agilnosti, saj zahteva sprotno prilagajanje tehnološkim trendom in aktivno prisotnost v javnem diskurzu.

Za empirično preverjanje navedenih organizacijskih dejavnikov (V3) smo uporabili metodo odločitvenega drevesa (ang. *Decision Tree Analysis*). Z njo smo obravnavali odločitveni problem klasifikacije dejavnikov v vnaprej določenih skupinah (Kastrin, 2008). Namen te metode je razvrstiti enote v ciljne skupine na podlagi značilnosti, ki jih najbolje ločujejo.

Postopek gradnje odločitvenega drevesa (slika 2) se vedno prične na vrhu s korenskim vozliščem, kjer se podatki najprej razdelijo glede na najpomembnejšo spremenljivko (s_1), ki bistveno prispeva k ločevanju med skupinami. V nadaljevanju se podatki razcepijo v notranjih vozliščih, kjer se identificirajo druge spremenljivke (s_2-s_n), ki prav tako prispevajo k razločevanju, vendar v manjši meri. Relativna pomembnost spremenljivk se izračuna kot vsota zmanjšanja nečistosti¹⁰ na osnovi Ginijevega indeksa,¹¹ ki jo posamezna spremenljivka povzroči pri vseh razcepih, kjer je uporabljena (Breiman idr., 1984). Višja kot je ta vsota, večja je vloga spremenljivke pri razvrščanju. Pravokotniki na dnu drevesa predstavljajo terminalna vozlišča oz. liste drevesa, kjer se razvrščanje zaključí z umestitvijo enot v končne skupine.

¹⁰ Visoka nečistost pomeni, da so v vozlišču prisotne enote iz več različnih skupin, medtem ko nizka nečistost pomeni, da so enote bolj homogene – torej večinoma iz enega razreda (Raileanu in Stoffel, 2004).

¹¹ Ginijev indeks je mera nečistosti, ki v odločilnih drevesih ocenjuje, kako dobro posamezni razcep ločuje med skupinami. Nižja vrednost Ginijevega indeksa pomeni večjo homogenost vozlišča, zato drevo izbira razcepe, ki najbolj zmanjšajo Ginijev indeks (Loh, 2011).

Slika 2: Shematski prikaz odločitvenega drevesa (vir: lasten)

Metodo odločitvenega drevesa uvrščamo med neparametrične metode strojnega učenja, kar pomeni, da ne zahteva izpolnjenosti predpostavk o normalnosti porazdelitve podatkov in homogenosti varianc med skupinami (Breiman idr., 1984; Loh, 2011). Te lastnosti so še posebej pomembne pri obravnavi manjšega števila enot, kot v našem primeru, kjer druge statistične metode pogosto izgubijo robustnost in zanesljivost (Blockeel idr., 2023). Dodatna prednost metode izhaja iz dejstva, da omogoča rangiranje spremenljivk po njihovem vplivu na napovedni model ne glede na različne merske lestvice. Metoda namreč izvede normalizacijo tako, da je vsota pomembnosti vseh spremenljivk enaka 100 %. Po preverbi pogojev za robustnost analize smo statistično pomembne razlikovalne organizacijske dejavnike med sledilnimi in vodilnimi knjižnicami rangirali po pomembnosti. Klasifikacijsko spremenljivko metode odločitvenega drevesa pa je predstavljala kategorična spremenljivka umeščenosti posamezne splošne knjižnice (tj. med sledilke ali med vodilne splošne knjižnice). Tako smo pot od sledilne skupine do skupine vodilnih splošnih knjižnic opremili z jasnim, ustrezno rangiranim naborom najpomembnejših organizacijskih dejavnikov in s tem pridobili odgovor na tretje raziskovalno vprašanje (V3).

3.2 Omejitve raziskave

Raziskava se sooča z razmeroma majhno knjižnično populacijo, ki obsega 60 enot. Te enote predstavljajo celotno populacijo slovenskih splošnih knjižnic,

kar pomeni, da parametri uspešnosti ne predstavljajo le vzorčne ocene, temveč dejanske vrednosti na osnovi celotne populacije. Za izvedbo zapletenejših multivariatnih analiz število enot ostaja še vedno razmeroma majhno. To lahko povečuje tveganje, da posamezna opazovanja nesorazmerno vplivajo na rezultate, ter zmanjšuje stabilnost parametričnih ocen. Zaradi tega smo se pri identifikaciji dejavnikov in raziskovanju kompleksnejših povezav med spremenljivkami odločili za neparametrične metode, konkretno za odločitveno drevo, ki se bolje prilagaja omejeni velikosti in strukturi podatkov ter ne zahteva izpolnjevanja strogih statističnih predpostavk.

Postopek analize z odločitvenim drevesom je potekal kot kombinacija premišljene kalibracije¹² in celovitega pregleda izpolnjevanja kriterijev kakovosti modela. Upoštevali smo, da metoda odločitvenega drevesa ne temelji na linearnih razmerjih med spremenljivkami in ciljno kategorijo, zato ni mogoče podati enotne kombinacije referenčnih vrednosti po posameznih dejavnikih. To smo kompenzirali tako, da smo v okviru analize oblikovali referenčne vrednosti na ravni rezultatov, in sicer znotraj treh dimenzij (X, Y, Z), ki celostno opredeljujejo uspešnost knjižnic. Slednje omogoča posredno regulacijo posameznih dejavnikov, saj prek zastavljenih rezultatov lahko usmerjamo strategije vse do dosege vodilnosti.

Z navedenimi metodološkimi koraki smo zagotovili metodološko ustreznost izvedenih analiz kljub navedenim omejitvam. Na osnovi rezultatov analiz pa je mogoče pričakovati pomemben in neposredno uporaben prispevek k razumevanju dimenzij ter dejavnikov uspešnosti obravnavanih splošnih knjižnic.

4 Rezultati

V skladu z metodologijo raziskave smo splošne knjižnice uvodoma razvrstili po doseženih vrednostih dimenzij uspešnosti (X, Y, Z) v dve različni uspešni skupini: *skupino knjižnic sledilk* ($X \leq \bar{X} \vee Y \leq \bar{Y} \vee Z \leq \bar{Z}$)¹³ in *skupino vodilnih knjižnic* ($X > \bar{X} \wedge Y > \bar{Y} \wedge Z > \bar{Z}$).¹⁴

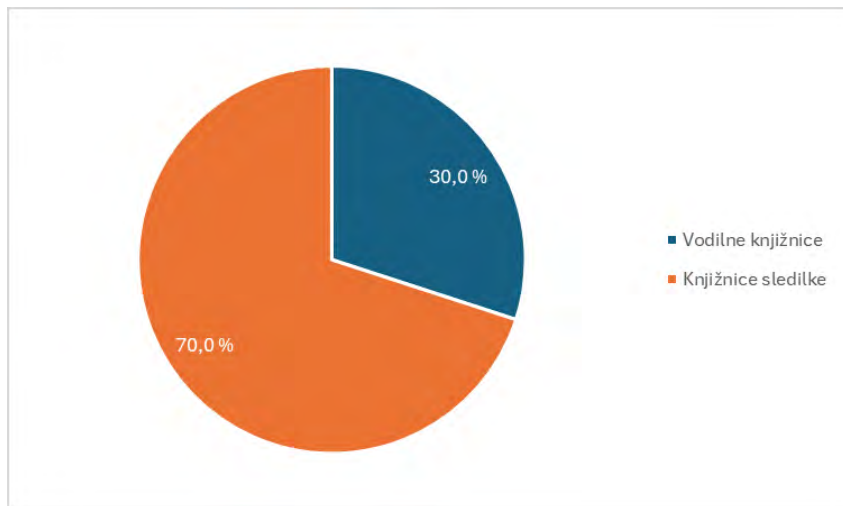
Delež knjižnic v posamezni skupini prikazuje slika 3. S slike razberemo, da se 70 % splošnih knjižnic uvršča med sledilke, medtem ko skupini vodilnih

¹² Kalibracija je statistični postopek, s katerim se napovedane verjetnosti modela prilagodijo tako, da bolje odražajo dejansko porazdelitev izidov.

¹³ »V« v formalni logiki predstavlja logični izraz za »ali«.

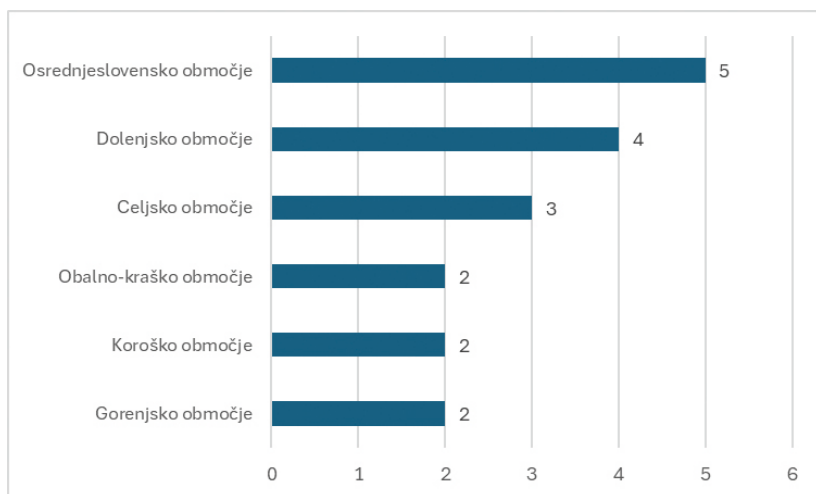
¹⁴ »^« v formalni logiki predstavlja logični izraz za »in«.

pripada 30 % enot. Zavoljo relativno zahtevnih pogojev doseganja vodilnosti visok delež knjižnic sledilk sicer ni presenetljiv, vendar šele tovrstno jasno kvantificiranje deležev odstre razsežnosti neizkoriščenega razvojnega potenciala te skupine knjižnic. Hkrati pa ne smemo pozabiti, da kljub manjšemu deležu vodilne skupine njena uspešnost še vedno lahko predstavlja vzor za izboljšanje stanja na ravni celotne knjižnične populacije.

Slika 3: Umestitev splošnih knjižnic med sledilke in vodilne (v %, $n = 60$)
(Vir: lastni izračuni na osnovi BibSiSt – statistični podatki o knjižnicah, b. d. a)

Na prvo raziskovalno vprašanje (V1), usmerjeno v identifikacijo vodilnih knjižnic, pridobimo odgovor, da je v tej skupini naslednjih 18 splošnih knjižnic: Osrednja knjižnica Celje, Knjižnica Laško, Knjižnica Šentjur, Knjižnica Brežice, Valvasorjeva knjižnica Krško, Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto, Knjižnica Pavla Golie Trebnje, Knjižnica Antona Tomaža Linhartaradovljica, Knjižnica Ivana Tavčarja Škofja Loka, Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika, Knjižnica Ksaverja Meška Slovenj Gradec, Knjižnica Makse Samsa Ilirska Bistrica, Kosovelova knjižnica Sežana, Knjižnica Jožeta Udoviča Cerknica, Knjižnica Domžale, Knjižnica Franceta Balantiča Kamnik, Knjižnica Litija in Cankarjeva knjižnica Vrhnika. Dokaj pričakovano največ vodilnih knjižnic najdemo (slika 4) zlasti na večjih območjih osrednjih knjižnic (OOK), torej na osrednjeslovenskem ($N = 5$), dolenjskem ($N = 4$) in celjskem območju ($N = 3$). Sledijo gorenjsko, obalno-kraško in koroško območje, vsa z enakim številom vodilnih knjižnic ($N = 2$). Slednjih pa ne identificiramo ($N = 0$) na štajerskem, spodnjepodravskem, pomurskem, goriškem in zamejskem območju. Podrobni podatki o uspešnosti vseh obravnavanih knjižnic so na voljo v preglednici 3.

Slika 4: Število vodilnih slovenskih splošnih knjižnic po območjih osrednjih območnih knjižnic ($n = 18$) (Vir: lastni izračuni na osnovi BibSiSt – statistični podatki o knjižnicah, b. d. a)

Preglednica 3: Demografski podatki, indikatorji uspešnosti in uspešnost obravnavanih splošnih knjižnic ($n = 60$)

DEMOGRAFSKI PODATKI			INDIKATORJI USPEŠNOSTI			USPEŠNOST
KRAJ	Območje OOK ¹⁵	Sigla ¹⁶	X – število aktivnih članov na število potencialnih uporabnikov knjižnice	Y – število izposoj gradiva na člana knjižnice	Z – udeležba na prireditvah knjižnice na člana knjižnice	Vodilne knjižnice: $(X > \bar{X} \wedge Y > \bar{Y} \wedge Z > \bar{Z})$ Knjižnice sledilke: $(X \leq \bar{X} \vee Y \leq \bar{Y} \vee Z \leq \bar{Z})$
Celje	CEL	50400	0,25	73,68	2,40	Vodilne knjižnice
Hrastnik	CEL	50224	0,16	39,88	3,89	Knjižnice sledilke
Laško	CEL	50438	0,22	45,08	3,66	Vodilne knjižnice
Mozirje	CEL	50435	0,23	28,77	0,77	Knjižnice sledilke
Rogaška Slatina	CEL	50419	0,14	43,07	1,93	Knjižnice sledilke
Slovenske Konjice	CEL	50425	0,21	33,42	1,69	Knjižnice sledilke
Šentjur	CEL	50428	0,18	68,80	2,93	Vodilne knjižnice

¹⁵ Območje OOK je geografsko območje, ki ga pokriva posamezna osrednja območna knjižnica (OOK): CEL = celjsko, DOL = dolenjsko, GRŠ = goriško, KOR = koroško, OBK = obalno-kraško, OSL = osrednjeslovensko, POM = pomursko, SPP = spodnjepodravsko, ŠTA = štajersko, GOR = gorenjsko, ZAM = zamejsko.

¹⁶ Sigla je nacionalna identifikacijska koda za označevanje knjižnice ali sorodne organizacije.

Preglednica 3: Demografski podatki, indikatorji uspešnosti in uspešnost obravnavanih splošnih knjižnic ($n = 60$) (nadaljevanje)

DEMOGRAFSKI PODATKI			INDIKATORJI USPEŠNOSTI			USPEŠNOST
KRAJ	Območje OOK	Sigla	X – število aktivnih članov na število potencialnih uporabnikov knjižnice	Y – število izposoj gradiva na člana knjižnice	Z – udeležba na prireditvah knjižnice na člana knjižnice	Vodilne knjižnice: ($X > \bar{X} \wedge Y > \bar{Y} \wedge Z > \bar{Z}$) Knjižnice sledilke: ($X \leq \bar{X} \vee Y \leq \bar{Y} \vee Z \leq \bar{Z}$)
Šmarje pri Jelšah	CEL	50418	0,25	40,33	0,72	Knjižnice sledilke
Trbovlje	CEL	50242	0,18	32,56	1,19	Knjižnice sledilke
Velenje	CEL	50420	0,18	29,90	1,13	Knjižnice sledilke
Zagorje ob Savi	CEL	50226	0,17	44,72	2,35	Knjižnice sledilke
Žalec	CEL	50434	0,13	71,88	2,44	Knjižnice sledilke
Brežice	DOL	50469	0,18	49,18	1,86	Vodilne knjižnice
Črnomelj	DOL	50462	0,12	49,87	3,42	Knjižnice sledilke
Kočevje	DOL	50152	0,23	29,47	7,99	Knjižnice sledilke
Krško	DOL	50473	0,21	61,26	3,09	Vodilne knjižnice
Metlika	DOL	50465	0,20	39,10	6,76	Knjižnice sledilke
Novo mesto	DOL	50450	0,20	55,29	2,69	Vodilne knjižnice
Ribnica	DOL	50154	0,16	69,02	1,64	Knjižnice sledilke
Sevnica	DOL	50480	0,17	38,45	0,76	Knjižnice sledilke
Trebnje	DOL	50468	0,19	45,23	1,83	Vodilne knjižnice
Jesenice	GOR	50274	0,14	67,31	2,69	Knjižnice sledilke
Kranj	GOR	50250	0,22	47,05	1,41	Knjižnice sledilke
Radovljica	GOR	50272	0,33	54,73	3,96	Vodilne knjižnice
Škofja Loka	GOR	50280	0,20	61,05	2,46	Vodilne knjižnice
Tržič	GOR	50296	0,17	58,83	4,03	Knjižnice sledilke
Ajdovščina	GRŠ	50565	0,24	65,86	1,15	Knjižnice sledilke
Idrija	GRŠ	50560	0,24	34,07	0,59	Knjižnice sledilke
Nova Gorica	GRŠ	50550	0,24	43,33	0,92	Knjižnice sledilke
Tolmin	GRŠ	50570	0,27	48,48	1,03	Knjižnice sledilke
Dravograd	KOR	50375	0,17	49,44	1,14	Knjižnice sledilke
Radlje ob Dravi	KOR	50372	0,20	39,89	2,50	Knjižnice sledilke
Ravne na Koroškem	KOR	50350	0,19	43,04	4,10	Vodilne knjižnice

Preglednica 3: Demografski podatki, indikatorji uspešnosti in uspešnost obravnavanih splošnih knjižnic ($n = 60$) (nadaljevanje)

DEMOGRAFSKI PODATKI			INDIKATORJI USPEŠNOSTI			USPEŠNOST
KRAJ	Območje OOK	Sigla	X – število aktivnih članov na število potencialnih uporabnikov knjižnice	Y – število izposoj gradiva na člana knjižnice	Z – udeležba na prireditvah knjižnice na člana knjižnice	Vodilne knjižnice: ($X > \bar{X} \wedge Y > \bar{Y} \wedge Z > \bar{Z}$) Knjižnice sledilke: ($X \leq \bar{X} \vee Y \leq \bar{Y} \vee Z \leq \bar{Z}$)
Slovenj Gradec	KOR	50359	0,29	42,65	5,99	Vodilne knjižnice
Ilirska Bistrica	OBK	50533	0,28	43,26	5,27	Vodilne knjižnice
Izola	OBK	50523	0,21	39,32	1,71	Knjižnice sledilke
Koper	OBK	50500	0,16	28,81	0,18	Knjižnice sledilke
Piran	OBK	50516	0,18	32,26	3,74	Knjižnice sledilke
Postojna	OBK	50530	0,23	30,46	2,51	Knjižnice sledilke
Sežana	OBK	50531	0,20	48,54	3,74	Vodilne knjižnice
Cerknica	OSL	50216	0,21	51,64	2,93	Vodilne knjižnice
Domžale	OSL	50217	0,24	64,41	2,30	Vodilne knjižnice
Grosuplje	OSL	50219	0,24	48,52	1,03	Knjižnice sledilke
Kamnik	OSL	50117	0,22	48,00	2,53	Vodilne knjižnice
Litija	OSL	50168	0,22	45,64	2,60	Vodilne knjižnice
Ljubljana	OSL	55851	0,22	47,38	0,56	Knjižnice sledilke
Logatec	OSL	50245	0,23	59,42	1,44	Knjižnice sledilke
Medvode	OSL	55848	0,25	60,17	1,16	Knjižnice sledilke
Vrhnika	OSL	50225	0,22	57,80	2,45	Vodilne knjižnice
Gornja Radgona	POM	50610	0,21	27,79	0,37	Knjižnice sledilke
Lendava	POM	50614	0,11	38,01	0,95	Knjižnice sledilke
Ljutomer	POM	50616	0,16	36,08	0,71	Knjižnice sledilke
Murska Sobota	POM	50600	0,19	37,95	1,33	Knjižnice sledilke
Ormož	SPP	50395	0,16	42,31	4,40	Knjižnice sledilke
Ptuj	SPP	50360	0,14	57,31	1,94	Knjižnice sledilke
Lenart	ŠTA	50369	0,12	66,46	1,20	Knjižnice sledilke
Maribor	ŠTA	50304	0,16	44,36	2,88	Knjižnice sledilke
Slovenska Bistrica	ŠTA	50379	0,21	42,14	1,00	Knjižnice sledilke
Celovec	ZAM	51901	0,04	38,27	3,85	Knjižnice sledilke
Trst	ZAM	51902	0,06	9,53	2,54	Knjižnice sledilke

V nadaljevanju, kot zahteva drugo raziskovalno vprašanje, pogledjmo, katere ciljne vrednosti dimenzij uspešnosti so potrebne za doseganje vodilnosti (preglednica 4). Te so izredno pomembne, saj predstavljajo referenčno vrednost knjižnicam sledilkam na poti do izboljšanja stanja. Vidimo lahko, da vodilne knjižnice dosegajo več kot 17 % delež aktivnih članov glede na število možnih potencialnih uporabnikov (X) v upravnem območju knjižnice. Prav tako iz podatkov v preglednici 4 izhaja, da mora skupno število izposoj gradiva na člana v vodilni skupini presegati 40,08 enote letno (Y), člani pa se morajo udeležiti več kot 1,59 prireditve knjižnice letno (Z).

Preglednica 4: Referenčne vrednosti za posamezne dimenzije uspešnosti – skupina vodilnih knjižnic ($n = 18$)

Dimenzija uspešnosti	Indikator	Referenčna vrednost vodilne skupine (> povprečje)
<i>Stopnja dosega</i>	X – število aktivnih članov na število potencialnih uporabnikov knjižnice (Z)	> 0,17
<i>Intenzivnost uporabe gradiva</i>	Y – število izposoj gradiva na člana knjižnice	> 40,08
<i>Stopnja družbene vključenosti</i>	Z – udeležba na prireditvah knjižnice na člana knjižnice	> 1,59

To hkrati pomeni, da so pogoji vodilnosti relativno zahtevni,¹⁷ saj so povsem primerljivi s povprečji kazalnikov najrazvitejših knjižničnih sistemov, kot sta avstrijski in nemški.¹⁸

Referenčne vrednosti vodilnih so seveda smiselno sodilo spremljanja rezultatov. Ne moremo pa pričakovati izboljšanja stanja brez poznavanja dejavnikov, s katerimi je na uspešnost mogoče sistematično vplivati, kot to zahteva tretje raziskovalno vprašanje. V nadaljevanju zato identificiramo ključne razlikovalne dejavnike knjižnic sledilk in vodilnih knjižnic.

Uporabili smo metodo odločitvenega drevesa. Pri tem je bila populacija 60 enot razdeljena na tri sklope, skladno z metodološkimi priporočili za razdelitev, kot jih navajata Xu in Goodacre (2018). Učni sklop, ki je obsegal 38 enot, je bil namenjen gradnji osnovnega modela, torej učenju razvrstitvenih pravil na podlagi

¹⁷ Zato se npr. Mestna knjižnica Ljubljana ne uvršča v vodilno skupino, čeprav po stopnji dosega in intenzivnosti uporabe gradiva vsekakor izkazuje nadpovprečne rezultate.

¹⁸ Po stopnji dosega in intenzivnosti uporabe gradiva (Deutsche Nationalbibliothek, 2025; Österreichische Nationalbibliothek, 2025), saj za stopnjo družbene vključenosti podatek ni na voljo.

vhodnih značilnosti. Validacijski sklop z desetimi enotami je bil uporabljen za optimizacijo¹⁹ hiperparametrov,²⁰ tj. največja globina interakcije²¹ (= 2), prag za razcep²² (= 12) in prag za terminalna vozlišča²³ (= 4). Testni sklop, ki je obsegal preostalih dvanajst enot, je bil namenjen končni oceni kakovosti modela, saj ti podatki niso bili uporabljeni niti pri učenju niti pri optimizaciji, s čimer je bila zagotovljena nepristranskost ocene.

Kakovost modela odločitvenega drevesa (preglednica 4) smo dosledno preverili na osnovi več kriterijev:

- *Podpora* je prikazovala število enot v posamezni skupini. Ta podatek je bil ključen za opredelitev razmerja med številom vodilnih knjižnic in številom sledilk.
- *Točnost* je merila delež vseh pravilno klasificiranih enot glede na skupno število enot. Šlo je za agregirano mero, ki ni ločevala med skupinama.
- *Preciznost* smo izračunali ločeno za vodilne knjižnice in sledilke. Pokazala je, kolikšen delež enot, ki jih je model označil kot pripadnice določene skupine, dejansko pripada tej skupini.
- *Priklic* je prav tako ločeno za vsako skupino identificiral, kolikšen delež dejanskih enot posamezne skupine je model pravilno prepoznal. Priklic za sledilke nam je pokazal, kako uspešno je model zaznal sledilke med vsemi enotami, ki to dejansko so, medtem ko je priklic za vodilne pokazal, kako celovito je model zajel vodilne knjižnice.
- *Vrednost F1* je predstavljala harmonično sredino med preciznostjo in priklicem ter smo jo morali izračunati za vsako skupino posebej.
- *Stopnja lažnih pozitivnih* smo računali za vsako skupino posebej in je prikazovala, kolikšen delež enot iz druge skupine je bil napačno klasificiran v obravnavano skupino. Stopnja lažnih pozitivnih za vodilne je tako prikazovala, koliko sledilk je bilo napačno označenih kot vodilnih, medtem ko je stopnja lažnih pozitivnih za sledilke zajela napačno klasifikacijo vodilnih kot sledilk.
- *Stopnja napačnih odkritij* je prikazovala, kolikšen delež enot, umeščenih v določeni razred, v resnici ni pripadal temu razredu. Tudi ta mera je bila izračunana ločeno za vsako skupino.

¹⁹ S pomočjo validacijskega sklopa smo preizkusili več kombinacij teh nastavitvev in izbrali tiste, ki so izkazovale največjo napovedno moč modela.

²⁰ Hiperparametri so nastavitve, ki usmerjajo učenje modela (Gomes Mantovani, 2024).

²¹ Gre za največje število spremenljivk, ki lahko skupaj vplivajo na napoved v interakcijskem učinku modela.

²² Prag za razcep definira najmanjše število primerov, kjer se vozlišče razcepi.

²³ Prag za terminalna vozlišča definira najmanjše število primerov, ki jih mora imeti končno (listno) vozlišče.

- Za robustno oceno učinkovitosti modela smo uporabili *Matthewsov korelacijski koeficient (MCC)*, ki je izračunan skupno za vse enote. Ta robustna metrika v osnovi predstavlja korelacijski koeficient med dejanskimi in napovedanimi vrednostmi.
- Nazadnje smo izračunali še *površino pod krivuljo (AUC)*, agregirano metriko, ki prikazuje delovanje modela v celotnem spektru možnih razmejitev med skupinami. Višja vrednost AUC pomeni, da model z večjo zanesljivostjo razločuje med primeri, ki pripadajo različnim skupinam.

Sistematičen pregled po vrednostih navedenih kriterijev (preglednica 5) izkazuje izjemno visoko napovedno moč modela. Ta je dosegel točnost 0,92, kar pomeni, da je bilo skupno kar 92 % knjižnic pravilno razvrščenih.

Preglednica 5: Kriteriji uspešnosti modela²⁴

Kriterij	Knjižnice sledilke	Vodilne knjižnice	Povprečje/Skupaj
Podpora	8	4	12
Točnost	/	/	0,92
Preciznost	0,89	1,00	0,95
Priklic	1,00	0,75	0,92
Stopnja lažnih pozitivnih	0,25	0,00	0,13
Stopnja napačnih odkritij	0,11	0,00	0,06
Vrednost F1	0,94	0,86	0,91
Matthewsov korelacijski koeficient	/	/	0,82
Površina pod krivuljo (AUC)	/	/	0,88

Prav tako je pri vodilni skupini model dosegel brežhibno preciznost (preciznost = 1,00), torej v tem primeru ni bilo napačnih pozitivnih napovedi. Podobno velja tudi za napovedovanje sledilne skupine (preciznost = 0,89). Pri priklicu skupine knjižnic sledilk je bil model popolnoma zanesljiv (priklic = 1,00), izkazane pa so bile minimalne izgube pri zajemu vodilnih knjižnic (priklic = 0,75), kar ne omejuje splošne učinkovitosti modela. Model je bil izjemno točen pri prepoznavanju vodilnih knjižnic, saj nismo zabeležili nobenih lažnih pozitivnih primerov (stopnja lažnih pozitivnih = 0,00) niti napačnih odkritij (stopnja napačnih odkritij = 0,00). Pri sledilkah tu velja izpostaviti zmeren delež lažnih pozitivnih (stopnja lažnih pozitivnih = 0,25), kar kaže

²⁴ Vse metrike so izračunane za posamezni razred glede na vse druge razrede.

na neznatno večjo stopnjo zamenjav z vodilnimi. Poleg tega je model dosegel visoko vrednost F1 (0,91), kar potrjuje izvrstno ravnovesje med preciznostjo in priklicem. Visoka vrednost AUC (0,88) dodatno kaže, da model dobro ločuje med obema skupinama, medtem ko Matthewsov korelacijski koeficient (0,82) kaže na močno povezavo med napovedmi in dejanskimi skupinami. Na podlagi navedenega lahko trdimo, da model zanesljivo in kakovostno napoveduje razvrstitev knjižnic na osnovi predpostavljenih organizacijskih dejavnikov, ki vplivajo na njihovo uspešnost.

V nadaljevanju smo se torej utemeljeno lotili podrobnejšega pregleda dejavnikov, ki najbolj ločujejo obravnavani skupini, in s tem pridobili odgovor na zadnje raziskovalno vprašanje (V3). Iz preglednice metrik pomembnosti dejavnikov (preglednica 6) lahko razberemo, da vseh pet predpostavljenih organizacijskih dejavnikov prispeva k razlikovanju med obema skupinama knjižnic.

Preglednica 6: Metrike pomembnosti organizacijskih dejavnikov

Dejavnik (D) ²⁵	Relativna pomembnost (RP) ²⁶	Povprečna izguba ob izpustu (PI) ²⁷
D2 – število prireditev knjižnice na EPZ ²⁸	38,62 %	0,37
D3 – izobraževanja uporabnikov (osebe) na EPZ	26,54 %	0,31
D1 – število izposoj skupaj na število enot knjižničnega gradiva	16,56 %	0,18
D4 – obseg dostopne opreme	11,98 %	0,24
D5 – število objav na družbenih omrežjih na EPZ	6,31 %	0,18

Podrobnejši pregled je pokazal, da je dejavnik število prireditev knjižnice na EPZ (D2) najpomembnejši za razločevanje med vodilno in sledilno skupino, saj ima najvišjo relativno pomembnost (38,6 %) in povzroča tudi največjo povprečno izgubo ob izpustu (0,37) iz modela. To pomeni, da se model pri razvrščanju v skupine najbolj opira prav na ta dejavnik. Sledi mu dejavnik izobraževanja uporabnikov (osebe) na EPZ (D3), ki prav tako pomembno prispeva k razločevanju

²⁵ Na podlagi preverjanja z *breakdown* algoritmom (Biecek, 2018), ki omogoča razčlenitev vpliva posameznih spremenljivk na napoved modela, smo ugotovili, da imajo pojasnjevalne spremenljivke prevladujoč pozitiven vpliv.

²⁶ Relativna pomembnost spremenljivke pove, kako močno posamezna spremenljivka prispeva k sposobnosti modela za razvrščanje (Bi, 2012).

²⁷ Povprečna izguba ob izpustu meri, koliko se v povprečju poslabša sposobnost modela za razvrščanje, če naključno prerazporedimo vrednosti izbrane spremenljivke med enotami (Zhang idr., 2020).

²⁸ Gre za ekvivalent polnih zaposlitev v knjižnicah.

(26,5 % pomembnosti in 0,31 izgube), zlasti pri mejnih primerih, kjer je točnost ključna. Dejavniki število izposoj skupaj na število enot knjižničnega gradiva (D1) ima nekoliko manjši vpliv (16,6 %), njegova izguba ob izpustu (0,18) pa nakazuje, da ima predvsem dopolnilno vlogo pri razločevanju. Dejavniki obseg dostopne opreme (D4) je po relativni pomembnosti sicer med manj izrazitimi (12 %), vendar njegova izguba ob izpustu (0,24) nakazuje, da prispeva tako h kakovosti modela kot k razločevanju med skupinama, zato ga ni smiselno izpustiti iz modela. Število objav na družbenih omrežjih na EPZ (D5) se izkazuje kot najmanj vpliven dejavnik, saj ima najnižjo relativno pomembnost (6,3 %) in nizko izgubo ob izpustu (0,18), zato ne sodi med bistvene dejavnike za razločevanje skupin. Nekoliko presenetljivo torej zadnja dva, s tehnologijo in opremo povezana dejavnika (D4, D5) ne izkazujeta odločilne razlikovalne vloge. Očitno mehki dejavniki, kot sta število dogodkov in število izobraževanj, predstavljajo dodano vrednost, ki jo vodilne knjižnice ustvarjajo za svoje uporabnike in lokalno skupnost. Opremljenost splošne knjižnice sama po sebi ne zagotavlja vodilnosti, temveč sta, kot kažejo rezultati, pomembnejši vsebinska in programska usmerjenost.

5 Razprava

Navkljub razmeroma dolgi tradiciji zbiranja statističnih podatkov o delovanju splošnih knjižnic²⁹ v Sloveniji še vedno primanjkuje celovitih metodoloških pristopov, ki bi omogočili poglobljeno analizo uspešnosti in razvojnih potencialov knjižnic. Obstoječe raziskave so pogosto parcialne, osredotočene zgolj na posamezne kazalnike, pri tem pa izključujejo kompleksne dejavnike, kot so kakovost storitev, vpetost v lokalno skupnost, inovativnost ali razvoj kadrov (Ambrožič in Badovinac, 2009; Kodrič Dačić, 2014; Podbrežnik in Bojnec, 2021); zato so nujno potrebni večdimenzionalni pristopi presojanja uspešnosti knjižnic kot dinamičnih javnih institucij (Karun, 2015; Kodrič Dačić, 2014), kar smo ustrezno upoštevali v pričujoči raziskavi. Na podlagi izvirnega tridimenzionalnega analitskega okvira smo pridobili razširjen vpogled v mozaik uspešnosti slovenskih splošnih knjižnic. Omogočili smo identifikacijo vodilnih splošnih knjižnic in prikaz specifičnih dejavnikov, ki te knjižnice ločijo od drugih, manj uspešnih. Rezultati potrjujejo, da je analitski okvir na osnovi referenčne skupine vodilnih ne le konceptualno ustrezen, temveč tudi uporaben v praksi, saj omogoča sistematično usmerjanje razvoja knjižnic na podlagi empirično podprtih ugotovitev.

²⁹ Začetki sistematičnega, poenotenega in mednarodno standardiziranega zbiranja podatkov segajo v leto 1953 (BibSiSt, b. d. b).

Tako smo uvodoma pridobili odgovor na prvo raziskovalno vprašanje (V1), vezano na identifikacijo referenčne skupine najuspešnejših splošnih knjižnic. Ugotovili smo (slika 3), da 30 % slovenskih splošnih knjižnic pripada skupini vodilnih. To obenem pomeni, da večina (70 %) predstavlja skupino knjižnic sledilk z znatnim potencialom za dvig uspešnosti. Navedeni podatek se sprva zdi presenetljiv in kliče po izboljšanju stanja, vendar se moramo zavedati, da doseganje vodilnosti zahteva nadpovprečne rezultate po vseh predpostavljenih dimenzijah in zato nikakor ni trivialno.

V kontekstu proučevanja drugega raziskovalnega vprašanja (V2) smo pokazali (preglednica 4), da so referenčne vrednosti večine dimenzij uspešnosti vodilnih knjižnic povsem primerljive s povprečji najrazvitejših knjižničnih sistemov, kot sta nemški in avstrijski (Deutsche Nationalbibliothek, 2025; Österreichische Nationalbibliothek, 2025). To pomeni, da parcialni pristopi s fokusom na posamezno dimenzijo uspešnosti niso dovolj za prehod od sledilne v skupino vodilnih knjižnic. Potreben je sistematičen pristop, s celovitim spodbujanjem najpomembnejših dejavnikov organiziranosti splošnih knjižnic. Le tako je mogoče pričakovati realizacijo potrebne stopnje dosega, intenzivnosti uporabe gradiva, kot tudi stopnje družbene vključenosti.

Glede na potrebo po sistematičnem pristopu za doseganje vodilnosti se je kot posebno smiselno izkazalo tretje raziskovalno vprašanje (V3), kjer smo identificirali, kateri so najpomembnejši dejavniki organiziranosti slovenskih splošnih knjižnic za prehod iz sledilne v skupino vodilnih splošnih knjižnic (preglednica 6). Ugotovitve tu jasno kažejo, da je na dosežene rezultate mogoče sistematično vplivati prek niza jasno rangiranih organizacijskih dejavnikov. Predvsem je očitno uspešnost splošnih knjižnic tesno povezana z mehкими dejavniki, ki oblikujejo uporabniško izkušnjo. Največjo pomembnost pri prehodu od sledilk do vodilnih knjižnic imata tako dejavnika, ki odražata število izvedenih prireditev knjižnice (D2) in izvedena izobraževanja uporabnikov (D3). Z vidika knjižnične zbirke kot dejavnika na razpotju med tradicionalnimi in mehкими dejavniki, tj. med merljivostjo in zadostitvijo uporabniškim potrebam, lahko ugotovimo, da je ustrezen dejavnik (D1) tretji najpomembnejši v modelu. Nekoliko presenetljivo se obseg dostopne uporabniške opreme (D4) uvršča šele na četrto mesto po relativni pomembnosti dejavnikov. Povezano z opremo in tehnologijo smo ugotovili, da ima tudi število objav na družbenih omrežjih (D5) nezanemarljiv vpliv, vendar je v primerjalnem smislu na zadnjem mestu vključenih pojasnjevalnih dejavnikov.

Vse pomembnejšo vlogo mehkih dejavnikov in s tem povezano uporabniške izkušnje v splošnih knjižnicah izpostavljajo tudi obstoječe raziskave in strokovna priporočila. Izhajajoč iz *teorije dinamičnih zmožnosti* in *teorije socialne*

infrastrukture opazamo skladnost naših ugotovitev s temeljnimi predpostavkami obeh teoretičnih okvirjev in z njima povezanih empiričnih študij. Teorija dinamičnih zmožnosti nam namreč pritrjuje z vidika temeljnega postulata, da organizacije lahko dosegajo konkurenčno prednost na osnovi sposobnosti izvajanja storitev, integracije in rekonfiguracije kompetenc kot odgovora na spreminjajoče se zahteve poslovnega okolja (Teece idr., 1997; Lawson in Samson, 2001; Ropret, 2014). Dinamične zmožnosti vključujejo zlasti mehke dejavnike, kot so prireditve za obiskovalce, izobraževalne dejavnosti, sodelovanje z lokalnimi organizacijami in sposobnost zaznavanja potreb uporabnikov (Goulding, 2024; Matteson in Miller, 2023). Komplementarno prepoznavajo tudi pomen dejavnikov, povezanih z osnovnimi storitvami (Lawson in Samson, 2001), brez katerih si knjižnice ne moremo predstavljati. Sem nedvomno sodi posodabljanje knjižnične zbirke: knjižnice na Finskem, Nizozemskem in v Estoniji posodablajo zbirke na podlagi bralnih trendov, kar po podatkih Evropskega urada knjižničnih, informacijskih in dokumentacijskih združenj (ang. European Bureau of Library, Information and Documentation Associations - EBLIDA) (2022) prispeva k 20–30 % višjemu obisku in večji stopnji izposoje. To prepoznavajo tudi Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice 2018–2028 (Zveza bibliotekarskih društev Slovenije, 2019), ki uvajajo politike upravljanja zbirk s fokusom na upoštevanju potreb lokalne skupnosti ter domačih in mednarodnih strokovnih trendov.

Tudi knjižnične tehnološke infrastrukture po tej teoriji ne velja zanemariti, vendar se moramo zavedati, da so sodobne tehnologije podvržene posnemanju in stežka predstavljajo trajno konkurenčno prednost (Zveza bibliotekarskih društev Slovenije, 2012). Splošna knjižnica kot javni prostor ne sme temeljiti le na tehnološki infrastrukturi, temveč mora biti usmerjena v potrebe, interese in pričakovanja svojih uporabnikov (Ambrožič, 2015; Borko idr., 2006). Ne glede na to, kako napredna je tehnologija, bo njena vrednost prav tako omejena, če ne podpira strateške vizije knjižnice in ne prispeva k bogatemu, relevantnemu in vključujočemu uporabniškemu doživetju.

Tudi po teoriji socialne infrastrukture morajo splošne knjižnice ponujati mnogo več kot prostor in opremo, s posebnim poudarkom na mehkih dejavnikih, povezanih s srečevanjem, interakcijami, izobraževanji in posledično dodano vrednostjo za uporabnike (Cavusgil in Deligonul, 2025; Klinenberg, 2018; Rivano Eckerdal idr., 2024; Sholokwu, 2024). V poročilu o usvajanju ključnih mehkih večšin za uspeh knjižnic (IFLA, 2023) je, skladno s to teorijo, poudarjeno, da knjižnice danes niso več le zbiranke knjig, temveč prostori dialoga, ustvarjalnosti in učenja. Van Melik in Merry (2023) na podlagi kar 15-letne študije primera prikazujeta, kako so se majhne knjižnice na Nizozemskem preoblikovale iz informacijskih središč v prostore srečevanja in krepitve lokalnega okolja. Mehki

dejavniki po raziskavi Soaresa Silve in drugih (2020), ki obsega kar 1028 uporabnikov akademskih knjižnic, pomembno vplivajo tudi na dolgoročno zvestobo uporabnikov.

Ne nazadnje lahko naše rezultate podkrepimo s primeri dobrih praks identificirane skupine vodilnih knjižnic. V Osrednji knjižnici Celje se je uveljavil *Veronikin teden poezije*, ki združuje literarno ustvarjalnost, lokalne avtorje in kulturne dogodke, s čimer knjižnica postaja prostor umetniškega izraza in skupnostnega mreženja (Osrednja knjižnica Celje, 2025). Poleg tega se knjižnica vključuje v mednarodne projekte, kot je Erasmus+, kar omogoča prenos dobrih praks iz tujine (Celjski knjižničar po dobre prakse na Portugalsko, 2025). Kosovelova knjižnica Sežana z iniciativo *Tačke pomagačke* otrokom pomaga premagati bralno tremo s pomočjo terapevtskih psov, kar spodbuja empatijo in sproščenost (Kosovelova knjižnica Sežana, 2025). Projekt *Žive besede* Valvasorjeve knjižnice Krško se izvaja po okoliških vaseh, kamor prinaša literarne dogodke, ki pomenijo kulturno obogatitev (Občina Krško, 2024). V Cankarjevi knjižnici Vrhnika so branje združili s kavo v projektu *Skodelica literature za lepši dan*, kjer gre za bralno izkušnjo v prijetnem ambientu (Skodelica literature za lepši dan, 2024). Knjižnica semen, ki se pojavlja v Litiji, pa spodbuja trajnostno naravnost in lokalno samooskrbo, s čimer knjižnica postane povezovalka znanja in narave (Knjižnica semen, 2025). Vse te prakse dokazujejo, da knjižnice vse bolj postajajo srce skupnosti in vir navdiha. Navedeni inkluzivni pristopi, ki v središče pozornosti postavljajo uporabniško izkušnjo in vsebinsko naravnost, pa predstavljajo temelj uspeha.

6 Zaključki

Slovenske splošne knjižnice kljub nekaterim spodbudnim rezultatom na podlagi domačih in mednarodnih statistik³⁰ še vedno izkazujejo prostor za izboljšanje uspešnosti. Na osnovi izvirne tridimenzionalne klasifikacije smo ponudili podrobnejši vpogled v uspešnost splošnih knjižnic, ki osvetljuje dodatne neizkoriščene potenciale. Med 60 analiziranimi splošnimi knjižnicami jih je 18 izstopalo kot vodilnih po vseh treh dimenzijah uspešnosti, kar kaže na pomanjkanje integrativnih pristopov. Za knjižničarsko stroko predstavlja dodano vrednost dejstvo, da smo v raziskavi identificirali tudi ključne organizacijske dejavnike, ki omogočajo sistematično izboljšanje stanja. Tu velja poudariti aktualnost

³⁰ Povprečna letna izposoja na člana v Sloveniji je primerljiva celo z najrazvitejšimi sistemi, kot sta danski in nizozemski (Public Libraries 2030, 2024).

knjižnične zbirke in mehke dejavnike, kot so kakovost izobraževanj in kulturnih prireditvev ter ne nazadnje vsesplošna sposobnost vzpostavljanja pozitivne uporabniške izkušnje. Ti dejavniki nakazujejo, da sta vsebinska in programska usmerjenost knjižnic pomembnejši od same tehnološke infrastrukture (Horžen, 2022; Meesad in Mingkhwan, 2024). To pomeni, da morajo knjižnice redno evalvirati svojo zbirko glede na potrebe uporabnikov, izvajati ciljno usmerjena izobraževanja, razvijati kompetenčne modele, krepiti lokalno vpetost in oblikovati prireditve, ki odražajo interese skupnosti (Ashikuzzaman, 2020; Kumari, 2023).

Z vidika omejitev raziskave izpostavljamo, da je analiza temeljila na razmeroma majhni knjižnični populaciji – 60 enot. Ta omejitev je posledica slovenske specifičnosti, saj gre za razmeroma majhno in raznoliko knjižnično okolje. Zaradi tega smo bili pri izbiri metodološkega pristopa omejeni. Metoda odločitvenega drevesa na primer ne predpostavlja linearnih razmerij med spremenljivkami in ciljno kategorijo, zato enotnih referenčnih vrednosti posameznih dejavnikov organiziranosti knjižnic ni bilo mogoče določiti. Kljub navedeni omejitvi se je metoda izkazala kot analitično utemeljeno orodje za identifikacijo in rangiranje obravnavanih dejavnikov. Tudi teoretična izhodišča in empirične preverbe drugih raziskovalcev za dejavnike, kot so število izvedenih prireditvev in izobraževanj ter ne nazadnje aktualnost knjižnične zbirke, v veliki meri potrjujejo njihovo pozitivno povezanost z uspešnostjo splošnih knjižnic. Podatki sistema BibSiSt so se zatorej izkazali kot izredno povedni, toda hkrati opozarjamo na njihove konceptualne in metodološke omejitve. Tako posamezni koncepti, kot so prireditve v knjižnicah, niso povsem enoznačno opredeljeni, kar lahko vodi do razlik v interpretaciji in poročanju med knjižnicami. Poleg tega spremembe metodologije zbiranja podatkov vplivajo na primerljivost kazalnikov in otežujejo celovito analizo knjižnične dejavnosti skozi čas. Obenem se BibSiSt osredotoča predvsem na kvantitativne statistične podatke o knjižnicah, medtem ko kvalitativni vidiki niso sistematično zajeti. Zato pozdravljamo dodatne raziskave slovenskega knjižničnega sistema s komplementarnimi metodološkimi pristopi, ki lahko pomembno doprinesejo k obstoječim raziskovalnim prizadevanjem.

Navedeni viri

Ambrožič, M. (2000). Ugotavljanje uspešnosti delovanja knjižnic: visokošolske knjižnice (II. del). *Knjižnica*, 44(4), 65–98.

Ambrožič, M. (2015). *Študije uporabnikov Narodne in univerzitetne knjižnice*. Društvo bibliotekarjev Ljubljana. <http://dbl.splet.arnes.si/files/2015/03/Ambrozic2015.pdf>

Ambrožič, M., in Badovinac, B. (2009). *Knjižnice – dodana vrednost za uporabnike in okolje*. Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.

Ashikuzzaman, M. (2020). *Library collection development process*. Library & Information Science Education Network.

Barros, F., Kish, I., Moltmann, L., in Silvestre, S. (2023). *Rough guide to citizen engagement in public libraries*. Publications Office of the European Union.

Bi, J. (2012). A review of statistical methods for determination of relative importance of correlated predictors and identification of drivers of consumer liking. *Journal of Sensory Studies*, 27(2), 87–101.

BibSiSt – statistični podatki o knjižnicah. (b. d. a). Narodna in univerzitetna knjižnica. <https://bibsist.si/Statisticni-podatki.html>

BibSiSt – statistični podatki o knjižnicah. (b. d. b). Zgodovina statističnega spremljanja knjižnic na našem območju. Narodna in univerzitetna knjižnica. <https://bibsist.si/Zgodovina.html>

Biecek, P. (2018). DALEX: Explainers for complex predictive models in R. *Journal of Machine Learning Research*, 19(84), 1–5.

Blockeel, H., Devos, L., Frénay, B., Nanfack, G., in Nijssen, S. (2023). Decision trees: From efficient prediction to responsible AI. *Frontiers in Artificial Intelligence*, 6, 1–17.

Borko, T., Zabukovec, V., in Južnič, P. (2006). Pričakovanja uporabnikov o storitvah splošne knjižnice. *Knjižnica*, 50(4), 93–105.

Breiman, L., Friedman, J. H., Olshen, R. A., in Stone, C. J. (1984). *Classification and regression trees*. Wadsworth International Group.

Cavusgil, S. T., in Deligonul, S. Z. (2025). Dynamic capabilities framework and its transformative contributions. *Journal of International Business Studies*, 56, 33–42.

Celjski knjižničar po dobre prakse na Portugalsko. (31. julij 2025). Celje.info. <https://www.celje.info>

Chartered Institute of Public Finance and Accounting (CIPFA). (2018). Analysing data: CIPFA statistics and the future of England's libraries. CIPFA.

Deutsche Nationalbibliothek. (2025). *Katalog der Deutschen Nationalbibliothek*. <https://portal.dnb.de/opac.htm>

Dobrovoljc, A., in Švab, K. (2025). Samopostrežna izposoja v splošnih knjižnicah: sam do knjige v času pandemije COVID-19. *Knjižnica*, 69(1), 13–36.

Dragija Ivanović, M. (2016). Vrednotenje vpliva splošne knjižnice na skupnost: teoretično-metodološki izzivi in polemike. *Knjižnica*, 60(4), 9–32.

European Bureau of Library, Information and Documentation Associations (EBLIDA). (2022). *The European library performance benchmark report*. EBLIDA.

Fatur, P., Likar, B., in Ropret, M. (2010). Going more open in innovation: does it pay? *International Journal of Industrial Engineering and Management (IJIE)*, 1(3), 77–83.

Fleimisch Bezljaj, I. (2023). Pametne knjižnice: pobudnice razvoja in rasti skupnosti. *Knjižnica*, 67(3-4), 87–115.

Gomes Mantovani, R., Horváth, T., Rossi, A. L. D., Cerri, R., Barbon Junior, S., Vanschoeren, J., in De Carvalho, A. C. P. L. F. (2024). Better trees: an empirical study on hyperparameter tuning of classification decision tree induction algorithms. *Data Mining and Knowledge Discovery*, 38(3), 1364–1416.

Gorb, O., Dorohan-Pysarenko, L., Yehorova, O., Yasnolob, I., in Doroshenko, A. (2022). Boston consulting group matrix: Opportunities for use in economic analysis. *Scientific Horizons*, 25(7), 20–30.

Goulding, A. (2024). Public libraries and community engagement: The role of interpersonal skills. *Journal of Librarianship and Information Science*, 56(2), 123–138.

Hair, J. F., Babin, B. J., Anderson, R. E., in Black, W. C. (2019). *Multivariate data analysis* (8. izd.). Pearson Education.

Henty, M. (1989). *Performance indicators for libraries*. London Library Association.

Horžen, V. (2022). *The Slovenian public libraries development strategy 2022–2027*. Slovenian Public Libraries Association.

International Federation of Library Associations (IFLA). (1994). *Manifest o splošnih knjižnicah*. IFLA.

International Federation of Library Associations (IFLA). (2023). *Mastering soft skills: The key to success for librarians*. IFLA.

International Organization for Standardization (ISO) 11620. (1998). *Library performance indicators*. ISO.

Izzivi sodobnih tehnologij: konkurenčna prednost knjižničnih storitev: zbornik referatov. (2012). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.

Jadhav, D., Shenoy, D., in Mahanty, B. (2023). Measurement model for dynamic capabilities of an academic library (DCAL). *Library & Information Science Research*, 45(4), 101266.

Kautonen, H., in Nieminen, M. (2018). Conceptualising benefits of user-centred design for digital library services. *LIBER Quarterly*, 28(1), 1–34.

Karun, T. (2015). *Merjenje učinkov splošnih knjižnic*. Združenje splošnih knjižnic. https://www.knjiznice.si/wp-content/uploads/2025/10/ZBDS_Merjenje-vpliva-splosnih-knjiznic.pdf

Klinenberg, E. (2018). *Palaces for the people: How social infrastructure can help fight inequality, polarization, and the decline of civic life*. Crown Publishing Group.

Kastrin, A. (2008). Odkrivanje zakonitosti in podatkovno rudarjenje v psihologiji: uporaba odločitvenih dreves za napovedovanje dosežka na Lestvici iskanja dražljajev. *Psihološka obzorja*, 17(4), 51–72.

Knjižnica semen. (2025). Knjižnica Litija. (2025). <https://www.knjiznica-litija.si/Projekti/Knji%C5%BEnica-semen>

Knjiznice.si. (2025). Portal slovenskih splošnih knjižnic. <https://www.knjiznice.si>

Kodrič Dačić, E., Vodeb, G., Bon, M., Marc, D. T., in Babor, S. (2012). *Metodologija nadgradnje portala za knjižnično statistiko (BibSiSt)*. Narodna in univerzitetna knjižnica, Center za razvoj knjižnic.

Kodrič Dačić, E. (2014). Merjenje, spremljanje in ugotavljanje uspešnosti slovenskih knjižnic: BibSiSt in e-Razvid. *Knjižnica*, 58(3), 59–76.

Koren Ošljak, K., in Oblak Črnič, T. (2018). Digitalna kultura na obronkih: vloga izvenšolskih iniciativ pri kultivaciji digitalne pismenosti. *Knjižnica*, 62(1-2), 37–55.

Kosovelova knjižnica Sežana. (2025). *Tačke pomagačke v knjižnici*. Knjižnica Sežana. <https://www.kosovelova.si/dogodki/tacke-pomagacke-v-knjiznici/>

Kumari, M. P. (2023). Role of hard and soft skills in the library profession and identifying opportunities for improvement and growth: A study. *International Journal of Research and Analytical Reviews*, 10(4), 121–128.

Lancaster, F. W. (1990). *Performance measures for libraries*. Information Resources Press.

Lawson, B., in Samson, D. (2001). Developing innovation capability in organisations: a dynamic capabilities approach. *International Journal of Innovation Management*, 5(3), 377–400.

Loh, W. Y. (2011). Classification and regression trees. *Data Mining and Knowledge Discovery*, 1(1), 14–23.

Mariano, R., in Vårheim, A. (2022). Libraries, museums and cultural centers in foreign policy and cultural diplomacy: a scoping review. *Journal of Documentation*, 78(3), 651–672.

Matteson, M. L., in Miller, S. S. (2023). Emotional intelligence and soft skills in public library leadership: A qualitative study. *Library Management*, 44(1/2), 45–60.

Meesad, P., in Mingkhwan, A. (2024). *Libraries in Transformation: Navigating to AI-Powered Libraries*. Springer Nature.

Ministrstvo za javno upravo RS. (2021). *Strategija trajnostnega razvoja javne uprave do leta 2030*. Ministrstvo za javno upravo.

Ministrstvo za kulturo RS. (2022). *Strategija razvoja slovenskih splošnih knjižnic 2022–2027*. https://www.knjiznice.si/wp-content/uploads/2022/08/ZSK_Strategija-razvoja-slovenskih-splosnih-knjiznic-2022-2027_oblikovano.pdf

Mestna občina Krško. (2024). *Valvasorjeva knjižnica Krško prejemnica dveh priznanj*. <https://www.krsko.si/objava/1021896>

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2020). *Public sector performance: Improving service delivery*. OECD Publishing.

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2024). *PISA 2022 results (Volume V): Learning strategies and attitudes for life*. OECD Publishing.

Österreichische Nationalbibliothek. (2025). *Kataloge der Österreichischen Nationalbibliothek*. <https://search.onb.ac.at/>

Papež, N., in Merčun Kariž, T. (2024). Vrednotenje knjižničnih prostorov splošnih knjižnic na študiji primera Osrednje knjižnice Ajdovščina (OKA). *Knjižnica*, 68(4), 9–35.

Podbrežnik, I., in Bojnec, Š. (2013). *Ugotavljanje kakovosti storitev v splošnih knjižnicah*. Univerza na Primorskem, Fakulteta za management.

Podgornik, V. (2019). Pomen knjižnice kot javnega prostora – knjižnica kot »tretji prostor«: primer Goriške knjižnice Franceta Bevka Nova Gorica. *Knjižnica*, 63(1-2), 345–365.

Public Libraries 2030. (2024). *Public Libraries and Skills: 2023 Factsheets*. <https://publiclibraries2030.eu/project/public-libraries-and-skills-2023-factsheets/>

Pušnik, M., in Legat, D. (2024). Znanstveno komuniciranje, odprta znanost in knjižnice: beseda gostujočih urednikov. *Knjižnica*, 68(2-3), 13–27.

Raileanu, L. E., in Stoffel, K. (2004). Theoretical comparison between the Gini Index and Information Gain criteria. *Annals of Mathematics and Artificial Intelligence*, 41(1), 77–93.

Rivano Eckerdal, J., Engström, L., Färber, A., Hamm, M., Kofi, J., Landau-Donnelly, F., in van Melik, R. (2024). Social infrastructuring in public libraries: Librarians' continuous care in everyday library practice. *Journal of Documentation*, 80(7), 206–225.

Ropret, M. (2014). *Model invencijsko-inovacijskega managementa in gospodarska uspešnost nizko in srednje-nizko tehnoloških podjetij* [Doktorska disertacija]. Univerza na Primorskem, Fakulteta za management. <https://repozitorij.upr.si/IzpisGradiva.php?lang=slv&id=5853>

Saunders, L., in Bajjaly, S. (2022). *The importance of soft skills to LIS education*. *Journal of Education for Library and Information Science*, 63(2), 187–215.

Schloffel Armstrong, S. (2023). The public library and the futures of social infrastructure. *Dialogues in Human Geography*, 14(2), 312–316.

Sholokwu, B. M. (2024). Dynamic capabilities and entrepreneurial success: A theoretical approach. *World Journal of Entrepreneurial Development Studies*, 9(7), 89–106.

Sinnathamby, M. A., Bourouphael, T., Boateng, J., Collonnaz, M., Quinot, C., Aziz, N. A., in Allen, A. (2024). Setting thresholds to determine COVID-19 activity levels using the mean standard deviation (MSD) method, England, 2022–2024. *Eurosurveillance*, 29(45), 1–6.

Skodelica literature za lepši dan. (8. 9. 2024). Cankarjeva knjižnica Vrhnika. https://www.ckv.si/Dogodki/skodelica_literature_za_lepsi_dan-nmsb24

Soares Silva, D., Moraes, G. H. S. M. D., Cappellozza, A., in Morini, C. (2020). Explaining library user loyalty through perceived service quality: what is wrong? *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 71(8), 954–967.

Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice za obdobje 2018–2028. (2019). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.

Šalamon, A., in Vilar, P. (2018). Pregled in predstavitev dela za uporabniki s posebnimi potrebami v Valvasorjevi knjižnici Krško. *Knjižnica*, 62(3), 97–119.

Teece, D. J., Pisano, G., in Shuen, A. (1997). Dynamic capabilities and strategic management. *Strategic Management Journal*, 18(7), 509–533.

Univerzitetna knjižnica Maribor. (2023). *Kazalniki kakovosti za spremljanje knjižnične dejavnosti na UM*. Univerza v Mariboru. https://ukm.um.si/sites/default/files/u6/kazalniki_kakovosti_za_spremljanje_knjiznicne_dejavnosti_na_um_2023.pdf

Van Melik, R., in Merry, M. S. (2023). Retooling the public library as social infrastructure: A Dutch illustration. *Social & Cultural Geography*, 24(5), 758–777.

Vovk Iskrić, A. (2024). Občanska znanost v splošnih knjižnicah. *Knjižnica*, 68(2-3), 107–122.

Wojciechowska, M., in Topolska, K. (2021). Social and cultural capital in public libraries and its impact on the organization of new forms of services and implementation of social projects. *Journal of Library Administration*, 61(6), 627–643.

World Health Organization (WHO). (2025). *Clinical management of COVID-19: Living guide*. WHO.

Xu, Y., in Goodacre, R. (2018). On splitting training and validation set: a comparative study of cross-validation, bootstrap and systematic sampling for estimating the generalization performance of supervised learning. *Journal of analysis and testing*, 2(3), 249–262.

Zahra, S. A., Sapienza, H. J., in Davidsson, P. (2006). Entrepreneurship and dynamic capabilities: A review, model and research agenda. *Journal of Management Studies*, 43(4), 917–955.

Zhang, L., Zhu, F., Xie, L., Wang, C., Wang, J., Chen, R., Jia, P., Guan, H. Q., Peng, L., Chen, Y., Peng, P., Zhang, P., Chu, Q., Shen, Q., Wang, Y., Xu, S. Y., Zhao, J. P., in Zhou, M. (2020). Clinical characteristics of COVID-19-infected cancer patients: a retrospective case study in three hospitals within Wuhan, China. *Annals of Oncology*, 31(7), 894–901.

dr. Marko Ropret

Višja strokovna šola Biotehniški center Naklo, Strahinj 99, 4202 Naklo
E-pošta: marko.ropret@europe.com

Tri desetletja Združenja splošnih knjižnic: drugo in tretje desetletje delovanja (2003–2024)¹

Three decades of the Slovenian Public Libraries Association: the second and third decade (2003-2024)

Vesna Horžen

Oddano: 28. 6. 2024 – Sprejeto: 30. 3. 2025

1.04 Strokovni članek

1.04 Professional article

UDK 061:027.022(497.4)"1992/2024"

DOI <https://doi.org/10.55741/knj.69.4.2>

Izvilleček

Članek v dveh delih predstavlja delovanje Združenja splošnih knjižnic (Združenja) od leta 1992, ko takratne splošnoizobraževalne knjižnice ustanovijo Zvezo splošnoizobraževalnih knjižnic, katere naslednik je Združenje, do začetka leta 2024. V tem prispevku, ki je drugi del, sta predstavljeni drugo in tretje desetletje delovanja. Razvoj in dejavnosti Združenja so obravnavane kronološko, pri čemer prispevek izpostavi vse strokovne in zakonodajne mejnike, ki so z namenom urejanja knjižnične dejavnosti zaznamovali knjižnično stroko, izvajanje knjižničnih storitev in mrežo splošnih knjižnic. Predstavi funkcijo, pomen in vlogo Združenja in izpostavi njegovo zavezanost pri zastopanju skupnih interesov vseh splošnih knjižnic v strokovni in splošni javnosti ter pri sooblikovanju nacionalnih, globalnih in kulturnopolitičnih opredelitev na področju splošnih knjižnic.

Ključne besede: Zveza splošnoizobraževalnih knjižnic, Združenje splošnih knjižnic, nastanek, delovanje, splošne knjižnice, Slovenija, zastopanje, sodelovanje, povezovanje

¹ Pojasnilo uredništva: Članek objavljamo v dveh delih zaradi obsežnosti obravnavane tematike. Naša želja je celovito prikazati razvoj in delovanje Združenja splošnih knjižnic ter pomen te, v slovenskem, pa tudi mednarodnem prostoru edinstvene organizacije. Ta prispevek je njegov drugi del, prvi del pa je objavljen v predhodni številki *Knjižnice*: let. 69, št. 2/3.

Abstract

This two-part article presents the activities of the Slovenian Public Libraries Association (the Association), from 1992, when the public libraries established the Union of Public Libraries, the successor to which is the Association, until the beginning of 2024. This article, which is the second part, presents the second and third decade of operation. The development and activities of the Association are discussed chronologically, with the article highlighting all the professional and legislative milestones that have, with the aim of regulating library activities, marked the library profession, the implementation of library services, and the network of public libraries. It presents the function, significance, and role of the Association and highlights its commitment to representing the common interests of all public libraries in the professional and general public and to co-shaping national, global, and cultural-political definitions in the field of public libraries.

Keywords: Union of Public Libraries, Slovenian Public Libraries Association, establishment, operation, public libraries, Slovenia, representation, cooperation, integration

1 Uvod

V članku nadaljujemo kronološko predstavitev razvoja Zveze – in pozneje Združenja – splošnih knjižnic Slovenije. Kot je zapisano že v prvem delu prispevka (glej opombo 1), pa tudi v Horžen (2025), si je Zveza oziroma Združenje že ob ustanovitvi postavila osnovne cilje delovanja, ki veljajo še danes. Uveljavila se je kot konstruktiven in spoštovan sogovornik vsem deležnikom, s katerimi knjižnice² sodelujejo. Na nacionalnem nivoju je Združenje še danes nepogrešljiv partner pri oblikovanju nacionalnih, globalnih in kulturnopolitičnih opredelitev na področju splošnih knjižnic ter pri sooblikovanju strokovnih stališč in knjižnične zakonodaje. Vanj so včlanjene vse slovenske splošne knjižnice.

2 Drugo desetletje, 2003–2012: Zveza/Združenje splošnih knjižnic – matica splošnih knjižnic

Program dela za **leto 2003**, sprejet na skupščini Zveze 8. aprila tega leta, je pomenil vsebinsko nadaljevanje programa preteklega leta, nekatere vsebine so se nadgrajevale, druge, kot na primer izobraževanje direktorjev, so se izvajale kontinuirano. Zveza se je še naprej hitro in proaktivno odzivala na vsa dogajanja

² Z izrazom knjižnica (brez pridevnika) tudi v tem prispevku, enako kot v njegovem prvem delu, označujemo splošno knjižnico, razen kjer je navedeno drugače.

na področju delovanja splošnih knjižnic, sprejemala je ustrezno utemeljena mnenja o predlogih na področju zakonodaje in podzakonskih predpisov ter z njimi seznanjala strokovno javnost.

V letu 2003 so bili na podlagi novega Zakona o knjižničarstvu sprejeti pomembni podzakonski predpisi: Pravilnik o določanju skupnih stroškov osrednjih knjižnic, ki zagotavljajo knjižnično dejavnost v več občinah, in stroškov krajevnih knjižnic (2003); Uredba o osnovnih storitvah knjižnic (2003); Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe (2003); Pravilnik o osrednjih območnih knjižnicah (2003); Pravilnik o razvidu knjižnic (2003).

Zveza je za knjižnice pripravljala vzorce različnih aktov, ki so jih morale sprejeti na podlagi nove zakonodaje (na primer vzorec prenovljenega akta o ustanovitvi, vzorec akta o sistemizaciji delovnih mest), spremljala in pripravljala je odzive na predloge podzakonskih prepisov ter na delovanje in potrebe knjižničnega informacijskega sistema, razpravljala je o poslovanju knjižnic in iskala skupne rešitve (na primer enotni poslovnik knjižnic), se povezovala z ministrstvi, Institutom informacijskih znanosti Maribor (IZUM), Narodno in univerzitetno knjižnico (NUK) in drugimi ustanovami na področju stroke.

Septembra 2003 je organizirala študijsko potovanje v Nemčijo, konec novembra pa izobraževanje, na katerem sta bili posebej izpostavljeni dve področji, aktualni v tem obdobju: urejanje sistema plač in nastajanje kolektivne pogodbe za kulturo. Zveza je v tem letu neuspešno zahtevala razveljavitev razpisa Ministrstva za kulturo za nakup knjižničnega gradiva, s katerim se zato, ker naj bi bil projektni, in ne programski, ni strinjala, in poudarjala stališče, da je nakup gradiva program knjižnic, ne pa njihov projekt.

Svoje aktivnosti je usmerila tudi v prizadevanja za pridobitev dodatnih sredstev, ki jih je država v okviru financiranja primerne porabe dodelila občinam in so zaradi novih nalog knjižnic, ki jih je določal Zakon o knjižničarstvu, bila namenjena knjižnicam. Ministrstvu za kulturo je Zveza izrazila pomisleke, ali bodo dodatna sredstva res prejele knjižnice, in podala predloge, kako to nadzorovati. Kot se je pozneje izkazalo, so bili pomisleki utemeljeni, saj posebnega nadzora nad porabo dodatnih sredstev ni bilo in občine so pridobljene dodatna sredstva, namenjena knjižnicam, razporedile na druga področja po lastni presoji. V letu 2003 je Zveza s pripombami, predlogi in komentarji spremljala tudi nastajanje Nacionalnega programa za kulturo za obdobje 2004–2007 (2004).

V letu 2004 se je delo Zveze nadaljevalo na vseh področjih iz preteklega leta, tem aktivnostim so se pridružile še druge aktualne vsebine. Knjižnice so se bale izpada lastnih prihodkov zaradi zahteve pristojne inšpekcijske službe o

prenehanju zaračunavanja stroškov izposoje neknjižnega gradiva, predvsem video kaset s filmskim gradivom, članom, mlajšim od osemnajst let. Njihova stališča v pogajanjih in razpravah je uspešno zastopala Zveza, Ministrstvo za kulturo je zahtevo inšpekcijske službe zavrnilo.

Aprila leta 2002 je bil sprejet Zakon o sistemu plač v javnem sektorju (2002), ki je stopil v veljavo s 1. januarjem 2004. V procesu oblikovanja so bile spremembe in dopolnitve Kolektivne pogodbe za kulturne dejavnosti in razvrščanje nosilnih poklicev v knjižničarstvu v plačne razrede ter kriteriji za razvrščanje direktorjev knjižnic v plačne razrede. Ti procesi so Zvezo zaposlovali celo leto 2004, saj je bila tudi na tem področju sogovornica Ministrstva za kulturo in zastopala tako interese direktorjev kot tudi, skupaj s sindikatom, nosilnih poklicev v knjižničarstvu.

Na skupščini so bile konec junija 2004 sprejete nekatere spremembe Pravil Zveze splošnih knjižnic. Postopek je bilo treba izpeljati tudi zaradi napačnega načina sprejemanja Pravil leta 2002. Na tej skupščini je bila za predsednico za naslednji dveletni mandat ponovno izvoljena Joža Ocepek.

Zveza je na septembrski seji upravnega odbora podprla projekt Kamra, vzpostavitev domoznanskega portala osrednjih območnih knjižnic. Portal se je vzpostavljajal v okviru nacionalne koordinacije območnih knjižnic,³ ki se je izvajala v Centru za razvoj knjižnic Narodne in univerzitetne knjižnice, ter naj bi povezoval knjižnice, muzeje in galerije. Portal Kamra je Zveza umestila v svoj program dela, financirale pa so ga poleg Ministrstva za kulturo tudi vse območne knjižnice.

Leto 2004 je bilo zaradi različnih pričakovanj in interesov članic glede oblikovanja kriterijev za določanje plač direktorjev in razpona njihovih plačnih razredov za Zvezo precej turbulentno obdobje. Na decembrski seji upravnega odbora je zato predsednica Zveze Joža Ocepek ponudila svoj odstop oziroma predlagala predčasne volitve organov Zveze, kar so člani sprejeli in potrdili.

Sredi marca 2005, še preden so bile izvedene nove volitve v organe Zveze, so se njeni predstavniki udeležili sestanka na Ministrstvu za kulturo, na katerem

³ Center za razvoj knjižnic Narodne in univerzitetne knjižnice je od leta 2004 do 2020 opravljal naloge nacionalne koordinacije nalog osrednjih območnih knjižnic, s čimer je pomembno vplival na delovanje splošnih knjižnic. V obdobju 2004–2020 sta naloge opravljali Breda Karun (2004–2009) in Milena Bon (2010–2020). Od leta 2023 se nacionalna koordinacija območnosti po dogovoru med območnimi knjižnicami, pri kateri sodeluje tudi Združenje splošnih knjižnic, izvaja v okviru območnih knjižnic. Za obdobje 2023–2025 naloge v okviru Goriške knjižnice Franceta Bevka Nova Gorica opravlja Polonca Kavčič.

so sodelovali minister dr. Vasko Simoniti in predstavniki založnikov. Založniki so predlagali enoten, petodstotni popust pri nabavi gradiva, ki bi ga knjižnice lahko kupovale z enoletnim zamikom. S tem se predstavniki Zveze niso strinjali z utemeljitvijo, da kaj takšnega ni v javnem interesu, ki ga knjižnice s svojim poslanstvom zastopajo in izvajajo, prav tako predloga ni podprlo Ministrstvo za kulturo, zato do tega ni prišlo.

V drugi polovici marca je upravni odbor potrdil seznam kandidatov za organe Zveze. Na skupščini 22. marca **2005 je bil za predsednika Zveze izvoljen Marjan Gujtman**, direktor Knjižnice Domžale. Volitve so prinesle tudi nove člane upravnega in nadzornega odbora. Skupščina je potrdila in sprejela poročilo o delu za leto 2004 ter predlog programa dela za leto 2005, ki je bil dopolnjen na naslednji skupščini, junija 2005. Nadaljevalo se je delo na vseh programskih sklopih programov prejšnjih let – izobraževanje direktorjev, spremljanje oblikovanja in izvajanja knjižnične zakonodaje, spremljanje delovanja knjižničnega informacijskega sistema in financiranja knjižnic, pomoč in podpora pri poslovanju knjižnic, promocija knjižnic in knjižnične dejavnosti ter spremljanje aktualnih vsebin in dogodkov. Oblikovan je bil nabor različnih aktualnih vsebin in zakonskih določb, ki so jih morale knjižnice izvesti v naslednjem kratkoročnem obdobju.

Za posamezne vsebine so bili v sodelovanju z delovnimi skupinami odgovorni posamezni člani upravnega odbora. Delovne skupine so obravnavale in izvajale aktivnosti na naslednjih področjih: organizacija izobraževanj za direktorje; spremljanje tekoče zakonodaje ter priprava odzivov na spremembe in predloge zakonov; spremljanje ter priprava predlogov za delovanje in razvoj knjižničnega informacijskega sistema; spremljanje potreb knjižnic na področju poslovanja ter priprava vzorcev in podlag za njihovo delovanje; promocija knjižnic; povezovanje knjižnic z ustanovami na področju stroke in drugimi deležniki na področju knjižne verige; spremljanje aktualnega dogajanja, ki je zahtevalo hiter odziv knjižnic. Delo so si razdelili na prvi seji po volitvah, na kateri je bil zastavljen tudi način delovanja Zveze v naslednjem mandatnem obdobju.

Zveza je poleg spremljanja aktualnih vsebin in oblikovanja odzivov nanje veliko svojih aktivnosti posvečala novim pravilom na področju nakupa knjižničnega gradiva. Zakon o javnih naročilih (2000) je namreč zavodom naložil nakup blaga ali storitev prek sistema javnega naročanja, kar naj bi knjižnice zavezovalo k nakupu knjižničnega gradiva v okviru javnih naročil malih vrednosti. Knjižnice so se pri oblikovanju skupnega javnega razpisa za nakup knjižničnega gradiva, ki ga je zahteval Zakon o javnih naročilih (2000), v začetku leta 2005 povezale v okviru Zveze. Istočasno so si organi Zveze prizadevali za uveljavitev izjeme od takšnega načina nakupa knjig. Državna revizijska komisija je skupni razpis

knjižnic o nakupu knjižničnega gradiva zaradi pomanjkljivo pripravljene dokumentacije razpisa sredi leta razveljavila in knjižnice so še naprej kupovale gradivo brez razpisa. Zveza postopkov v tem letu ni ponovila. Odločila se je počakati na sprejem nove zakonodaje na tem področju, saj je bil v pripravi novi Zakon o javnem naročanju (2015).

Na dopis, ki ga je Zveza februarja 2007 z vprašanjem, ali je predmet naročanja posamezna knjiga ali knjižnično gradivo v celoti (Zveza splošnoizobraževalnih knjižnic, 2007; 2008) naslovila na Ministrstvo za finance, je maja 2007 prejela odgovor (Zveza splošnoizobraževalnih knjižnic, 2007; 2008), ki je knjižnicam prinesel precejšnje olajšanje:

Z dopisom, navedenim v naslovu, ste Ministrstvo za finance, Sektor za javna naročila, gospodarske javne službe in koncesije zaprosili za mnenje oziroma pojasnilo, ali je predmet javnega naročanja posamezna knjiga, periodična publikacija oziroma nosilec podatkov ali pa knjižnično gradivo v celoti. Ministrstvo za finance je v obravnavanem primeru mnenja, da je predmet javnega naročanja posamezna knjiga oziroma posamezni nosilec podatkov. Publikacije se namreč med seboj razlikujejo glede na avtorja, vsebino, tisk, založbo itd. (Zveza splošnoizobraževalnih knjižnic, 2007; 2008).

Na podlagi tega mnenja in na podlagi poznejših sprememb Zakona o javnem naročanju (2015) knjižnicam v prihodnjih letih ni bilo treba pripravljati razpisov za javna naročila za celoten letni nakup knjižničnega gradiva.

Intenzivna razprava je potekala tudi o pričakovanju založnikov glede znižanja oziroma ukinitve popustov pri nakupu gradiva na podlagi februarja 2005 sprejetega predpisa Splošni pogoji delovanja slovenskega knjižnega trga (2004). Temo je spremljala tudi živahna polemika v medijih. Na Zvezi so si prizadevali za dogovor s Strokovnim združenjem založnikov in knjigotržcev pri Gospodarski zbornici Slovenije, da omejevanje popustov, ki ga določajo Splošni pogoji (večina založnikov se tega ni držala in je knjižnicam še naprej omogočala nakup s popusti), za knjižnice ne bi veljal. Pri rešitvi tega vprašanja so pričakovali tudi presojo in podporo Urada za varstvo konkurence. Ta je po daljših in intenzivnih prizadevanjih Zveze v začetku februarja 2006 izdal odločbo, s katero je ugotovil, da so nekateri členi Splošnih pogojev v nasprotju z Zakonom o preprečevanju omejevanja konkurence, med njimi tudi člen, ki je omejeval popuste.

Nadaljevale so se priprave predlogov kriterijev za umeščanje direktorjev knjižnic v plačne razrede, ki jih je Zveza posredovala Ministrstvu za kulturo. Uredba o plačah direktorjev v javnem sektorju (2005) je bila sprejeta v letu 2005, veljati pa je začela marca 2006. Zveza je pripravljala tudi pripombe na osnutek Pravilnika

o imenovanju v strokovne nazive v knjižnični dejavnosti (2009), o katerem so potekale razprave vse leto 2005. Pravilnik je bil pomembna strokovna tema še v naslednjih nekaj letih, saj je bil sprejet v Državnem zboru RS šele v začetku leta 2009, leta 2011 pa je že doživel prve spremembe. Začela so se razmišljanja o oblikovanju domače spletne strani Zveze, ki je bila nato vzpostavljena leta 2010,⁴ in sistemskem financiranju medknjižnične izposoje, ki se je čez nekaj let na ta način vzpostavila med knjižnicami v okviru vseh desetih območij osrednjih območnih knjižnic.

Leta 2006 je Zveza nadaljevala z aktivnostmi iz leta 2005 in jim dodala še nekaj novih. Potekala so intenzivna pogajanja z Združenjem avtorjev in nosilcev malih in drugih avtorskih pravic Slovenije (ZAMP), k. o., o plačilu nadomestil za uporabo avtorskih del pri javnem izvajanju prireditev in drugih dejavnosti v knjižnicah. Zveza je zastopala stališče, naj bodo knjižnice plačevanja avtorskih pravic oproščene, tako kot je to v primeru uporabe avtorskih del v šolah pri pouku. Za takšno rešitev bi bila potrebna sprememba zakonodaje, kar pa se ni zgodilo.

Nadaljevali so se pogovori z Institutom informacijskih znanosti (IZUM) o težavah pri uvajanju programske opreme COBISS3. Institut informacijskih znanosti je namreč že maja 2005 knjižnice obvestil o prehodu na novo platformo, ki so ga načrtovali izvesti do konca leta 2005. To je v knjižnicah zahtevalo dodatno informacijsko-komunikacijsko opremo in velik finančni vložek v izobraževanje knjižničarjev za uporabo nove platforme. Zveza je obvestila Institut informacijskih znanosti, da tako hiter prehod ne bi bil mogoč, in od njega pričakovala ustrežnejši terminski načrt ter sodelovanje pri pripravi tako zahtevnega prehoda na COBISS3. Zavrnila je tudi zahtevo Instituta informacijskih znanosti za plačilo članarine splošnih knjižnic za polnopravno članstvo v sistemu COBISS.SI, saj knjižnice za ta strošek niso imele namenskih sredstev.

V tem obdobju je bil ponovno aktualen razmislek o pravni ustreznosti statusa Zveze in njenem preoblikovanju oziroma drugačni obliki organiziranosti. Na podlagi pridobljenih različnih pravnih mnenj je bila namreč organizirana kot skupnost zavodov, v sodnem registru je bila vpisana kot zavod, delovala pa je po pravilih društva. Kljub tem ugotovitvam takrat še ni prišlo do sprememb.

V šolskem letu 2006/2007 je Zveza pristopila k projektu Rastem s knjigo: slovensko mladinsko leposlovno delo vsakemu sedmošolcu, ki sta ga v okviru Leta kulture v šolskem letu 2006/2007 prvič pripravila Ministrstvo za kulturo ter

⁴ <https://www.zdruzenje-knjiznic.si>

Ministrstvo za šolstvo in šport. Projekt, v okviru katerega so sedmošolci in nekaj let pozneje še dijaki prvih letnikov obiskali splošno knjižnico ter ob tem v dar prejeli knjigo, vse splošne knjižnice v sodelovanju s šolskimi izvajajo še danes.

Na začetku **leta 2007** je predsedniku Zveze Marjanu Gujtmanu zaradi izteka mandata na delovnem mestu direktorja v skladu s Pravili delovanja Zveze splošnih knjižnic prenehal tudi mandat predsednika Zveze. V času od prenehanja mandata direktorja aktualnemu predsedniku do izvedbe skupščine je vodenje Zveze prevzela njena podpredsednica **Alenka Waltl**, direktorica Knjižnice Ksaverja Meška Slovenj Gradec. Na skupščini je bil konec marca za novega predsednika izvoljen **mag. Brane Goropevšek**, direktor Osrednje knjižnice Celje.

V tem času je bila izpostavljena problematika osrednjih območnih knjižnic v zvezi z realizacijo projekta vzpostavitve portala Kamra. Ta se je pod okriljem Zveze pričel izvajati leta 2005, podpirala ga je Narodna in univerzitetna knjižnica, financirale pa so ga vse območne knjižnice oziroma Ministrstvo za kulturo. Ker se je zapletlo z izvajalci vzpostavitve portala, leta 2007 Kamra kljub izvedenemu plačilu storitev še vedno ni bila dostopna. Območne knjižnice so se v tem obdobju povezale tudi pri prizadevanjih za dodelitev dodatnih finančnih sredstev Ministrstva za kulturo zaradi prejemanja obveznega izvoda publikacij, kar naj bi po njihovih trditvah knjižnicam kot depozitarnim organizacijam povzročalo dodatne stroške, vendar pri tej pobudi niso bile uspešne.

Povezovanje direktorjev območnih knjižnic v zvezi z njihovo specifično problematiko je v letu 2006 privedlo do razmišljanja o oblikovanju aktiva direktorjev območnih knjižnic, ki bi v Zvezi deloval kot posebna sekcija. Namero je predstavil predsednik Zveze na skupščini, vendar so člani, direktorji osrednjih knjižnic, zaradi vedno prisotnih pomislekov o vlogi in delovanju osrednjih območnih knjižnic izrazili dvom, ali bi v tem primeru Zveza še vedno delovala enotno, in predloga niso potrdili. Izvajanju nalog območnosti je bilo v tem letu posvečeno tudi izobraževanje direktorjev, ki ga je organizirala Zveza.

Oktobra 2007 je Zveza za direktorje organizirala strokovno ekskurzijo na Dansko in Švedsko. Strokovne in druge vsebine, ki jih je Zveza obravnavala v letih 2006 in 2007, v tem času večinoma še niso dobile epiloga.

V začetku leta 2008 se reorganizaciji Zveze ni bilo več mogoče izogniti. Mestna občina Ljubljana je namreč izvajala postopke združitve vseh petih do takrat samostojnih ljubljanskih knjižnic v en zavod. Te so bile po reorganizaciji Zveze v pravno osebo leta 2002 njene ustanoviteljice (ostale knjižnice so bile pridružene članice), kar je omogočil novi Zakon o knjižničarstvu iz leta 2001. Zveza je bila namreč od svoje ustanovitve pa do leta 2002 zgolj neformalno združenje

poslovnih organov knjižnic, saj za drugačno obliko organiziranosti takrat ni bilo ustrezne pravne podlage. Zaradi združitve ljubljanskih knjižnic v eno pravno osebo je bila torej nujna pravno ustrezna sprememba statusa Zveze in s tem tudi njenih aktov. Mestna knjižnica Ljubljana je bila po več letih razprav in priprav z združitvijo petih knjižnic Mestne občine Ljubljana ustanovljena junija 2008. V zapisniku šestnajste seje upravnega odbora Zveze z dne 15. januarja 2008 (Zveza splošnoizobraževalnih knjižnic, 2008) beremo:

Ljubljanske knjižnice so bile ustanoviteljice Zveze in po njihovi združitvi ne bodo več obstajale kot pravni subjekti. Zaradi tega in zato, da se Zveza postavi na trdnjše in bolj operativne temelje in zato, da se ohrani status, ki si ga je v letih delovanja pridobila kot enakovredna sogovornica s pisatelji, založniki, avtorskimi agencijami in resornim ministrstvom, je nujna reorganizacija Zveze.

Upravni odbor je razmišljal o različnih možnih pravnih oblikah Zveze, ki naj bi bila skupnost ali zbornica, ter o vsaj delni profesionalizaciji nalog njenega vodenja v smislu zaposlitve predsednika ali sekretarja. Za postopke v zvezi z reorganizacijo Zveze je bil zadolžen njen predsednik, mag. Brane Goropevšek. Programski poudarek v letu 2008 je bilo precejšnje število izobraževanj za direktorje; enodnevna naj bi se izvajala mesečno, večdnevna pa trikrat letno. Realizirana so bila štiri enodnevna izobraževanja in strokovna ekskurzija na Češko.

Tekla so pogajanja s kolektivnimi organizacijami za zastopstvo pravic avtorjev, ki jih v Sloveniji predstavljajo: Združenje avtorjev in nosilcev malih in drugih avtorskih pravic Slovenije (ZAMP), Slovenska avtorska in založniška organizacija za pravice reproduciranja (SAZOR) in Združenje skladateljev in avtorjev za zaščito glasbene avtorske pravice Slovenije (SAZAS). Te so na podlagi Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah (1995) od knjižnic pričakovale pavšalna plačila avtorskih honorarjev za uporabo avtorskih del pri knjižničnih dejavnostih. Zveza je zastopala knjižnice tudi v pogovorih z Uradom informacijskega pooblaščenca, ki je zaradi predpisov o varovanju in hranjenju osebnih podatkov od knjižnic zahteval brisanje podatkov o članih, ki so v knjižnici neaktivni več kot leto dni.

V letu 2008 je po daljših zapletih zaživel portal Kamra,⁵ ki ga je na začetku upravljal Konzorcij Kamra, sestavljen iz predstavnikov vseh območnih knjižnic in Zveze. Leta 2011 je upravljanje ter skrb za urejanje in razvoj portala prevzela Osrednja knjižnica Celje, ki ji je izvajanje teh nalog financiralo Ministrstvo za kulturo. Območne knjižnice in Zveza (v tistem času že Združenje splošnih

⁵ <https://www.kamra.si/>

knjižnic), ki so bile naročnice te storitve, so spremljale delovanje portala prek nadzornega sveta, pri urejanju portala pa so sodelovali regijski uredniki z vseh območij. Takšen način vodenja in upravljanja se je ohranil do danes in je postal praksa tudi pri drugih knjižničnih portalih, ki so nastali v poznejših letih.

Koalicijska pogodba nove vlade, ki je svoj mandat nastopila novembra 2008, je načrtovala ukinitiv članarin v splošnih knjižnicah. Knjižnice, zastopala jih Zveza, so bile zaskrbljene in so takšnemu ukrepu nasprotovale, saj ni bilo načrtovano, da bi izpadle prihodke zaradi ukinitve članarin nadomestili financirji z javnimi sredstvi.

Glede na spremembe organiziranosti ljubljanskih knjižnic, ustanoviteljic Zveze, ki so se junija tega leta združile v zavod Mestna knjižnica Ljubljana, je bilo čim-prejšnje preoblikovanje statusa Zveze nujno. Upravni odbor je na seji decembra 2008 za skupščino Zveze pripravil predlog, da se Zveza splošnih knjižnic ustanovi kot društvo.

V začetku **leta 2009** je bil pripravljen predlog Statuta Zveze splošnih knjižnic kot društva. Januarja ga je obravnaval in pripravil dopolnitve upravni odbor, knjižnice, članice Zveze, so ga potrdile februarja. Društvo so ustanovile knjižnice kot pravne osebe, soglasje za ustanovitev so pridobile od svojih ustanoviteljev, v njihovem imenu so to potrdili sveti zavodov. Statut je bil sprejet na skupščini 19. marca 2009 (Statut Zveze splošnih knjižnic, 2009).

Ob sprejemu statuta je Zveza splošnih knjižnic v začetku ohranila svoje ime, pozneje se je v postopkih registracije izkazalo, da novoustanovljeno društvo ne more ohraniti obstoječega imena, saj mora Zveza splošnih knjižnic, ki je bila ustanovljena kot zavod, v postopek likvidacije. Skupščina je 18. junija tega leta sprejela spremembo imena novoustanovljenega društva v **Združenje splošnih knjižnic (Združenje)**, ki je bil pravni naslednik Zveze ter je prevzel vse njene naloge in obveznosti. Na podlagi Statuta Združenja splošnih knjižnic (2009), sprejetega na skupščini novembra 2009, so organi Združenja skupščina članic, upravni odbor, nadzorni odbor in častno razsodišče, vodilni delavci pa so predsednik, podpredsednik in po potrebi tajnik. Mandat predsednika in drugih organov Združenja v skladu z novim Statutom v tem obdobju traja štiri leta. V register društev pri Upravni enoti Maribor, kjer je bil nekaj mesecev njegov sedež (pozneje je bil vpisan v register društev pri različnih upravnih enotah, odvisno od njegovega sedeža), je bilo Združenje vpisano 30. junija 2009. Zavod Zveza splošnih knjižnic je bil iz sodnega registra izbrisan 3. decembra 2010.

Prva polovica leta 2009 je bila poleg priprav na preoblikovanje Zveze tudi v znamenju sodelovanja z Institutom informacijskih znanosti glede vzpostavitev

brezžičnih internetnih omrežij v splošnih knjižnicah, pogovorov z Javno agencijo za knjigo (JAK) o pričakovanih založnikov glede izbora gradiva za nakup in izposoje knjižničnega gradiva, pri čemer so založniki in avtorji pričakovali zvišanje števila izposojenega gradiva slovenskih avtorjev, ter priprav na junijsko strokovno ekskurzijo v Berlin.

Z Institutom informacijskih znanosti je potekala polemika o novem Pravilniku o izdaji dovoljenja za vzajemno katalogizacijo (2008), ki je bil sprejet novembra 2008 in je predvideval, da se imetniku licence (to je dovoljenja za vzajemno katalogizacijo) ta odvzame, če v določenem časovnem obdobju s kreiranjem novih in dopolnjevanjem obstoječih bibliografskih zapisov ne zbere zadostnega števila točk. Knjižnice oziroma v njihovem imenu Združenje so tej določbi, ki jo je Institut informacijskih znanosti zagovarjal zaradi kakovosti zapisov, nasprotovale, saj je sistem vzajemne katalogizacije spodbujal knjižnice in strokovne delavce k čim večjemu številu bibliotekarjev z dovoljenjem za vzajemno katalogizacijo, kar je za zavode pomenilo precejšnje stroške izobraževanja. Pri utemeljevanju stališč je Združenju ponujala pravno pomoč odvetniška pisarna Neudauer, ki je na Ustavno sodišče Republike Slovenije vložila pobudo za oceno ustavnosti oziroma zakonitosti Pravilnika o izdaji dovoljenja za vzajemno katalogizacijo (2008). Pobuda je bila leta 2010 najprej zavrnjena, potem pa je bila v začetku leta 2011 uspešno rešena v korist katalogizatorjev z odvzetim dovoljenjem za vzajemno katalogizacijo in licence so jim bile vrnjene. Odvetniška pisarna Neudauer, ki je v tem primeru in pred tem tudi v drugih pomembnih primerih zastopala knjižnice, s čimer je nadaljevala tudi v vseh naslednjih letih, pri pravnih vprašanjih, pomembnih za vse knjižnice, še vedno sodeluje z Združenjem.

Konec prvega polletja 2009 so bile na skupščini 18. junija v skladu z novim Statutom izvedene volitve v organe Združenja, za predsednico je bila izvoljena **Vesna Horžen, direktorica Knjižnice Miklova hiša Ribnica**. Na prvi seji novoizvoljenih upravnega in nadzornega odbora Združenja, ki je potekala konec junija, so bile zastavljene programske smernice do konca leta 2009.

Nadaljevali so se pogovori z Javno agencijo za knjigo glede njihovih stališč v zvezi z nakupom in izposajo knjižničnega gradiva. Agencija je skupaj z založniki od knjižnic pričakovala povečanje nakupa gradiva, ki ga je subvencioniralo Ministrstvo za kulturo, in čim večjo izposajo knjig slovenskih avtorjev, kar bi vplivalo na knjižnično nadomestilo, do katerega so na podlagi Zakona o knjižničarstvu (2001) upravičeni avtorji.⁶

⁶ 56. člen Zakona o knjižničarstvu iz leta 2001 (Zakon o knjižničarstvu (ZKnj-1), 2001), ki je bil ob spremembi Zakona leta 2015 še razširjen in dopolnjen.

V času knjižnega sejma novembra 2009 se je med založniki in knjigotržci na eni strani ter na drugi strani knjižničarji oziroma Združenjem odprla polemika o vlogi splošnih knjižnic pri oblikovanju slovenskega knjižnega trga prek nakupa knjižničnega gradiva, ki so jo močno izpostavili tudi mediji. Očitek založnikov in knjigotržcev se je nanašal na izbor gradiva, kar so označili kot »trivializacijo knjižnične ponudbe«, knjižnice naj bi »v zgornjem segmentu izposoje ravnale kot najbolj pogrošna založba ali kot kiosk, ki prodaja najbolj lahkotno branje« (Pišek, 2010). Knjižnice naj bi po mnenju Agencije in nekaterih založnikov bistveno premalo sredstev namenjale za nakup del slovenskih avtorjev oziroma subvencioniranih knjig in veliko premalo pozornosti posvečale spodbujanju branja teh del. Združenje je v imenu splošnih knjižnic pripravilo odzive na takšne očitke in pozvalo Ministrstvo za kulturo, naj zavzame stališče, kaj je v javnem interesu, ter Center za razvoj knjižnic pri Narodni in univerzitetni knjižnici, naj pripravi analize nakupa in izposoje gradiva na podlagi zbranih statističnih podatkov. Združenje je v letih 2009 in 2010 organiziralo več izobraževanj o nabavni politiki v splošnih knjižnicah, letnem načrtu nakupa gradiva in gradnji knjižnične zbirke. Polemika o tej temi pa je Agencijo, založnike in knjižničarje zaposlovala še nekaj nadaljnjih let ter vsake toliko časa ponovno vznikne.

Nadaljevala so se tudi že v predhodnem letu začeta pogajanja z Mladinsko knjigo o subvencioniranem knjižnem gradivu, ki je v tej založbi izšlo s finančno podporo javnih sredstev, knjižnice pa ga zaradi dogovora med Ministrstvom za kulturo, Mladinsko knjigo, Cankarjevo založbo in Državno založbo Slovenije, podpisanega oktobra 2002, niso mogle več kupiti s popustom. Dokler ni bil podpisan ta dogovor, so imele knjižnice pri nakupu subvencioniranih knjig petindvajset odstotkov popusta (Ministrstvo za kulturo, 1993). Pogajanja so bila zaključena leta 2010, ko je bil sprejet dogovor med založbami in knjižnicami o osem odstotnem popustu na subvencionirane knjige.

Združenje je načrtovalo izvedbo obširnejših izobraževanj za direktorje, prvič se je razmišljalo o »šoli za direktorje«, vsebinsko usmerjenem izobraževalnem letu, namenjenem knjižničnemu menedžmentu. S tem namenom so se pričeli pogovori za izvedbo z izobraževalno institucijo Gea College. Ta je skupaj s predstavniki Združenja pripravila petdeseturni program izobraževanja, ki se je pričel v letu 2010 in v treh modulih potekal čez vse leto. Ta je bil prvi v nizu ciklusov programskega zaokroženih izobraževanj za knjižnični menedžment, ki jih je pod imenom »šola za direktorje« in pozneje še »šola za srednji menedžment« v letih od 2010 do 2023 organiziralo Združenje in so bila v tem obdobju izvedena sedemkrat.

Zaradi različnih aktualnih problematik v knjižnicah, ki so se med drugim kazale pri delovanju knjižnic v ustanoviteljskih okoljih (veliko občin ni prevzelo vloge

ustanoviteljice knjižnice, ampak so z njimi sklenile pogodbeno partnerstvo, kar je mnogokrat prineslo težave pri financiranju knjižnične dejavnosti) ter pri odzivu knjižnic in njihovih članov ob brisanju podatkov iz registra članov na podlagi 15. člena Zakona o knjižničarstvu (2001), ki je določal izbris osebnih podatkov člana leto dni po izpolnitvi namena, zaradi katerega so bili zbrani, ter zaradi problematike dovoljenj za vzajemno katalogizacijo so v Združenju razmišljali o spremembah knjižničarskega krovnega zakona. Pobuda za spremembe je bila posredovana Ministrstvu za kulturo, ki pa se zanje ni odločilo.

Nadaljeval se je postopek ustavne presoje Pravilnika o izdaji dovoljenja za vzajemno katalogizacijo (2008), v imenu knjižnic je bilo naročnik in nosilec postopka presoje Združenje. V razpravi je bila tema, ki se je na ta način konkretizirala prvič: Združenje je podalo pobudo, da bi se v okviru Združenja oblikoval strateški dokument o razvoju splošnih knjižnic, namera je bila predstavljena tudi Ministrstvu za kulturo. Do pričetka procesa oblikovanja dokumenta Strategija razvoja slovenskih splošnih knjižnic (Strategija razvoja slovenskih splošnih knjižnic, 2012) je preteklo še več kot eno leto.

Na sejah obeh odborov, upravnega in nadzornega, ki so se zgodile do konca leta 2009, so člani nadaljevali razpravo o obstoječih in novih vsebinah ter aktivnostih Združenja. Pri tem se je Združenje povezovalo s svetovalcema za knjižnično dejavnost na Ministrstvu za kulturo, mag. Tatjano Likar in Marjanom Gujtnanom, ter z drugimi oddelki in službami, s katerimi se je v tem obdobju pričelo tvorno sodelovanje, ki traja vse do danes. To sodelovanje je ena od pomembnih podlag, da je Združenje postalo enotna točka za spremljanje, proučevanje in obravnavo kulturne politike, zakonodaje, podzakonskih aktov ter strokovnih vprašanj, o čemer je v imenu knjižnic oblikovalo mnenja in predloge, ki so bili posredovani različnim deležnikom z namenom podpore knjižnični dejavnosti splošnih knjižnic in izvajanju njihovega poslanstva.

Združenje je v tem obdobju okrepilo sodelovanje tudi z drugimi strokovnimi združenji in deležniki na področju knjižničarstva: z Institutom informacijskih znanosti v zvezi z uporabo in razvojem knjižničnega informacijskega sistema COBISS, z Nacionalnim svetom za knjižnično dejavnost pri Ministrstvu za kulturo, z Zvezo bibliotekarskih društev Slovenije oziroma Sekcijo za splošne knjižnice na področju promocije splošnih knjižnic, z Narodno in univerzitetno knjižnico ter v njenem okviru s Centrom za razvoj knjižnic glede potreb po raziskavah o obstoječi knjižnični mreži in o možnostih povezovanja knjižnic pri nakupu in obdelavi knjižničnega gradiva.

Vloga desetih območnih knjižnic kot nosilk razvoja splošnih knjižnic je bila zaradi različnih pričakovanj preostalih osemindesetih osrednjih knjižnic

in z druge strani tudi samih območnih knjižnic velikokrat problematizirana zaradi neusklajenosti razumevanja nalog območnosti, ki so opredeljene v 27. členu Zakona o knjižničarstvu (2001). Združenje je skupaj z izvajalcem nacionalne koordinacije območnosti, ki je deloval v okviru Narodne in univerzitetne knjižnice – Centra za razvoj knjižnic, sodelovalo pri razreševanju vprašanj s tega področja ter pri tem zastopalo vse knjižnice.

Zaradi zapletov v zvezi z dovoljenji za vzajemno katalogizacijo je postalo aktualno razmišljanje o drugačni organiziranosti nabave in obdelave knjižničnega gradiva, v obliki posebnega zavoda ali konzorcija, ki pa ga obstoječa knjižnična zakonodaja ni omogočala. Kljub temu so bila ta razmišljanja čez nekaj let ponovno aktualna in leta 2016 dobila epilog v artikuliranem poslovnem modelu skupne nabave in obdelave knjižničnega gradiva.

Združenje je v letu 2009 za programsko obdobje od 2010 do 2012 uspešno pripravilo prijavo na razpis Ministrstva za kulturo za sofinanciranje svojega programa, ki je zajemal splošno delovanje Združenja, promocijo knjižnic in knjižnične dejavnosti ter izobraževanje direktorjev. Odkar je bila ustanovljena Zveza oziroma Združenje, je bilo tokrat prvič, da je njegov program za dveletno obdobje finančno podprlo tudi ministrstvo.

V letu 2009 in tudi v vseh prihodnjih letih obstoja Združenja so se direktorji knjižnic zaradi korenite plačne reforme v javnem sektorju, sprejete leta 2008, ki je prinesla relativno zapleten sistem plač in postopkov napredovanj zaposlenih v plačne razrede, z različnimi vprašanji o tej temi obračali na Združenje, ki je bilo osrednja točka za pridobivanje informacij o plačah ter znanj o tem področju. V naslednjih letih so bila v okviru Združenja vsako leto organizirana izobraževanja, direktorji pa so vsa leta pri razvrščanju zaposlenih v plačne razrede od Združenja prejeli tudi individualno pomoč.

Leta 2010 je Združenje nadaljevalo z dejavnostmi in projekti, pričetimi v letu 2009, svoje delovanje pa je v veliki meri osredotočilo na programske vsebine, usklajene na skupščini maja 2010, ki so se opirale na izobraževanje direktorjev in promocijo knjižnic. Izvajalo jih je na podlagi uspešne prijave na razpis za programsko financiranje Ministrstva za kulturo.

Precejšnjo mero zaskrbljenosti je zaradi morebitnega večjega izpada prihodkov v knjižnicah povzročila raziskava z naslovom *Analiza stanja in možnosti ukinitve nadomestil za včlanitev v slovenske splošne knjižnice* (Vodeb, Kodrič-Dačić in Janc, 2010). Raziskavo so na podlagi že prej omenjenih razmislekov tedanje vlade o možnosti ukinitve članarin v splošnih knjižnicah leta 2010 pripravili v Centru za razvoj knjižnic Narodne in univerzitetne knjižnic. Stališče, ki ga je

v imenu knjižnic zastopalo Združenje, je bila načelna podpora temu predlogu, vendar pod pogojem, da na ta način izpadle prihodke nadomestijo financirji z javnimi sredstvi. V Združenju se je razmišljalo o poenotenju višine članarine v splošnih knjižnicah, kar pa zaradi različnih razlogov oziroma specifik okolij, v katerih so delovale posamezne knjižnice, zanje ni bilo sprejemljivo.

V letu 2010 je bil v pripravi predlog sprememb in dopolnitev Pravilnika o imenovanju v strokovne nazive v knjižnični dejavnosti, ki je bil po dolgi pripravi sprejet januarja 2009 (Pravilnik o imenovanju v strokovne nazive v knjižnični dejavnosti, 2009). Združenje se je na predlog sprememb odzvalo ter ga predvsem zaradi zahtevnejših pravil in kriterijev za pridobitev višjega strokovnega naziva ni podprlo, vendar so bile spremembe decembra 2011 sprejete.

Konec leta 2010 je Združenje Institutu informacijskih znanosti prvič poslalo pobudo za *»vzpostavitev celostnega okolja za ponudbo e-knjig v splošnih knjižnicah v okviru sistema COBISS, pri čemer je naše osnovno vprašanje, ali je IZUM pripravljen prevzeti aktivno pobudo in vodenje razvoja te storitve splošnih knjižnic z vključevanjem vseh akterjev, za katere se izkaže, da so pri uvedbi te storitve ključni: knjižnice, založniki, pooblaščenca za upravljanje z avtorskimi pravicami in knjižničnimi nadomestili itd.«*. (Združenje splošnih knjižnic, 2011).

Institut je v odgovoru predstavil kratkoročne razvojne smernice, ki pa niso vsebovale odgovora na zastavljeno pobudo, ampak so zajemale in predstavile le podporo knjižnicam pri uvažanju paketnih vpisov bibliografskih podatkov za e-knjige ter druge elektronske vire (Zveza splošnoizobraževalnih knjižnic, 2011).

Leta 2010 se je projekt Rastem s knjigo, ki so ga pod okriljem Javne agencije za knjigo in v sodelovanju s šolskimi knjižnicami izvajale splošne knjižnice od leta 2006 za sedme razrede osnovnih šol, razširil še na prve letnike vseh srednjih šol.

Oktobra 2010 je predsednica Združenja na sedemintrideseti seji Nacionalnega sveta za knjižnično dejavnost (NSKD) predstavila namero o oblikovanju strateškega razvojnega dokumenta za splošne knjižnice, kar so člani Sveta soglasno podprli. Tudi leta 2010 so, kot že velikokrat v preteklih desetih letih, organi Združenja razmišljali o njegovi profesionalizaciji z vsaj enim zaposlenim na delovnem mestu sekretarja oziroma predsednika. Nalog za zastopnika, ki je istočasno tudi direktor knjižnice, je bilo namreč vedno več, saj je bila vloga Združenja v strokovni in splošni javnosti vedno bolj aktivna in vplivna.

Z namenom predstavitve delovanja Združenja je začela nastajati spletna stran, v okviru dejavnosti za promocijo splošnih knjižnic pa v posebni delovni skupini

predstavitvena brošura z naslovom Slovenske splošne knjižnice: srečevanja z znanjem in domišljijo (Blatnik, 2010). Izšla je leta 2010 ter je na različne načine v slovenskem in angleškem jeziku predstavila splošne knjižnice. S svojimi prispevki o pomenu knjižnic je v njej sodelovalo več literatov in drugih pomembnih kulturnikov. V pripravi je bila tudi promocijska zloženka o bibliopedagoških dejavnostih splošnih knjižnic, ki je izšla leta 2012. Spletna stran Združenja in promocijska brošura sta bili predstavljeni na prireditvi ob dnevu splošnih knjižnic na Ministrstvu za kulturo 19. novembra 2010. Ob tej priložnosti je dobilo Združenje tudi nov logotip, ki ga je spremljal nadaljnjih petnajst let (slika 1).

Slika 1: Logotip Združenja splošnih knjižnic

V začetku **leta 2011** so organi Združenja imenovali delovno skupino za oblikovanje strateškega razvojnega dokumenta za splošne knjižnice. Skupino je sestavljalo štirinajst strokovnjakov iz različnih institucij s področja knjižničarstva. V prvem letu svojega delovanja je skupina pripravila analizo takratnega stanja na področju splošnih knjižnic in pregled različnih okolij, ki vplivajo na njihovo delovanje. To je predstavljalo izhodišča za pripravo strategije in podlage za strateška področja, ki naj bi jih dokument obravnaval. Na podlagi izhodišč, ki jih je pripravila skupina, je mariborsko podjetje Interstat, d. o. o., izvedlo javnomnenjsko raziskavo med člani, uporabniki in neuporabniki splošnih knjižnic (Interstat d.o.o., 2011), ki je bila prva tovrstna raziskava v slovenskem prostoru. Raziskava je bila strokovni javnosti predstavljena konec leta 2011, njeni rezultati pa so se kot izhodišča za razmisleke o razvoju splošnih knjižnic in utemeljitve za različne razvojne smernice uporabljali še celo naslednje desetletje.

Združenje se je aktivno odzivalo na predloge za spremembo Zakona o knjižničarstvu (2001), ki so v tem letu prišli iz poslanskih vrst Državnega zbora Republike Slovenije in so bili neuspešni. Predlagana sta bila namreč zakonska opredelitev možnosti opravljanja volonterskega pripravništva v knjižnicah, kar je Združenje podprlo, in izbris 42. člena Zakona, ki je opredeljeval naloge knjižničnega informacijskega servisa v nacionalnem bibliografskem sistemu, s čimer pa se Združenje ni strinjalo. Združenje se je odzvalo tudi na predlog sprememb Zakona o izvajanju javnega interesa za kulturo (ZUJIK) (2002).

Pomembna aktivnost Združenja je bila organizacija izobraževanj za direktorje ter povezovanje knjižnic in Instituta informacijskih znanosti pri uvajanju

novega segmenta informacijskega sistema COBISS3/Katalogizacija. Knjižnice je Združenje podpiralo tudi pri oblikovanju različnih dokumentov, ki so bili na podlagi aktualne zakonodaje za javne zavode obvezni. Konec leta 2011 je Nacionalni svet za knjižnično dejavnost imenoval delovno skupino za izdelavo predloga Pravilnika o bibliotekarskem izpitu (2016), v kateri je sodeloval tudi predstavnik Združenja.

Objektivne okoliščine, ki so nastale zaradi izteka mandata predsednice Združenja na delovnem mestu direktorice knjižnice, so v drugi polovici leta 2011 sprožile potrebo po novih volitvah za predsednika. Glede na latentno in vedno bolj prisotno potrebo med knjižnicami ter v drugi strokovni in splošni javnosti po stalni razpoložljivosti zakonitega zastopnika Združenja je upravni odbor na seji 18. avgusta 2011 sprejel sklep, da skupščini predlaga opravljanje dela predsednika na podlagi pogodbe o zaposlitvi. Predlog je podprl tudi nadzorni odbor. Pred skupščino, ki je bila 9. novembra 2011, je bil pripravljen predlog sprememb in dopolnitev Statuta Združenja (Statut Združenja splošnih knjižnic, 2009),⁷ ki je bilo še vedno organizirano kot društvo, ter s temi spremembami povezanih obveznosti knjižnic do članstva. Člani skupščine so ob nekaterih dopolnitvah, predlaganih na skupščini, Statut potrdili in soglasno sprejeli sklep, da od 9. januarja 2012 predsednik Združenja delo opravlja na podlagi pogodbe o zaposlitvi. Za predsednico je skupščina za petletno mandatno obdobje imenovala Vesno Horžen, ki je ob opravljanju nalog direktorice javnega zavoda dela neprofesionalne predsednice Združenja opravljala že od leta 2009. Skupščina je določila višino članarine v Združenju, ki je bila različna glede na velikost knjižnic. Tako pridobljena sredstva so bila namenjena stroškom dela za predsednico Združenja, ki ji je višino plače določila skupščina, in programskim stroškom za njegovo delovanje. Dodaten vir sredstev za program Združenja je bilo financiranje Ministrstva za kulturo na podlagi vsakoletnega poziva za financiranje javnih kulturnih programov na področju knjižnične dejavnosti. Skupščina je potrdila tudi nov sedež Združenja, in sicer v Mestni knjižnici Grosuplje, ki je v svoji osrednji enoti omogočila njegovo delovanje. V Mestni knjižnici Grosuplje je sedež ostal dvanajst let, do leta 2024.

Skupščina je januarja **2012** sprejela program dela in finančni načrt delovanja Združenja za to leto. Z delom je nadaljevala skupina za oblikovanje strategije razvoja splošnih knjižnic. Predlog dokumenta strateškega razvoja je bil v drugi polovici leta v intenzivni javni razpravi strokovne javnosti ter je bil konec leta

⁷ Statut Združenja splošnih knjižnic je bil po letu 2011 do leta 2024 še dvakrat spremenjen in dopolnjen. https://www.knjiznice.si/wp-content/uploads/2022/04/ZSK_STATUT_cistopis_2022-jan.pdf

ob dnevu splošnih knjižnic, 20. novembra, in na Slovenskem knjižnem sejmu v Cankarjevem domu zaključen s predstavitvijo usklajene vsebine. Brošura z naslovom Slovenske knjižnice za prihodnost: strategija razvoja slovenskih splošnih knjižnic 2013–2020 (2012, slika 2) je izšla v prvi polovici leta 2013, takrat so jo prejele vse knjižnice in druge institucije s področja knjižnične stroke, pa tudi občine.

To je bil za splošne knjižnice prvi dokument te vrste v slovenskem prostoru, ki ga je oblikovala stroka sama. Z dokumentom se je junija 2013 seznanil tudi Nacionalni svet za knjižnično dejavnost in ga podprl. Strateška področja ter cilji in ukrepi, ki jih je dokument določal, so bili v naslednjem desetletnem obdobju eno najpomembnejših izhodišč za razvoj splošnih knjižnic ter pomembna osnova za oblikovanje kratkoročnega in srednjeročnega programa Združenja.

Slika 2: Prvi strateški dokument slovenskih splošnih knjižnic iz leta 2012

Združenje je v letu 2012 organiziralo izobraževanja direktorjev, povezana z aktualnimi potrebami s področja vodenja in upravljanja knjižnic. Knjižnice je podpiralo pri oblikovanju registra pravilnikov in njihovih vzorcev ter v okviru različne zakonodaje tudi drugih navodil in smernic za njihovo delovanje. Upravni odbor je imenoval več različnih delovnih skupin, skupaj osem, v katerih so sodelovali direktorji in drugi strokovni delavci iz knjižnic. Njihovo delo je vodila

in organizirala predsednica Združenja ter nastala gradiva in dokumente posredovala vsem knjižnicam. S tem se je nadaljeval, nadgrajeval in intenziviral način dela Združenja, ki je bil zastavljen že leta 2000.

Zaradi prehoda na tehnološko sodobnejši vmesnik COBISS3/Katalogizacija, ki je zaradi izboljšanja in vzdrževanja kakovosti zapisov spremenil koncept ažuriranja baze podatkov z lokalne na vzajemno raven, so ponovno oživela tudi razmišljanja o centralni nabavi ter obdelavi knjižničnega gradiva, ki naj bi jo za knjižnice na svojih območjih izvajale osrednje območne knjižnice.

Ministrstvo za kulturo je v tem obdobju na Združenje naslovilo pobudo za pripravo izhodišč za normiranje delovnega mesta bibliotekar. Pobude Združenje ni podprlo, pripravljen pa je bil popis vseh delovnih procesov, ki so potrebni za delovanje knjižnice, in dokument posredovan vsem knjižnicam.

Združenje je sodelovalo pri oblikovanju sprememb Zakona o knjižničarstvu in pri pripravi pomembnega dokumenta za knjižnično stroko, novega predloga Pravilnika o bibliotekarskem izpitu (2016). Predlogi sprememb obeh predpisov so v času javne razprave med knjižničarji sprožali veliko polemik, mnenje splošnih knjižnic je zastopalo Združenje, ki je s pripombami in dopolnitvami k predlogom seznanjalo pripravljavce obeh predpisov. Po intenzivni javni razpravi v strokovni javnosti o predlaganih spremembah posameznih členov, pri čemer je izstopal 39. člen, ki je določal knjižnične delavce in strokovne knjižničarske delavce, je bil Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o knjižničarstvu sprejet leta 2015 (Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o knjižničarstvu, 2015) ter se je pričel uporabljati konec tega leta. Novi Pravilnik o bibliotekarskih izpitih (Pravilnik o bibliotekarskem izpitu, 2016) je bil na podlagi spremenjenega knjižničarskega zakona sprejet konec leta 2016 in stopil v veljavo v začetku leta 2017.

Združenje se je povezovalo z različnimi ministrstvi in drugimi institucijami s področja knjižnične stroke ter njihovimi delovnimi telesi. Na pobudo Javne agencije za knjigo se je v tem obdobju oblikovala skupina predstavnikov Javne agencije za knjigo Republike Slovenije, založnikov, knjigotržcev in knjižničarjev, ki jo je po pooblastilu Javne agencije za knjigo Republike Slovenije vodila Tanja Tuma, takrat lastnica Založbe Tuma. Kot odziv na razmisleke in pogovore med vsemi deležniki knjižne verige o centralni nabavi ter obdelavi gradiva v splošnih knjižnicah je bil v okviru te skupine v začetku aprila 2012 organiziran delovni obisk v nizozemskem podjetju za oskrbo knjižnic in knjigarn NBD Biblion⁸ v

⁸ <https://www.nbdbiblion.nl/>

Leidnu blizu Amsterdama, ki so se ga poleg predstavnic založnikov, knjigotržcev in Javne agencije za knjigo Republike Slovenije udeležile tudi tri predstavnice Združenja. Sistem za centralno obdelavo gradiva in oskrbo nizozemskih knjižnic kot primer racionalnega ter tehnično dobro izpopolnjenega sistema je še dodatno spodbudil knjižnice v okviru Združenja k razmišljanju, kako bi bilo mogoče nekaj podobnega vzpostaviti v Sloveniji.

Nadaljevala so se tudi razmišljanja o že dolgo pričakovani ponudbi e-knjig v slovenskem jeziku v knjižnicah in bralnikov, ki bi si jih uporabniki lahko izposodili oziroma se z njimi učili uporabljati e-gradiva. Istočasno so o e-knjigah razmišljale založbe in iskale različne rešitve, nepogrešljiv člen tega razvoja pa je bil tudi Institut informacijskih znanosti Maribor. Vsi člani knjižne verige, ki so se pri iskanju rešitev povezovali, so imeli pred seboj zahtevno nalogo.

V letu 2012 je Center za razvoj knjižnic Narodne in univerzitetne knjižnice napovedal izvedbo meritev razvitosti splošnih knjižnic na podlagi podatkov iz leta 2011, četrtil po vrsti, ki sta jih predpisovala Zakon o knjižničarstvu (2001) ter Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe (2003). Združenje je ob tem opozorilo, da ob preteklih meritvah razvitosti nobena od knjižnic ni izpolnjevala pogojev za prvo kategorijo razvitosti, in ob tem zaspalo stališče knjižnic, da bi bilo treba pogoje spremeniti oziroma oblikovati nov Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe.

V letu 2012, ki je bilo v državi zaznamovano s finančno krizo, je tudi delovanje knjižnic oziroma celotnega javnega sektorja močno zaznamoval Zakon o uravnoteženju javnih financ (ZUJF) (2012), sprejet maja 2012. Ta je za zagotovitev vzdržnih javnih financ ter za zmanjšanje izdatkov državnega in občinskih proračunov spremenil in dopolnil določbe velikega števila različnih zakonov. Predvsem na področju zaposlovanja je povzročil dolgoročne posledice, velikokrat negativne, na različnih področjih javnega sektorja, tudi v knjižnicah. Na podlagi tega zakona je bilo z dodatnimi intervencijskimi zakoni v naslednjih desetih letih sprejetih mnogo ukrepov, ki so urejali javne finance in na različne načine vplivali na knjižnice.

3 Tretje desetletje, 2013–2024: Združenje splošnih knjižnic – gonilo razvoja splošnih knjižnic

Leta 2013 je bil v zaključni fazi projekt, začet v letu 2011, s katerim so knjižnice načrtale svojo razvojno pot do konca tega desetletja. S strateškim dokumentom Slovenske knjižnice za prihodnost: strategija razvoja slovenskih splošnih

knjižnic 2013–2020 (2012), ki ga je v začetku leta 2013 potrdila in sprejela skupščina Združenja in je izšel v tiskani obliki, objavljen pa je bil tudi na spletni strani, so knjižnice ter v njihovem imenu Združenje ob različnih priložnostih seznanjale različne strokovne in splošne javnosti. Jeseni je bil predstavljen na posvetovanju Zveze bibliotekarskih društev Slovenije, z njim so se seznanili resorno ministrstvo, različni strokovni odbori in posvetovalna telesa, občine ter druge institucije, promovirali so ga mediji.

V začetku leta je deset testnih knjižnic v okviru Združenja pristopilo k sodelovanju s Študentsko založbo (leta 2014 se je ta preimenovala v založbo Beletrina) pri razvoju spletne platforme Biblos⁹ za izposajo e-knjig v slovenskem jeziku. To je v naslednjih letih postala pomembna nova storitev v splošnih knjižnicah, ki so svojim uporabnikom storitev izposoje e-knjig prvič ponudile v drugi polovici leta 2013, ko se je zaključilo testno obdobje njenega delovanja. Vzpostavitev platforme, implementacija nove storitve v knjižnice ter usklajitev poslovnega modela med izvajalcem in knjižnicami – naročniki te storitve so zahtevale od Združenja, ki je knjižnice v teh procesih zastopalo, pomemben angažma v tem in še v naslednjih desetih letih. Usklajevanja pogodbenih določb, kjer so bili izpostavljeni zlasti dogovori o višini stroškov za uporabnino portala, ki so jih knjižnice plačevale Beletrini, so v Združenju potekala vsako leto pred sklenitvijo nove pogodbe med Beletrino in knjižnicami vse do leta 2024, ko je izvajalec sodelovanje prekinil in je bil dostop do Biblosa v knjižnicah onemogočen.

V letu 2013 je Združenje prvič razpisalo nagrado za najboljši projekt v splošnih knjižnicah, z namenom spodbuditi razvoj in kakovostno delo splošnih knjižnic ter napredek na področju storitev za uporabnike, strokovnega dela in vodenja knjižnic. Že prvo leto se je na razpis odzvala četrtnina vseh knjižnic in število prijav je ostalo v teh okvirih vsa naslednja leta. Od leta 2013 nagrade vsako leto podeli Združenje na dogodku ob dnevu splošnih knjižnic, 20. novembra. Do leta 2015 je dogodek organizirala Sekcija za splošne knjižnice pri Zvezi bibliotekarskih društev Slovenije, od takrat dalje pa poteka v organizaciji Združenja. Vsi prijavljeni projekti, predvsem pa nagrajeni, so postali primeri dobrih praks, ki so bili v naslednjem desetletju vsako leto maja predstavljeni strokovni javnosti na strokovnem dogodku, organiziranem v sodelovanju Združenja in Sekcije za splošne knjižnice.

V tem obdobju se je nadaljevalo organiziranje izobraževanj za direktorje z zavedanjem, da sta upravljanje in vodenje splošnih knjižnic pomembna dejavnika za uspešno in učinkovito poslovanje ter uveljavljanje splošnih knjižnic.

⁹ <https://www.biblos.si/>

Izobraževalni cikel različnih vsebin s področja vodenja in upravljanja zavodov iz leta 2010 je bil nadgrajen z izvedbo sto ur trajajočega izobraževanja za pridobitev znanj s področja poslovnih ved, ki je potekalo v šolskem letu 2013/2014. Program je oblikovalo Združenje skupaj z zunanjimi sodelavci v skladu s cilji strategije razvoja splošnih knjižnic za obdobje 2013–2020.

Vsebine, sprejete z letnim programskim načrtom na skupščini Združenja, so se izvajale v okviru delovnih skupin, ki jih je imenoval upravni odbor.¹⁰ Ta praksa, ki se je pričela že v letu 2000, se je v zadnjem desetletju delovanja Združenja intenzivirala in delovanje teh skupin je močno vplivalo na razvoj knjižnične stroke ter na način poslovanja knjižnic. Nekatere skupine so delovale kontinuirano več let zapored, druge so nastale na podlagi trenutnih potreb, in ko je bil cilj, ki so si ga zastavile, dosežen, prenehale delovati. V skupinah so sodelovali direktorji iz različnih knjižnic, pa tudi drugi strokovni delavci. Na ta način so knjižničarji iz različnih regij sooblikovali program Združenja in opozarjali na specifične svojih okolij. V letu 2013 je bilo za različne delovne naloge imenovanih osem delovnih skupin, ki so pripravljale odzive na zakonodajne in druge predloge v okviru resorja ter stroke, ki jih je pripravljala država, notranje akte Združenja, ki so bili potrebni za njegovo delovanje in izvajanje programa, ter smernice in priporočila za poenoteno delovanje knjižnic.

V tem obdobju je potekala razprava o predlogu Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o uresničevanju javnega interesa za kulturo (2013), pripravljali se je nov nacionalni kulturni program, še vedno je potekal postopek priprave sprememb Zakona o knjižničarstvu (2001) ter oblikovanja Pravilnika o bibliotekarskem izpitu (2016), napovedovala pa se je tudi priprava sprememb Pravilnika o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe (2003). Ministrstvo

¹⁰ V Združenju je v letih od 2010–2023 delovalo okoli štirideset delovnih skupin, ki so imele povprečno pet članov. Člani so bili direktorji knjižnic in strokovni delavci. Leto dni ali več so bile aktivne naslednje skupine: za strategijo 2013–2020, za evalvacijo strategije 2013–2020, za strategijo 2022–2027, za akcijski načrt strategije 2022–2027, za oblikovanje programa izobraževanja za knjižnični menedžment, za Biblos, za Cobiss, za utemeljitev zaračunavanja članarin v splošnih knjižnicah, za e-hrambo dokumentacijskega in arhivskega gradiva, za inovacije v splošnih knjižnicah, za oblikovanje poslovnega modela o povezovanju knjižnic pri nabavi in obdelavi knjižničnega gradiva, za kulturni bazar, za oblikovanje normativov za delovno mesto bibliotekarja, za delovanje knjižnic v času epidemije, za oblikovanje kriterijev za izpolnjevanje pogojev za izvajanje dejavnosti splošnih knjižnic, za oblikovanje smernic o prireditvah v splošnih knjižnicah, za storitev izposoje zvočnih knjig v splošnih knjižnicah, za oblikovanje enotnega klasifikacijskega načrta, za promocijo v tednu splošnih knjižnic, za oblikovanje predloge dokumenta o organizaciji in sistemizaciji delovnih mest v splošnih knjižnicah, za skupno spletno stran splošnih knjižnic, za statistični vprašalnik o delovanju splošnih knjižnic, za študijo o postopkih pridobivanja knjižničnega gradiva, nadalje komisije za podeljevanje nazivov Branju prijazna občina, za nagrado Združenja in za vzpostavitev kompetenčnih centrov ter aktiva računovodij in direktorjev območnih knjižnic in še nekatere druge.

za kulturo je pripravilo osnutek Zakona o knjigi (sprejet leta 2014 kot Zakon o enotni ceni knjige (Zakon o enotni ceni knjige, 2014), s katerim je imelo namen uzakoniti enotno ceno knjige, ki naj bi prinesla pozitivne posledice vsem členom knjižne verige. Knjižnice so bile iz tega zakona izvzete in so še vedno lahko kupovale knjige s popustom. Združenje je sodelovalo pri spremembah Zakona o Javni agenciji za knjigo Republike Slovenije (ZJAKRS) (Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o Javni agenciji za knjigo Republike Slovenije, 2013) s predlogom, da se v svet Javne agencije za knjigo imenuje tudi predstavnik izmed strokovnjakov s področja knjižnične dejavnosti, kar je zakonodajalec sprejel.

Pri vseh procesih spreminjanja zakonodaje je bilo Združenje soudeleženec s pripravo in posredovanjem mnenj ali pa z neposrednim sodelovanjem predstavnika v sredinah, ki so spremembe pripravljale. Članice je redno obveščalo o spremembah druge zakonodaje, predvsem s področja delovnega prava, ter jih usmerjalo pri izpolnjevanju predpisov z izobraževanji ali s pripravo različnih podlag in vzorcev pravilnikov ter drugih dokumentov.

Združenje se je tako kot v prejšnjih letih povezovalo z vsemi ustanovami, ki strokovno podpirajo izvajanje knjižnične dejavnosti: z Narodno in univerzitetno knjižnico, Institutom informacijskih znanosti Maribor, Zvezo bibliotekarskih društev Slovenije, Javno agencijo za knjigo, Filozofsko fakulteto – Oddelkom za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo, Nacionalnim svetom za knjižnično dejavnost. Z vsemi je bilo v dialogu o aktualnih dogajanjih na področju stroke in tudi drugih vsebin. Neposredno je komuniciralo s svojim resornim ministrstvom in pri tem zastopalo stališča, dogovorjena in sprejeta s strani svojih članic. Direktorje splošnih knjižnic je zastopalo tudi pri prizadevanjih za uravnoteženje plač s plačami strokovnih knjižničnih delavcev. Priprave na oblikovanje predlogov sprememb Meril za določitev plač direktorjem splošnih knjižnic in sprememb Kriterijev za določitev delovne uspešnosti direktorjev splošnih knjižnic so se v Združenju pričele konec leta 2013, v letu 2015 sta bila predloga po dolгих usklajevanjih z direktorji knjižnic dokončno oblikovana in posredovana Ministrstvu za kulturo (Arhiv Združenja splošnoizobraževalnih knjižnic, n.d.).

Program za **leto 2014**, ki ga je sprejela skupščina januarja tega leta, je zajemal kontinuirane aktivnosti Združenja, ki so se nadaljevale iz prejšnjih let: zbiranje in posredovanje informacij vsem članicam za področje strokovnega dela in splošnega poslovanja knjižnic; oblikovanje skupnih stališč na področju stroke in poslovanja ter predstavlanje in zastopanje knjižnic v strokovni in splošni javnosti; sodelovanje z različnimi institucijami s področja stroke in z drugimi deležniki v knjižni verigi pri pripravi podlag za delovanje knjižnic; priprava strokovnih gradiv in vzorcev poslovnih dokumentov ter individualna pomoč

pri posameznih vprašanjih o vodenju splošnih knjižnic; usmerjanje knjižnic pri izvajanju določb interventne zakonodaje (Zakon o uravnoteženju javnih financ iz leta 2012) (Zakon za uravnoteženje javnih financ, 2012); zastopanje in predstavljanje splošnih knjižnic v javnosti in medijih.

Nadaljevale so se aktivnosti in sodelovanje pri pripravah sprememb Zakona o knjižničarstvu (2001) ter z njim povezanih podzakonskih aktov, Združenje je opozarjalo tudi na potrebo po novih strokovnih priporočilih in standardih za splošne knjižnice ter na nujnost spremembe Pravilnika o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe (2003).

Od leta 2012 se je sofinancerski delež Ministrstva za kulturo za nakup knjižničnega gradiva močno zniževal, leta 2014 pa se je v primerjavi z letom 2011 prepolovil, kar je negativno vplivalo tudi na višino sofinanciranja v vseh prihodnjih letih, saj vse do leta 2024, kljub postopnemu dvigovanju deleža, nikoli več ni doseglo ravni iz leta 2011. Pri prizadevanjih za zvišanje sredstev za nakup gradiva in za druga področja sofinanciranja, ki jih določa Zakon o knjižničarstvu (2001), je knjižnice tudi v nadaljnjem desetletju zastopalo Združenje.

Izvajanje sprememb Zakona o uresničevanju javnega interesa za kulturo (Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o uresničevanju javnega interesa za kulturo 2013), sprejetih konec leta 2013, je prineslo knjižnicam in lokalnim skupnostim različne obveznosti: obvezen je bil sprejem štiriletnega lokalnega programa za kulturo v lokalnih skupnostih; podrobneje so bile opredeljene vsebine strateškega načrta javnega zavoda in obdobje, za katero ga je treba oblikovati; določen je bil način začasnega financiranja javnih zavodov v primeru, ko ni sprejet proračun; obvezno je bilo usposabljanje članov svetov javnih zavodov in še nekatere druge spremembe. Vprašanja in dileme, ki so nastajale ob izpolnjevanju teh določb, so knjižnice prek Združenja naslavljale na Ministrstvo za kulturo. Združenje se je aktivno odzivalo tudi na različne druge zakonodajne predloge, ki jih je vladajoča politika v tem času pripravljala kot odziv na finančno krizo v državi.

Nadaljevali so se pogovori in pogajanja s Študentsko založbo (Beletrino) glede poslovnega modela za uporabo portala Biblos in glede njegovega delovanja. Nanj so imele knjižnice veliko pripomb in predlogov, ki so jih z izvajalcem usklajevale prek Združenja. Uporaba e-knjig oziroma portala Biblos je bila med uporabniki v tem obdobju še skromna, dvajset odstotkov splošnih knjižnic svojim uporabnikom te storitve sploh še ni zagotavljalo. Združenje je na Ministrstvo za kulturo naslovilo pobudo za sofinanciranje vzdrževanja portala.

Veliko pozornosti je Združenje še vedno posvečalo organizaciji izobraževanj s področja knjižničnega menedžmenta v skladu s potrebami zaradi sprememb

zakonodaje ali zaradi razvoja stroke. V letu 2014 je bilo tako izvedenih šest enodnevni ali dvodnevni izobraževanj, ob tem pa je v prvi polovici leta potekal drugi del »šole za direktorje 2013/2014«, ki se je zaključil maja, v drugi polovici leta 2014 pa je bilo za srednji knjižnični menedžment v skrajšani obliki tridesetih ur izvedeno podobno izobraževanje kot za direktorje. Združenje je tako postalo pomemben organizator usmerjenih in kontinuiranih ciklusov izobraževanj za knjižnični menedžment za področje stroke in poslovanja, ki jih je na različne načine ter v različnih oblikah izvajalo tudi vsa naslednja leta.

Delovne skupine iz prejšnjega leta so nadaljevale s svojim delom. Skupina za oblikovanje normativov za delovno mesto bibliotekar, ki je nastala v okviru Združenja na pobudo Ministrstva za kulturo, je svoje delo zaključila z dokumentom Predlog normativov za delovno mesto bibliotekarja (Združenje splošnih knjižnic, 2014), ki ga je posredovala ministrstvu, vendar nikoli ni bil realiziran. V okviru te skupine so bile v knjižnicah izvedene tudi meritve porabe časa pri obdelavi knjižničnega gradiva. Na podlagi rezultatov meritev, ki so bile predstavljene v posebnem dokumentu z naslovom Merjenje porabe časa pri obdelavi knjižničnega gradiva, so bile za posamezne vrste knjižničnega gradiva oblikovane referenčne vrednosti časov obdelave kot pomoč pri pripravi normativov (Združenje splošnih knjižnic, 2014).

V tem letu je začela z delom nova delovna skupina, in sicer za izvedbo študije o postopkih pridobivanja knjižničnega gradiva v splošnih knjižnicah, ki je bila pozneje podlaga za oblikovanje poslovnega modela za skupno nabavo in obdelavo knjižničnega gradiva, o katerem se je v splošnih knjižnicah že dlje časa razpravljalo. V delovni skupini so sodelovali strokovni delavci in direktorji splošnih knjižnic ter predstavniki Narodne in univerzitetne knjižnice in Instituta informacijskih znanosti Maribor. Povod za razmišljanje o skupni nabavi in obdelavi knjižničnega gradiva v splošnih knjižnicah je bila uvedba platforme COBISS3/Katalogizacija, ki je v pridobivanje dovoljenj za obdelavo knjižničnega gradiva in v samo obdelavo vnesla več sprememb. Pomembna razloga sta bila tudi racionalizacija in optimizacija delovnih procesov v knjižnicah, kar bi knjižničarjem omogočilo, da bi več svojega časa namenili vedno bolj zahtevnim potrebam in pričakovanjem uporabnikov. Skupina je izhodišča za študijo pripravila v letu 2014, konec tega leta pa je s pomočjo zunanega izvajalca, mariborskega podjetja Interstat, d. o. o., in s sodelovanjem večine splošnih knjižnic izvedla raziskavo oziroma popis stanja o vseh postopkih, ki jih splošne knjižnice izvajajo pri nabavi in obdelavi gradiva, na podlagi katere je bilo pripravljeno poročilo zunanega izvajalca z naslovom Študija o nabavi in obdelavi gradiva (Interstat d.o.o., 2015). Na podlagi tega popisa je delovna skupina Združenja v letu 2015 oblikovala dokument Študija o postopkih pridobivanja knjižničnega gradiva v splošnih knjižnicah (Tržan et al., 2016), ki je bil v začetku leta 2016 predstavljen

strokovni javnosti ter je bil podlaga za oblikovanje Poslovnega modela centraliziranih postopkov nabave, obdelave, opreme in distribucije knjižničnega gradiva v splošnih knjižnicah (Združenje splošnih knjižnic, 2016b). Poslovni model je pripravila delovna skupina s sodelovanjem Zavoda za inovativnost in podjetništvo (ZIPO). Namesto začetne ideje o regionalnih centrih je model predvideval enotni Center za nabavo, opremo in distribucijo knjižničnega gradiva, in ne več nabave in obdelave v okviru območnih knjižnic, ter dve posvetovalni skupini, in sicer Svet za nabavo in Svet za obdelavo knjižničnega gradiva, ki bi ju sestavljali predstavniki sodelujočih knjižnic. Poslovni model je bil podlaga za poslovni načrt pridobivanja knjižničnega gradiva, ki ga je delovna skupina pripravila v letu 2017. Osem knjižnic je v štirih različnih regijah konec leta 2017 izvedlo pilotni projekt z namenom preizkusiti vzpostavitev skupne nabave in obdelave gradiva na podlagi pripravljenega poslovnega načrta. Pilotni projekt se je zaključil junija 2018. Od knjižnic v pilotnem projektu sta skupno nabavo v naslednjih letih ohranili dve knjižnici, Mestna knjižnica Ljubljana kot izvajalka storitve in Mestna knjižnica Grosuplje kot njena uporabnica.

Že ob napovedi načrtovane študije o postopkih pridobivanja knjižničnega gradiva je precejšnje število knjižničarjev in vodstev knjižnic izrazilo dvome ter pomisleke o potrebnosti in smiselnosti takšne raziskave. Nasprotovanja so se stopnjevala ves čas njenega nastajanja, vrh pa so dosegla ob predstavitvi Poslovnega modela centraliziranih postopkov nabave, obdelave, opreme in distribucije v splošnih knjižnicah. Dvomi so temeljili na nezaupanju, ali bi takšen način organiziranosti pridobivanja in obdelave gradiva v knjižnicah ohranil obstoječa delovna mesta, ter na pomislekih predvsem manjših knjižnic, ali bi knjižničarji, ki bi izvajali centralizirano nabavo, bili kos razumevanju lokalnih posebnosti okolij, za katera bi pridobivali gradivo. Kljub vsemu ideja o skupni nabavi in obdelavi gradiva ostaja še vedno živa, prav tako je še vedno živ in razvojno naravnan primer dobre prakse takšnega sodelovanja med Mestno knjižnico Ljubljana in Mestno knjižnico Grosuplje.

V letu 2014 je zaživela pomembna spletna platforma splošnih knjižnic, portal Dobreknjige.si,¹¹ ki sta ga v okviru območnosti skupaj oblikovali Knjižnica Srečka Vilharja Koper in Goriška knjižnica Franceta Bevka Nova Gorica. Knjižnici sta prek Združenja povezali vse splošne knjižnice, v njihovem imenu je bilo Združenje podpisnik sporazuma o sodelovanju knjižnic pri portalu. Sporazum je določil, da portal upravljata obe knjižnici, ureja ga uredniški odbor, delovanje pa spremlja nadzorni odbor. Knjižničarji so pričeli z vnašanjem vsebin ter predstavitvami in opisi kakovostne literature na portalu, kar izvajajo še danes.

¹¹ <https://www.dobreknjige.si/>

Portal, ki ga ustvarjajo knjižnice, je v slovenskem prostoru postal pomembna informacijska točka o knjigah, namenjena uporabnikom in vsem členom knjižne verige.

Leto 2015 se je pričelo z razpravo o dodatnih predlogih sprememb Zakona o knjižničarstvu (2001), čeprav je bila javna razprava o predlaganih spremembah konec leta 2014 že zaključena. Razprava se je nadaljevala glede določb o preverjanju izpolnjevanja pogojev za izvajanje knjižnične javne službe in za vpis v razvid knjižnic oziroma izbris iz njega, ki ga je izvajala Narodna in univerzitetna knjižnica. Spet se je pokazala potreba po oblikovanju sprememb Pravilnika o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe (2003), saj je bilo treba na novo opredeliti izbor podatkov, ki so bili podlaga za meritve razvitosti in vpis v razvid, na kar so knjižnice v okviru Združenja opozorile Ministrstvo za kulturo ter Center za razvoj knjižnic Narodne in univerzitetne knjižnice že ob izvedbi zadnjih meritev razvitosti leta 2012. V začetku leta 2015 je Center za razvoj knjižnic napovedal nove meritve razvitosti splošnih knjižnic na podlagi enakih meril, kot so veljala za prejšnje meritve, vendar so knjižnice na skupščini Združenja marca 2015 sprejele sklep, da »se z vsebino in kriteriji meritev ne strinjajo, ker ne odražajo dejanskega stanja, in zato pri ugotavljanju pogojev za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe oziroma pri izvajanju meritev razvitosti v tem letu ne bodo sodelovale« (Arhiv Združenja splošnoizobraževalnih knjižnic, n.d.). To skupno odločitev v okviru Združenja so spoštovale vse splošne knjižnice in meritve v tem letu niso bile izvedene. Preden je Ministrstvo za kulturo pričelo z aktivnostmi za oblikovanje sprememb Pravilnika o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti (2003), je minilo še nekaj let, ker so morale biti pred tem sprejete spremembe Zakona o knjižničarstvu (2001) ter oblikovan dokument Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice (2018) za naslednje desetletno obdobje, saj so obstoječi standardi veljali do leta 2015.

Združenje je bilo v tretjem letu delovanja portala Biblos še vedno vezni člen med knjižnicami in izvajalcem te storitve, založbo Beletrina. Na sestankih vseh deležnikov so potekali pogovori in usklajevanja o razvoju Biblosa ter o financiranju portala oziroma poslovnem modelu med knjižnicami in izvajalcem. O uporabi portala v knjižnicah je Združenje obveščalo Ministrstvo za kulturo ter ga tudi vedno znova pozivalo, naj neposredno financira njegovo vzdrževanje in razvoj.

V zadnjih nekaj letih je bila prisotna potreba po oblikovanju Enotnega klasifikacijskega načrta (EKN) za razvrščanje ter hranjenje dokumentarnega in arhivskega gradiva za knjižnice. Pobuda Ministrstva za kulturo je bila, da to pripravi delovna skupina v okviru Združenja. Po več neuspešnih poskusih, da bi pripravili tak dokument, je leta 2015 s pomočjo in sodelovanjem strokovnjakov iz arhivov, predstavnikov knjižnične stroke in poslovnih sekretarjev knjižnic, ki so

se povezali v delovno skupino v okviru Združenja, Enotni klasifikacijski načrt začel nastajati. Dokument z naslovom Združenje slovenskih splošnih knjižnic: enotni klasifikacijski načrt za razvrščanje dokumentacije splošnih knjižnic z roki hranjenja (Združenje splošnih knjižnic, 2017) je bil dokončan in sprejet v arhivski in knjižnični stroki leta 2017, ko so ga v uporabo prejele vse knjižnice ter je bil pozneje tudi podlaga za oblikovanje vzorčnih notranjih pravil za e-hrambo dokumentacijskega in arhivskega gradiva splošnih knjižnic, kar je leta 2022 ravno tako potekalo v okviru Združenja.

Združenje je nadaljevalo z organiziranjem enodnevnih in dvodnevnih izobraževanj za direktorje, povezanih z aktualnimi potrebami na področju vodenja in upravljanja knjižnic, ter zastopalo knjižnice pri pridobivanju razlag in usklajevanju izvajanja novih predpisov, ki jih je sprejela država (na primer uvedba davčnih blagajn). Pripravilo je tudi dve različici programa za večurni tretji cikel izobraževanj za knjižnični menedžment, ki bi povezal direktorje in srednji menedžment, vendar ga zaradi premajhnega interesa knjižnic ni izvedlo.

V letu 2015 je Združenje skupaj z nevladnim in neprofitnim zasebnim zavodom Jara, ki je sodeloval s knjižnicami, uspešno kandidiralo na razpis Evropske unije za izvedbo dveh projektov v sklopu organizacije Public Libraries 2020 (PL 2020; slovensko bi prevedli Splošne knjižnice 2020) iz Bruslja. Projekta Knjižnice povezujejo¹² in Knjižnice spreminjajo življenja¹³ sta imela za cilje razviti model zagovorništva med knjižnicami, osveščanje evropskih poslancev o pomenu in vlogi splošnih knjižnic ter zagovorništvo knjižnic z njihove strani. V projektih je vse leto sodelovalo sedem knjižnic, ki so izvajale storitve za podporo socialni vključenosti prebivalcev in jih predstavljale z različnimi promocijskimi gradivi.

Združenje je v svoji programski politiki podpiralo udeležbo svojih članov na strokovnih dogodkih v tujini, za to je namenjalo tudi posebna sredstva. Pogoje za udeležbo je določal leta 2013 sprejeti interni Pravilnik o kriterijih za udeležbo direktorjev splošnih knjižnic na mednarodnih oblikah izobraževanja (2013). V letu 2015 so se konference Next Library (slovensko Prihodnja knjižnica) v Aarhusu na Danskem udeležili tudi predstavniki splošnih knjižnic. Ob obisku direktorjev splošnih knjižnic iz Litve v Sloveniji je Združenje podpisalo sporazum o sodelovanju z Zvezo knjižnic Litve, ki je bil obnovljen leta 2024. Sporazum je bil podlaga za različna sodelovanja med slovenskimi in litvanskimi knjižnicami, med drugim tudi za predstavitev modela izposoje e-knjig v slovenskih splošnih knjižnicah, ki je potekala leta 2016 v Litvi.

¹² <https://www.knjiznice.si/zdruzenje-splosnih-knjiznic/projekti-zsk/>

¹³ <https://princh.com/blog-public-libraries-2020-advocacy-project-for-european-libraries/>

S svojim delom so tudi v tem letu kontinuirano nadaljevale različne delovne skupine, nekatere pa so bile v skladu s potrebami oblikovane na novo. Predstavniki Združenja so sodelovali v komisiji Ministrstva za kulturo pri oblikovanju študijskega programa za izobraževanje diplomantov drugih smeri za delo v knjižnicah, ki naj bi ga v prihodnjih letih izvajal Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo Filozofske fakultete, ter s Centrom za razvoj knjižnic Narodne in univerzitetne knjižnice v delovni skupini, ki je pripravljala Strokovna izhodišča za spremembe izvajanja posebnih nalog osrednjih območnih knjižnic (Bon, M. et al., 2017) strokovni javnosti predstavljena in objavljena leta 2017.

Na skupščini konec leta 2015 je skupina direktorjev splošnih knjižnic ob predlogu vsebinskega in finančnega načrta za leto 2016 pripravila pripombe na delovanje Združenja, ki so bile kritične do porabe sredstev za nekatere vsebine, predlagane v programu, predvsem pa je skupina od organov Združenja pričakovala, da »učinkoviteje opravi svojo nalogo v odnosu z ministrstvom, ki bo rezultirala v drugačni odmeri« (Zveza splošnoizobraževalnih knjižnic, 2016) finančnih sredstev za nakup knjižničnega gradiva. Zaupanje v Združenje sta v veliki meri omajala pripravljane smernic za skupno nabavo in obdelavo knjižničnega gradiva, s čimer se nekatere knjižnice niso strinjale, ter njihova stiska ob velikem zmanjševanju sredstev za nakup gradiva s strani Ministrstva za kulturo. Ob pojasnilih organov Združenja glede načrtovanih programskih vsebin in njegove vloge oziroma možnosti vplivanja na višino sofinanciranja knjižničnega gradiva s strani Ministrstva ter ob dopolnitvah finančnega načrta se je zaupanje spet vzpostavilo.

Skupščina je marca **leta 2016** za predsednico za naslednje petletno mandatno obdobje (2017–2021) zopet imenovala **Vesno Horžen**.

Združenje je izvajalo vsebine, definirane v Statutu Združenja, in ohranjalo način delovanja, zastavljen v preteklih letih. V okviru delovnih skupin je pripravilo različne predloge in pobude za spremembe na področju stroke, zbiralo in posredovalo informacije vsem svojim članicam za področje strokovnega dela ter splošnega poslovanja knjižnic, oblikovalo stališča na področju zakonodaje, predstavljalo in zastopalo splošne knjižnice v strokovni in splošni javnosti, organiziralo izobraževanja za knjižnični menedžment ter sodelovalo z različnimi institucijami.

Obdobje so zaznamovali sprememba področne zakonodaje in novi podzakonski predpisi: konec leta 2015 je bil sprejet Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o knjižničarstvu (ZKnj-1a) (2015), konec leta 2016 pa še Pravilnik o strokovnih nazivih v knjižnični dejavnosti (2016) ter Pravilnik o bibliotekarskem

izpitu (2016). Združenje je pri oblikovanju predpisov ves čas sodelovalo z mnenji in pripombami.

Osrednje območne knjižnice (OOK) so izrazile potrebo, da bi se v okviru Združenja med seboj še posebej povezale. Odpirala se je namreč vrsta vprašanj o njihovem poslanstvu in vlogi v prihodnosti. Delovna skupina v Centru za razvoj knjižnic Narodne in univerzitetne knjižnice, ki je pripravljala dokument Strokovna izhodišča za spremembe izvajanja posebnih nalog OOK, strokovne javnosti o vsebinah, o katerih je razpravljala, med njegovim nastajanjem ni informirala. Združenje je zato pripravilo pobudo za srečanje direktorjev osrednjih območnih knjižnic ter predstavnikov Narodne in univerzitetne knjižnice, Ministrstva za kulturo in Združenja. S tem srečanjem so se oblikovala izhodišča za delovanje aktiva direktorjev osrednjih območnih knjižnic v okviru Združenja, ki je v sodelovanju z naštetimi institucijami v naslednjih letih na podlagi velikega števila razprav in usklajevanj predlogov in pobud ter z drugimi različnimi aktivnostmi pripravilo in izvedlo pomembne spremembe v načinu delovanja osrednjih območnih knjižnic ter v načinu izvajanja nacionalne koordinacije teh. To je namreč do leta 2019 izvajal Center za razvoj knjižnic, po tem letu pa je izvajanje teh nalog postopoma opuščal oziroma jih v letu 2020 popolnoma opustil. Od leta 2023 je na podlagi pogodbe, sklenjene med vsemi osrednjimi območnimi knjižnicami in Združenjem, nacionalno koordinacijo izvajala ena od območnih knjižnic. Takšno ureditev je omogočil novi Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične javne službe (2023), sprejet marca leta 2023.

V tem letu je delovna skupina, ki je pripravila strateški razvojni dokument Strategija razvoja splošnih knjižnic 2013–2020, skupaj s še nekaterimi strokovnimi delavci iz različnih knjižnic, ki pri pripravi dokumenta niso sodelovali, po treh letih njenega izvajanja izvedla evalvacijo strategije. Skupina je oblikovala dokument Strategija razvoja slovenskih splošnih knjižnic 2013–2020: evalvacija (Združenje slovenskih splošnih knjižnic, 2016a) v katerem je pripravila pregled, kateri od ciljev in ukrepov so bili uresničeni ter kateri na uresničitev še čakajo, pripravila pa je tudi predloge za spremembe in dopolnitve ciljev in ukrepov. Dokument so prejele vse splošne knjižnice.

V letu 2016 so bile v Združenju pripravljene podlage za nov projekt, za natečaj Branju prijazna občina, ki so ga v nadaljnjih letih izvajali skupaj Združenje, Ministrstvo za kulturo in Skupnost občin Slovenije. Projekt Branju prijazna občina je izpostavil lokalne skupnosti, ki prepoznavajo pomen bralne kulture, jo podpirajo z različnimi programi in projekti ter temu namenjajo javna sredstva. Naziv se občinam podeljuje na podlagi kriterijev, določenih v natečaju, ki je bil prvič objavljen na kulturni praznik, 8. februarja, leta 2017. Od takrat se nazivi podeljujejo vsako leto na Ta veseli dan kulture, 3. decembra. Do leta 2024 je

nazive »branju prijazna občina« prejelo sedemdeset slovenskih občin.¹⁴ Projekt je medijsko odmeven v nacionalnem prostoru, še bolj pa v lokalnih medijih.

Kot je bilo že omenjeno, je na skupščini novembra 2016, na kateri se je sprejemal program za leto 2017, šestnajst knjižnic pripravilo pisno izjavo, da ne podpirajo Poslovnega modela optimizacije postopkov nabave in obdelave gradiva v splošnih knjižnicah, zato tudi ne podpirajo izdelave poslovnega načrta za izvajanje skupne nabave in obdelave, predvidene v programu Združenja za leto 2017. Program z nekaterimi popravki in dopolnitvami, predlaganimi na skupščini, je kljub temu večina članic potrdila in sprejela, s tem pa se je nadaljevalo tudi delo delovne skupine za oblikovanje poslovnega načrta skupne nabave in obdelave gradiva.

V letih **2017, 2018 in 2019** je Združenje svoje delovanje nadaljevalo po ustaljenih tirnicah, ki jih določata Statut (Statut Zveze splošnih knjižnic, 2009) in dokument Strategija razvoja splošnih knjižnic 2013–2020 (2022). Še vedno so vsebinsko jedro predstavljale delovne skupine, ki so izvajale vse aktivnosti, načrtovane v letnem programu. Skupine so delovale kontinuirano ali pa so se v skladu s potrebami oblikovale na novo. Leta 2019 se je ponovno vzpostavila delovna skupina za pripravo novega strateškega razvojnega dokumenta za splošne knjižnice za obdobje po letu 2020.

Združenje je spremljalo spremembe različne zakonodaje, ki je posredno ali neposredno zadevala delovanje splošnih knjižnic, in sodelovalo pri njihovem oblikovanju z mnenji in odzivi. Ministrstvo za kulturo je v letu 2017 pričelo s pripravo prenove kulturnega modela z namenom modernizacije kulturne politike, ki pa se zaradi veliko nasprotovanj različnih deležnikov s področja kulture ni nadaljevalo. Pripravljalo je tudi nacionalni program za kulturo za obdobje 2018–2025, ki je sicer ostal le v osnutku za javno razpravo (Ministrstvo za kulturo, 2017), ter predlog sprememb Zakona o uresničevanju javnega interesa za kulturo (2017).

Združenje se je na predloge krovnih dokumentov in zakonodaje, ki se na koncu ni udejanjila, odzivalo z mnenji in pripombami. Sprejet je bil novi Pravilnik o razvidu knjižnic (2017), leta 2018 se je pričel pripravljati novi Zakon o zagotavljanju sredstev za nekatere nujne programe RS v kulturi. V letu 2017 je bil v javni razpravi predlog Strokovnih priporočil in standardov za splošne knjižnice

¹⁴ Občine prejemnice naziva so navedene na spletni strani <https://www.knjiznice.si/zdruzenje-splosnih-knjiznic/razpisi-in-natecaji-zsk/>

(2018), na katerega je Združenje v okviru posebne delovne skupine pripravilo pripombe in dopolnitve, ki so jih pripravljavci dokumenta upoštevali.

Ministrstvo za kulturo je imenovalo delovno skupino za oblikovanje sprememb Pravilnika o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe (2003), v kateri so poleg predstavnikov drugih ustanov sodelovali tudi predstavniki Združenja. V letih 2016 in 2017 je v Združenju že delovala delovna skupina, ki je pripravila predlog sprememb kriterijev za meritve razvitosti splošnih knjižnic in na ta način tudi nekatere podlage in izhodišča za pripravljavce novega pravilnika. Delovna skupina na Ministrstvu za kulturo je z delom pričela leta 2018, zaključila pa ga je po intenzivnih javnih razpravah leta 2022. Leta 2023 je bil novi Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične javne službe (2023) sprejet. Poleg sodelovanja pri pripravi nacionalne zakonodaje in drugih predpisov je v teh letih Združenje v sodelovanju z izbrano odvetniško pisarno Neudauer pripravljalo tudi različne interne pravilnike, ki so jih knjižnice potrebovale za svoje delovanje, usklajeno z zakonodajo.

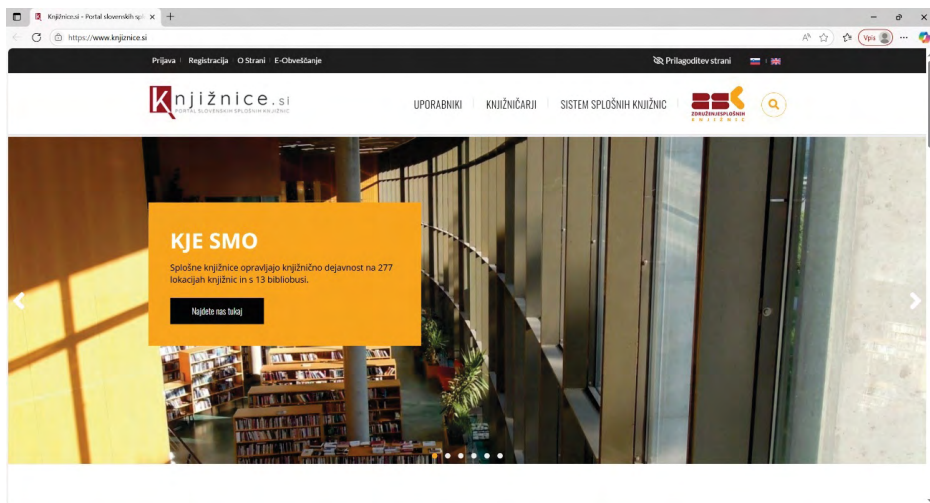
Leta 2018 je v Združenju nastala delovna skupina, ki so jo sestavljali strokovni knjižničarski delavci iz različnih območnih knjižnic, ter pričela pripravljati podlage in vsebine za novo skupno spletno stran, ki naj bi povezala vse splošne knjižnice in nadomestila do tedaj obstoječo spletno stran Združenja. Strokovno in splošno javnost naj bi seznanjala z aktualnimi podatki in informacijami o delovanju ter sistemu splošnih knjižnic, uporabnikom ponujala osnovne informacije o storitvah knjižnic in jih usmerjala na knjižnice v njihovem okolju ter knjižničarjem ponujala vse informacije s področja stroke. Načrtovano je bilo omogočanje povezave na druge spletne strani, povezane s knjižnicami in njihovo dejavnostjo. Spletna stran Knjižnice.si¹⁵ (slika 3) je bila s pomočjo zunanega izvajalca dokončno oblikovana in vzpostavljena leta 2019 ter tedaj strokovni in splošni javnosti predstavljena na dan splošnih knjižnic, 20. novembra. Skrbništvo in uredništvo za spletno stran je prevzela Mariborska knjižnica.

Tako se je portaloma Kamra in Dobrek knjige.si pridružil še eden, ki ga ureja območna knjižnica, leta 2020 pa še četrti, ko je Mestna knjižnica Kranj povezala različne pokrajinske biografske leksikone, ki so jih oblikovale območne knjižnice, v nacionalni biografski leksikon *Obrazi slovenskih pokrajin*¹⁶ ter prevzela njegovo vodenje in uredništvo. Upravljanje portala je organizirano enako kot za vse druge knjižnične portale, pri njem sodelujejo vse območne knjižnice in Združenje, ki zastopa vse preostale knjižnice. Vsebine za vse štiri portale, ki

¹⁵ <https://www.knjiznice.si/>

¹⁶ <https://www.obrazislovenskihpokrajin.si/>

jih financira Ministrstvo za kulturo, pripravljajo knjižničarji iz vseh splošnih knjižnic.

Slika 3: Portal Knjižnice.si, <https://www.knjiznice.si/>

Združenje je vse od začetkov delovanja portala Biblos leta 2013 zastopalo knjižnice pri pogajanjih in usklajevanjih pogodbe z izvajalcem, založbo Beletrina. V letu 2017 je zaradi prenove platforme prišlo do večjih težav pri uporabi Biblosa v knjižnicah in Združenje je posredovalo pri usklajevanju stališč med izvajalcem ter knjižnicami.

Pomembni področji delovanja Združenja sta bili še vedno organizacija izobraževanj iz knjižničnega menedžmenta ter udeležba direktorjev na strokovnih potovanjih v tujino z namenom spoznavanja tujih dobrih praks in novosti na področju stroke, gradnje knjižnic ter oblikovanja knjižničnih storitev in knjižničnega prostora. V letu 2017 je Združenje organiziralo strokovno ekskurzijo večje skupine direktorjev v nizozemske knjižnice, leta 2018 so se predstavniki Združenja udeležili Prvega foruma kuratorjev oziroma predstavnikov knjižnic Kitajske ter držav Srednje in Južne Evrope (1st China-CEEC Curators' Forum of Libraries Union) na Kitajskem. Leta 2019 se je večja skupina direktorjev udeležila mednarodne strokovne konference v Helsinkih.

V letu 2017 je bil organiziran ciklus izobraževanj »šola za direktorje« z naslovom Vodenje in razvoj kadrov v knjižnicah ob uvajanju in sprejemanju sprememb, saj je zavedanje o nujnosti sprememb v knjižnicah postajalo vedno bolj aktualno. Različna dvodnevna izobraževanja, ki so potekala večkrat letno, so bila

izvedena tudi v letih 2018 in 2019. Združenje je z namenom podpore strokovnega in poslovnega delovanja knjižnic organiziralo tudi nekatera izobraževanja za strokovne delavce, ki v skladu z zakonodajo opravljajo posebne strokovne ali druge naloge (na primer srečanje računovodij splošnih knjižnic, strokovnih delavcev za posredovanje statističnih podatkov Narodni in univerzitetni knjižnici, pooblaščenih oseb za varstvo osebnih podatkov v knjižnicah).

V skladu z načrtovanimi ukrepi v okviru razvojnega dokumenta Strategija razvoja splošnih knjižnic 2013–2020 (2022) je Združenje pričelo z usmerjenimi promocijskimi aktivnostmi, ki so imele namen povečati prepoznavnost in uporabo knjižnic med prebivalci ter dvigniti ugled splošnih knjižnic. Promocijska akcija, prvič pripravljena v letu 2017, je dnevu splošnih knjižnic dodala teden splošnih knjižnic, ki so ga vse knjižnice zaznamovale pod enakim sloganom, »Moja knjižnica praznuje«, ter svoje programe in dogodke tega tedna oblikovale na podlagi smernic, ki jih od takrat vsako leto pripravi delovna skupina Združenja.

Z namenom promovirati pomen in dejavnosti splošnih knjižnic je leta 2019 nastala brošura *Blizu ljudem: slovenske splošne knjižnice* (2019) s predstavitvijo knjižnične mreže in najpomembnejših knjižničnih dejavnosti. Brošuro so v tednu splošnih knjižnic 2019 prejele vse ustanove s področja stroke in vse občine.

Leto **2020** je bilo zaradi pandemije covida-19 za vso slovensko družbo in ves svet posebno leto, ki pa ni edino, saj se je epidemija nadaljevala tudi v letu 2021 in se končala v začetku leta 2022.

Trinajstega marca 2020 se je pričel prvi val epidemije in s tem poleg drugih prilagoditev delovanja družbe v teh razmerah tudi zaprtje vseh dejavnosti na področju kulture po državi, tudi knjižnic.

Združenje je že prve dni marca povežalo vse splošne knjižnice in prevzelo pomembno vlogo veznega člana med knjižnicami in institucijami, ki so pripravljale krovna navodila za osnovna ravnanja ustanov v teh razmerah. Sodelovalo je z Ministrstvom za kulturo, Ministrstvom za javno upravo, Nacionalnim institutom za javno zdravje, Institutom informacijskih znanosti, Skupnostjo občin Slovenije, Narodno in univerzitetno knjižnico in Nacionalnim svetom za knjižnično dejavnost ter skupaj z naštetimi ustanovami, v veliki meri pa tudi samostojno, oblikovalo različna navodila in usmeritve, kako naj knjižnice upoštevajo obstoječe in zaradi izrednih razmer na novo nastale predpise ter izvajajo svojo dejavnost. V Združenju se je vzpostavila vhodna in izhodna točka, v katero in iz katere so se stekale vse informacije v zvezi z epidemijo in posledicami, ki jih je ta prinašala na področju dela knjižničarjev ter delovanja knjižnic. To je bilo

obdobje intenzivne povezanosti knjižnic in Združenje je bilo v nastalih izrednih razmerah središče za vsa vprašanja, ki so v zvezi z izvajanjem knjižnične dejavnosti prihajala iz knjižnic ter iz drugih institucij. V vseh kriznih letih, 2020, 2021 in 2022, sta poleg predsednice Združenja zelo pomembno nalogo posvetovalnega organa za vsa vprašanja, ki so zahtevala hitre, učinkovite rešitve in odgovore, opravila upravni ter nadzorni odbor.

Združenje je na začetku epidemije pripravljalo navodila o postopkih zapiranja knjižnic ter o urejanju pravic in obveznosti iz delovnega razmerja zaposlenih v času posebnih okoliščin, knjižnice je obveščalo o priporočilih Nacionalnega instituta za javno zdravje o zaščitnih ravnanjih, povezovalo je knjižnice med seboj in usklajevalo njihova ravnanja. Pridobivalo in pripravljalo je razlage področne ter druge zakonodaje. Lažji dostop uporabnikov do gradiva v tem obdobju je v sodelovanju z Združenjem in knjižnicami omogočal Institut informacijskih znanosti Maribor, knjižnični informacijski servis, ki je v tem obdobju rahljal sistemsko urejanje programskih kontrol dostopa do gradiva prek programa COBISS. Knjižnice so z njegovo pomočjo omogočale državljanom brezplačni spletni vpis in s tem uporabo storitev. Knjižničarji so iskali različne poti do svojih članov, pri vzpostavljanju možnosti oskrbovanja državljanov z gradivom je sodelovalo Združenje, ki je prilagojeno izvajanje izposoje preverjalo pri pristojnih institucijah in pripravljalo navodila za njegovo izvedbo. Povečala se je tudi uporaba različnih e-gradiv, predvsem e-knjig prek portala Biblos, ki so jih v času epidemije knjižnice intenzivno promovirale. V tem obdobju je bilo Združenje zelo pomembna skupna informacijska točka za medije, ki so javnost obveščali o načinih delovanja knjižnic.

Konec aprila 2020 se je prvi val epidemije končal, knjižnice so se po vsej državi odprle 4. maja. Pred tem je posebna delovna skupina v Združenju, oblikovana v izrednih razmerah, pripravila smernice za odprtje knjižnic in druga priporočila v zvezi z njihovim delovanjem v še vedno posebnih okoliščinah (Smernice za ponovno odprtje splošnih knjižnic, 2020), v juniju pa je Združenje izvedlo medijsko promocijo ponovne dostopnosti knjižnic za uporabnike.

Ravno v letu epidemije so med Združenjem in Beletrino potekala intenzivna pogajanja o vsebini nove pogodbe za portal Biblos za leto 2020, saj so vse knjižnice zaradi pogostih težav pri delovanju platforme in pritožb uporabnikov konec leta 2019 enostransko odpovedale pogodbo o poslovnem sodelovanju. Združenje je za leto 2020 doseglo nižjo ceno uporabnine za portal in aprila so knjižnice podpisale novo pogodbo. Izposoja e-knjig je bila v času epidemije zaradi težje dostopnosti fizičnega gradiva veliko večja, posledično pa je bil večji kot v preteklih letih tudi nakup tega gradiva, saj so knjižnice nakupu te vrste gradiva namenile znaten delež vseh namenskih sredstev. V drugi polovici leta 2020 so

se pogajanja z Beletrino zaradi usklajevanja pogodbe za leto 2021 ponovila in intenzivno potekala do konca leta. Spremenil se je poslovni model plačevanja uporabnine, ki so jo do leta 2020 knjižnice plačevale v vnaprej določenem enkratnem znesku, od leta 2021 pa ob vsakem nakupu posamezne licence oziroma izvoda e-knjige. Znesek, ki so ga morale knjižnice v okviru dodeljenih sredstev Ministrstva za kulturo porabiti za nakup e-knjig, je določilo Ministrstvo in v letih 2021 ter 2022 je ta znašal dvajset odstotkov vseh namenskih sredstev za sofinanciranje nakupa knjižničnega gradiva. Leta 2023 Ministrstvo višine sredstev za nakup e-knjig ni več določilo in knjižnice so nakup tega gradiva izvajale v skladu z lastno nabavno politiko na podlagi analize ter potreb lokalnega okolja.

V juniju leta 2020 se je Združenje povezalo s podjetjem Audibook, mobilne tehnologije, d. o. o., ki je na slovenskem trgu knjižnicam prek platforme Audibook ponudilo zvočne knjige, gradivo, ki je bilo uporabnikom knjižnic do takrat dostopno v zelo omejenem obsegu. Združenje je zastopalo knjižnice pri dogovorih o poslovnem modelu nakupa in izposoje zvočnih knjig, pri vzpostavitvi te storitve pa sta sodelovala tudi Institut informacijskih znanosti Maribor in Društvo slovenskih založnikov. Usklajevanja so bila v oktobru zaključena in do konca leta je večina knjižnic svojim uporabnikom ponudila storitev izposoje zvočnih knjig prek platforme Audibook.

Septembra 2020 se je napovedoval nov val epidemije in delovna skupina Združenja je ponovno pripravila smernice za delovanje knjižnic v izrednih razmerah (*Smernice za delovanje splošnih knjižnic*, 2020), s katerimi je seznanila Ministrstvo za kulturo ter Nacionalni institut za javno zdravje. Konec oktobra, ko je bila ponovno razglašena epidemija, je bil po krajših zapletih glede razumevanja predpisov in določb ter s posredovanjem Združenja pri Ministrstvu za kulturo uporabnikom po nekajdnevni omejitvi ponovno omogočen dostop do knjižničnega gradiva. Združenje je v teh razmerah ponovno pripravljalo obvestila o predpisih, ki so določali ravnanja institucij, in usmerjalo delovanje knjižnic.

V tem letu so poleg delovnih skupin, ki so nastale glede na trenutne potrebe knjižnic, delovale tudi vse tiste, ki so bile nosilke kontinuiranih projektov (podelitev nazivov branju prijazna občina in nagrad za najboljše projekte v knjižnicah, povezovanje knjižnic pri izvajanju tedna splošnih knjižnic). Vsi dogodki, ki so bili organizirani v okviru promocije knjižnic, so bili izvedeni v spletnem okolju. Z delom je nadaljevala tudi skupina, ki je pripravljala nov strateški dokument splošnih knjižnic in v začetku leta 2020, ravno na začetku razglasitve epidemije, je bila po devetih letih ponovno opravljena javnomnenjska raziskava med člani, uporabniki in neuporabniki splošnih knjižnic (*Raziskava med člani, uporabniki in neuporabniki slovenskih splošnih knjižnic*, 2020). Raziskavo je na podlagi smernic delovne skupine Združenja izvedlo podjetje Ninamedia,

d. o. o. Raziskava, ki je bila v primerjavi s podobno iz leta 2011 še razširjena, je bila izvedena z enakim namenom kot pred devetimi leti ter je pokazala, kaj so stalnice v splošnih knjižnicah in kje so se zgodile spremembe. Na podlagi te raziskave in na podlagi Izhodišč za oblikovanje novega strateškega dokumenta (Izhodišča za oblikovanje novega strateškega dokumenta Strategija razvoja slovenskih splošnih knjižnic za obdobje 2022-2027, 2021) je skupina v letih 2020 in 2021 nadaljevala z oblikovanjem strateških področij, ciljev ter ukrepov razvoja splošnih knjižnic za naslednje strateško obdobje.

V letu 2021 se je zaradi epidemioloških razmer specifičnost delovanja družbe in s tem tudi splošnih knjižnic nadaljevala. Spremljanje zakonodaje in strokovnih vprašanj, povezanih z epidemijo in delovanjem knjižnic, ter oblikovanje mnenj in predlogov sta bila skozi vse leto stalnica delovanja Združenja, ki se je povezovalo z različnimi ministrstvi, institucijami na področju stroke ter tistimi ustanovami, ki so določale ukrepe na področju obvladovanja epidemije in s tem vplivale na delovanje knjižnic. Knjižnicam je Združenje tudi v tem obdobju ponujalo strokovno in organizacijsko pomoč pri njihovem delovanju ob upoštevanju vseh predpisov, ki so bili posledica epidemioloških razmer v državi. Knjižnice so bile v letu 2021 zaprte le nekaj dni v aprilu, sicer pa so bile uporabnikom dostopne vse leto z upoštevanjem ukrepov in omejitev, določenih v odlokih, s katerimi je Združenje knjižnice seznanjalo ter v zvezi s temi določbami pripravljalo različna pojasnila in razlage.

Knjižnice so v tem letu uporabnikom omogočile novo storitev, izposajo slovenskih filmov v okviru Baze slovenskih filmov, ki jim jo je z zakupom določenega števila ogledov ponudila Filmoteka, zavod za širjenje filmske kulture. Združenje je v sodelovanju z Mestno knjižnico Kranj pri tem spet povežalo knjižnice ter posredovalo pri usklajevanju pogodbe za izvajanje te storitve med knjižnicami in izvajalcem.

Združenje je tudi v tem letu nadaljevalo aktivno sodelovanje z različnimi institucijami s področja stroke (Zvezo bibliotekarskih društev Slovenije, Institutom informacijskih znanosti Maribor, Narodno in univerzitetno knjižnico, Javno agencijo za knjigo, Filozofsko fakulteto – Oddelkom za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo, Bralnim društvom, Društvom Bralna značka) in s svojimi prispevki pri različnih strokovnih dogodkih. Organiziralo je izobraževanja za knjižnični menedžment ter spremljalo in obravnavalo kulturne politike, zakonodajo in njene spremembe ter oblikovalo mnenja in predloge o aktualnih strokovnih temah. Z delom so nadaljevale tudi različne delovne skupine in komisije. V tem letu je bila oblikovana komisija za vzpostavitev kompetenčnih centrov in delovala na podlagi dokumenta Strokovna izhodišča za vzpostavitev kompetenčnih centrov (Bon, M., Likar T. in Malec, L., 2021)

nastalega na iniciativo nacionalne koordinacije osrednjih območnih knjižnic v okviru delovne skupine iz leta 2012. Na podlagi vloge posamezne knjižnice z opisom njihovega teoretičnega in praktičnega dela na področju posameznih strokovnih vprašanj komisija knjižnicam, ki izpolnjujejo pogoje, podeli status kompetenčnega centra. Komisijo, ki je v prvem letu delovanja obravnavala pet vlog, sestavljajo predstavniki Ministrstva za kulturo, Narodne in univerzitetne knjižnice, Zveze bibliotekarskih društev Slovenije ter Združenja.

Nadaljevala so se pogajanja z Beletrino o poslovnem modelu financiranja uporabnine za portal Biblos v letu 2022. Združenje je ponovno predlagalo Ministrstvu za kulturo, naj v naslednjih letih poišče drugačne rešitve za financiranje uporabe in razvoja portala e-knjig, za katerega je do tedaj financiranje potekalo prek knjižnic in je predstavljalo znaten delež namenskih sredstev Ministrstva za nakup gradiva.

V letu 2021 se je Združenje v imenu splošnih knjižnic pogajalo s kolektivno organizacijo za zastopstvo pravic avtorjev (ZAMP), ki je od knjižnic na podlagi Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah pričakovala poplačilo avtorskih pravic za prireditve in dogodke, ki so jih knjižnice v času epidemije izvajale v spletnem okolju. S tem so se ponovno odprla vprašanja o obveznostih knjižnic glede plačila avtorskih pravic prek kolektivnih organizacij oziroma predvsem vprašanje, kolikšen je delež tistih prireditev v knjižnicah, za katere je obvezno plačilo nadomestila za reproduciranje. Združenje je imenovalo delovno skupino, ki je na podlagi ankete, izvedene med knjižnicami v letu 2022, ugotavljala okviren delež teh prireditev (Arhiv Združenja splošnih knjižnic, 2025).

V letu 2022 so se epidemične razmere iztekle. Spremljanje zakonodaje in strokovnih vprašanj, povezanih z epidemijo in delovanjem knjižnic, oblikovanje mnenj in predlogov ter usmerjanje knjižnic zaradi posebnih razmer je bilo v Združenju aktualno samo še na začetku leta.

Združenje je v **letih 2022 in 2023** ponovno organiziralo cikle izobraževanj za knjižnični menedžment. Ciljna izobraževanja za vodilna delovna mesta v knjižnicah so bila na različne načine in v različnem obsegu, najobširnejše je štelo sto deset ur, v obliki ciklusov v obdobju od leta 2010 do 2023 organizirana sedemkrat, zadnje leta 2023, ko je bilo podobno kot za direktorje organizirano tudi za srednji menedžment.

Med Združenjem in Institutom informacijskih znanosti so na pobudo Združenja v zadnjih dveh letih potekali pogovori o možnostih vzpostavitve nove platforme za izposajo e-knjig, saj je bil do takrat v državi samo en ponudnik te knjižnične storitve, že omenjana založba Beletrina s svojim portalom Biblos. Nova

platforma, ki bi to storitev razširila še na enega izvajalca, naj bi nastala v okviru Instituta informacijskih znanosti s sodelovanjem Združenja oziroma splošnih knjižnic in bi bila sestavni del knjižničnega informacijskega sistema COBISS. Institut informacijskih znanosti je v svoje razvojne načrte uvrstil vzpostavitev platforme in leta 2023 skupaj z Združenjem ter nekaterimi založniki oblikoval strokovni in poslovni model delovanja načrtovane platforme. Do konca leta 2023 je v Institutu informacijskih znanosti nastala nova platforma za izposajo e-knjig, COBISS Ela,¹⁷ knjižnice pa so skupaj z založniki januarja 2024 pričele z njenim testiranjem. Sredi junija 2024 so knjižnice začele novo platformo uporabljati v realnem okolju in je bila na voljo uporabnikom splošnih knjižnic. Njeno upravljanje ter povezovanje knjižnic, Instituta informacijskih znanosti in založnikov je prevzela Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto.

Medtem je založba Beletrina 31. maja 2024 knjižnice obvestila, da s 1. junijem tega leta knjižnicam kljub še zelo velikemu številu zakupljenih in neizrabljenih licenc za izposajo (licenca je pomenila en izvod posameznega naslova e-knjige in je štela 52 izposoj), ki so jih knjižnice v tem času še imele, preneha zagotavljati izposajo e-knjig prek portala Biblos. Združenje je namreč zaradi visoke cene uporabnine portala Biblos za leto 2024 v imenu vseh splošnih knjižnic zavrnilo predlagane pogoje in s tem pogodbo o sodelovanju.

V prvi polovici leta 2022 je bil predlog dokumenta Strategija razvoja slovenskih splošnih knjižnic 2022–2027 posredovan strokovni javnosti v javno razpravo. Ob upoštevanju pripomb in predlogov je bil junija dokument dokončno oblikovan (Strategija razvoja slovenskih splošnih knjižnic 2022–2027, 2022) in objavljen na spletni strani splošnih knjižnic (slika 4). Istega leta je izšel tudi v tiskani obliki, prejeli so ga Ministrstvo za kulturo, vse občine in vse institucije s področja knjižnične stroke. Dokument je bil predstavljen tudi na Nacionalnem svetu za knjižnično dejavnost. S tem razvojnim dokumentom so splošne knjižnice po več kot desetih letih spet oblikovale pomembna strateška področja, ki bodo v naslednjem srednjeročnem obdobju izhodišče za delovanje Združenja in stična točka razvoja, ki mu knjižnice sledijo v skladu s specifikami svojega lokalnega okolja. V prvi polovici leta 2023 je bil oblikovan še akcijski načrt izvajanja strateškega dokumenta (Akcijski načrt za uresničitev ciljev Strategije razvoja slovenskih splošnih knjižnic 2022–2027, 2023), ki je določil podrobnejše aktivnosti, časovni okvir za njihovo izvedbo in nosilce, odgovorne za posamezne ukrepe.

¹⁷ <https://www.cobiss.si/bralci/ela/>

Strategija razvoja slovenskih splošnih knjižnic 2022-2027

Slika 4: *Drugi strateški dokument slovenskih splošnih knjižnic iz leta 2022*

Tako kot je bil pred nekaj leti v Združenju izdelan Enotni klasifikacijski načrt za razvrščanje dokumentacije splošnih knjižnic z roki hranjena (2017), je bil v letu 2022 pripravljen predlog vzorčnih notranjih pravil za e-hrambo dokumentacijskega in arhivskega gradiva, skupnega krovnega dokumenta za vse knjižnice, ki ga je oblikovala na novo, a po vzoru postopka priprave predhodnega dokumenta vzpostavljena delovna skupina poslovnih sekretarjev knjižnic v sodelovanju z zunanjim izvajalcem. Dokument je bil leta 2023 posredovan v potrditev Arhivu Republike Slovenije in še čaka na potrditev.

Na pobudo direktorjev osrednjih območnih knjižnic (OOK) so v Združenju že od leta 2016 potekala delovna srečanja, na katerih so se oblikovali predlogi in stališča o spremembah na področju izvajanja nacionalne koordinacije osrednjih območnih knjižnic, ki ima povezovalno in usmerjevalno funkcijo, ter v zvezi z redefinicijo vloge in poslanstva osrednjih območnih knjižnic. Srečanja so v obdobju od 2016 do 2023 potekala kontinuirano večkrat letno, v letih 2021 in 2022 pa so se še intenzivirala. V letu 2022 koordinacija osrednjih območnih knjižnic v Narodni in univerzitetni knjižnici zaradi ukinitve Centra za razvoj knjižnic ter prerazporeditev zaposlenih na druge naloge že tretje leto ni bila operativna, zato je povezovanje vseh subjektov, pomembnih za delovanje osrednjih območnih knjižnic (direktorji osrednjih območnih knjižnic in koordinatorji območnosti po posameznih območjih), začasno in v osnovnih okvirih prevzelo Združenje. V letih 2021 in 2022 so bile v Združenju izvedene številne aktivnosti, da bi na podlagi dogovora z Ministrstvom za kulturo vzpostavili nacionalno koordinacijo za izvajanje nalog osrednjih območnih knjižnic skladno s 27. členom Zakona o knjižničarstvu (2001). Takšno ureditev je omogočil 41. člen novega Pravilnika o pogojih za izvajanje knjižnične javne službe (2023), ki je bil sprejet v začetku

leta 2023 in po katerem je prenehal veljati Pravilnik o osrednjih območnih knjižnicah (2003) iz leta 2003.

V letu 2023 so intenzivna prizadevanja za vzpostavitev nacionalne koordinacije osrednjih območnih knjižnic v okviru organiziranosti mreže splošnih knjižnic prinesla rezultat po izvedbi fokusno naravnane delavnice za tim osrednjih območnih knjižnic,¹⁸ ki jo je skupaj s podjetjem Transformacija, d. o. o., organiziralo Združenje. Nacionalna koordinacija območnosti se je vzpostavila na podlagi vsebin, ki so bile obravnavane na delavnici ter so prinesle odgovore in usmeritve glede razvoja in delovanja osrednjih območnih knjižnic. Na podlagi predhodnega soglasja so vse osrednje območne knjižnice in Združenje julija 2023 podpisali pogodbo o financiranju izvajanja nacionalne koordinacije v eni od osrednjih območnih knjižnic.¹⁹

Na ta način območne knjižnice, ki so v dokumentu Strategija razvoja slovenskih splošnih knjižnic 2022–2027 opredeljene kot nosilke razvoja splošnih knjižnic, izvajanje svojih nalog, določenih v Zakonu o knjižničarstvu, spremljajo v lastnem okolju ter iz lastne sredine s pomočjo in sodelovanjem Narodne in univerzitetne knjižnice in drugih strokovnih institucij ter Ministrstva za kulturo usmerjajo razvoj knjižničarske stroke. Združenje še naprej sodeluje pri izvajanju nacionalne koordinacije prek aktiva direktorjev osrednjih območnih knjižnic in tima osrednjih območnih knjižnic.

Leta 2022 je Združenje na pobudo Ministrstva za kulturo imenovalo svojega predstavnika v dialoško skupino javnih zavodov na področju kulture, posvetovalno telo Ministrstva. Dialoška skupina je sodelovala pri pripravljanju podlag za oblikovanje Resolucije o nacionalnem programu za kulturo 2024–2031 (2024), pri pripravah sprememb Zakona o uresničevanju javnega interesa za kulturo (ZUJIK) (Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o uresničevanju javnega interesa za kulturo, 2025) in pri oblikovanju podlag za nekatere podzakonske predpise ter druge strateške dokumente za različna področja kulture.

Leta 2022 so vse knjižnice in v njihovem imenu Združenje prejele jabolko navdih (slika 5), nagrado, ki jo podeljuje predsednik Republike Slovenije, za prizadevanja na področju spodbujanja branja med državljani iz vseh ciljnih skupin.

¹⁸ Tim osrednjih območnih knjižnic sestavljajo direktorji osrednjih območnih knjižnic in koordinatorji za posamezna območja iz vseh osrednjih območnih knjižnic.

¹⁹ Za obdobje 2023–2025 v okviru Goriške knjižnice Franceta Bevka Nova Gorica te naloge prevzema Polonca Kavčič.

Slika 5: Jabolko navdiha

Na prireditvi ob dnevu splošnih knjižnic, 20. novembra 2022, je bila z vnaprej pripravljenimi posnetki izjav vseh nekdanjih predsednic in predsednikov obeležena tridesetletnica delovanja Zveze splošnoizobraževalnih knjižnic oziroma Združenja splošnih knjižnic.

V drugi polovici leta 2022 je bil zaradi predvidene upokojitve predsednice Združenja izveden razpis kandidacijskega postopka za volitve predsednika Združenja za novo mandatno obdobje. Na razpis se ni prijavil noben kandidat, zato se je aktualni predsednici opravljanje nalog začasne predsednice podaljšalo največ do začetka leta 2025.

Sredi leta 2023 so bile izvedene volitve v organe Združenja, konec leta pa volitve predsednika. Člani Združenja so izbirali med dvema kandidatoma in zaradi enakega števila glasov, ki sta jih prejela v prvem krogu, so se januarja 2024 volitve ponovile.

Za naslednji petletni mandat je bil za predsednika Združenja takrat izvoljen **Matej Strgaršek, direktor Knjižnice Mileta Klopčiča Zagorje**, ki je mandat nastopil 1. maja 2024. Po njegovem predčasnem odstopu 20. januarja 2025 je delo predsednika Združenja od 21. januarja do 31. decembra 2025 ob svoji primarni funkciji direktorja Knjižnice Ivana Tavčarja Škofja Loka opravljal mag. Matjaž Eržen. Od 1. januarja 2026 dalje delo predsednika ponovno v okviru delovnega razmerja opravlja mag. Igor Podbrežnik, ki je bil do tega leta direktor Knjižnice Medvode.

4 Zaključek

V zaključku drugega dela prispevka povzemamo delovanje Zveze/Združenja splošnih knjižnic v drugem in tretjem desetletju njegovega delovanja, torej do konca leta 2024.

V dobršnem delu drugega desetletja (2003 – 2012) obstoja še Zveza splošnih knjižnic, od leta 2009 pa Združenje splošnih knjižnic, je bila med knjižnicami in drugimi deležniki na področju knjižničarstva, pa tudi v ostalih okoljih, sprejeto in zanesljivo središče, ki je opravljalo vlogo vstopne in izstopne komunikacijske točke glede vseh tem, ki so zadevale splošne knjižnice. Postala je matica splošnih knjižnic in jim nudila trdno in zaupanja vredno podporo in zaledje. Od leta 2003 so se splošne knjižnice zaradi novega Zakona o knjižničarstvu iz leta 2001 srečevale z nastajanjem velikega števila podzakonskih aktov, pri čemer so v okviru Zveze tudi same sodelovale. Nove pravne podlage so narekovale njihov razvoj in spremenjene načine delovanja. Na podlagi sprejetih dogovorov med članicami in z organizacijo različnih izobraževanj je Zveza podpirala knjižnice pri implementaciji in izvajanju nove knjižnične zakonodaje in tudi vrste novih predpisov z drugih področij. Pravni naslednik Zveze je leta 2009 postalo Združenje splošnih knjižnic (Združenje), ki je bilo organizirano kot društvo in so ga s soglasjem ustanoviteljev, občin, ustanovile knjižnice kot pravne osebe. Združenje je vedno bolj prevzemalo eno od gonilnih vlog pri razvoju stroke. Bilo je pomembna vhodna točka za umeščanje strokovnih sprememb in novosti v knjižnice, ki sta jih sprejemala politika in stroka. Istočasno pa je bilo tudi točka za oblikovanje in posredovanje stališč, predlogov in mnenj splošnih knjižnic, sprejetih s konsenzom, vsem drugim javnostim. Dajalo je pobude, pripravljalo predloge, oblikovalo pomembne dokumente za delovanje in razvoj knjižnic, med njimi tudi prvi skupni strateški dokument s področji, cilji in ukrepi za razvoj splošnih knjižnic za obdobje od 2013–2020. Usmerjalo in organiziralo je izobraževanje knjižničnega menedžmenta in s tem vplivalo na način vodenja in upravljanja knjižnic.

V tretjem desetletju delovanja (2013–2024) se je Združenje, katerega članice so bile vse splošne knjižnice, dokončno umestilo v okolja, ki podpirajo in obravnavajo knjižnično dejavnost oziroma stroko ter sodelujejo s splošnimi knjižnicami v okviru knjižne verige ali kot zunanji deležniki. Združenje je še vedno delovalo na način, kot je bil zastavljen leta 2000, torej s podporo in sodelovanjem različnih delovnih skupin, katerih člani so bili direktorji in strokovni delavci iz splošnih knjižnic in iz drugih institucij na področju stroke. Obdobje zadnjega desetletja je zaznamovalo veliko sprememb predpisov na različnih področjih, ki so vplivali na delovanje knjižnic. Pri nastajanju zakonodajnih sprememb na področju knjižničarstva je Združenje aktivno sodelovalo. V tem obdobju je bila

oblikovana prva spletna platforma za izposajo e-knjig v slovenskem jeziku, Biblos. Splošne knjižnice je ob njenem nastajanju z izvajalcem storitve, založbo Beletrina, povezovalo Združenje in to vlogo opravljalo tudi v vseh letih uporabe Biblosa, od leta 2013 do 2024. Tudi pri nastanku druge spletne platforme za izposajo e-knjig, COBISS Ela, ki jo je na pobudo Združenja in v sodelovanju s splošnimi knjižnicami v letih 2023 in 2024 vzpostavil Institut informacijskih znanosti Maribor (IZUM), je knjižnice povezovalo Združenje. Bilo je tudi vezni člen med knjižnicami pri uvajanju izposoje zvočnih knjig med knjižnične storitve in pri nastanku vseh portalov z različnimi vsebinami, ki so jih ustvarili knjižničarji. V tem desetletju sta v Združenju nastala tudi dva pomembna projekta: spodbujanje inovacij v knjižničarstvu s podelitvijo nagrad knjižnicam za inovativne storitve in nove pristope k strokovnemu delu ter podelitev nazivov branju prijazna občina lokalnim skupnostim, ki na različne načine vsebinsko in finančno podpirajo knjigo in branje. To je bil tudi čas, ko je bil oblikovan še drugi strateški dokument razvoja splošnih knjižnic za obdobje od leta 2022–2027, in še en razvojni dokument, Poslovni model centraliziranih postopkov nabave, obdelave, opreme in distribucije knjižničnega gradiva v splošnih knjižnicah, ki naj bi knjižnice spodbudil k povezovanju pri pridobivanju knjižničnega gradiva in s tem k racionalizaciji in optimizaciji delovnih procesov. V tem desetletju je izvajanje posebnih nalog osrednjih območnih knjižnic in koordinacija njihovega delovanja zaradi različnih razlogov zašlo v krizo, rešitve in nove poti so območne knjižnice našle v okviru sodelovanja z Združenjem. V letih 2020, 2021 in 2022 je delovanje Združenja močno zaznamovala epidemija koronavirusa (SARS-Cov-2), ki je prizadela celotno družbo in ves svet. To je bil čas, ki je pokazal, kako pomembne koristi prinaša takšen način povezovanja knjižnic. V zahtevnih razmerah je Združenje s sprejemanjem stališč in odločitev, ki so jih oblikovali organi in delovne skupine, ter ob komunikaciji s pristojnimi institucijami odigralo pomembno vlogo pri obveščanju svojih članic in usmerjanju njihovega delovanja.

V obdobju treh desetletij je Zveza, pozneje Združenje, postala konstruktiven in spoštovan sogovornik vsem deležnikom, s katerimi knjižnice sodelujejo: je središče za zbiranje in posredovanje informacij o delovanju ter poslovanju splošnih knjižnic; predstavnik splošnih knjižnic v strokovni in splošni javnosti; zastopnik in posrednik stališč, ki jih oblikujejo splošne knjižnice na področju stroke in poslovanja; partner in sodelavec v komunikaciji z različnimi deležniki pri delovanju knjižnic – institucijami, združenji ter delovnimi telesi. Združenje pomembno vpliva na razvoj stroke z zastopanjem stališč splošnih knjižnic v različnih delovnih telesih, ki oblikujejo podlage za delovanje in razvoj knjižničnega sistema. Spremlja statusno problematiko splošnih knjižnic ter uveljavlja skupne interese splošnih knjižnic do države in lokalnih skupnosti. Na nacionalni ravni je pomemben partner pri oblikovanju nacionalnih, globalnih

in kulturnopolitičnih opredelitev s področja splošnih knjižnic ter pri sooblikovanju strokovnih stališč in knjižnične zakonodaje. V upravnem in nadzornem odboru Združenja se je v treh desetletjih izmenjalo veliko število direktorjev knjižnic, prav tako se je zamenjalo veliko število predsednikov/predsednic Združenja, poimensko so navedeni v Horžen (2025).

Pred več kot tremi desetletji so se splošne knjižnice povezale z namenom oblikovanja skupnih stališč in podlag za delovanje ter razvoj knjižničnega sistema in knjižnične stroke. Ob ustanovitvi leta 1992 si je Zveza splošnoizobraževalnih knjižnic (Zveza) postavila osnovne cilje svojega delovanja, ki veljajo še danes, čeprav je v času svojega obstoja oblika povezovanja doživela kar nekaj statusnih sprememb in tudi sprememb imena. Od leta 2009 je pravni naslednik Zveze Združenje splošnih knjižnic (Združenje), ki deluje kot društvo. Funkcija predsednika Združenja je od leta 2012 profesionalizirana oziroma jo predsednik opravlja v okviru delovnega razmerja. Delovanje Zveze in pozneje Združenja se financira s članarinami, ki jih prispevajo članice, ter s sredstvi Ministrstva za kulturo.

V obdobju treh desetletij je Zveza, pozneje Združenje, postala konstruktiven in spoštovan sogovornik vsem deležnikom, s katerimi knjižnice sodelujejo: je središče za zbiranje in posredovanje informacij o delovanju ter poslovanju splošnih knjižnic; predstavnik splošnih knjižnic v strokovni in splošni javnosti; zastopnik in posrednik stališč, ki jih oblikujejo splošne knjižnice na področju stroke in poslovanja; partner in sodelavec v komunikaciji z različnimi deležniki pri delovanju knjižnic – institucijami, združenji ter delovnimi telesi.

Združenje pomembno vpliva na razvoj stroke z zastopanjem stališč splošnih knjižnic v različnih delovnih telesih, ki oblikujejo podlage za delovanje in razvoj knjižničnega sistema. Spremlja statusno problematiko splošnih knjižnic ter uveljavlja skupne interese splošnih knjižnic do države in lokalnih skupnosti. Na nacionalni ravni je pomemben partner pri oblikovanju nacionalnih, globalnih in kulturnopolitičnih opredelitev s področja splošnih knjižnic ter pri sooblikovanju strokovnih stališč in knjižnične zakonodaje. V upravnem in nadzornem odboru Združenja se je v treh desetletjih izmenjalo veliko število direktorjev knjižnic, prav tako se je zamenjalo veliko število predsednikov/predsednic Združenja, poimensko so navedeni v Horžen (2025). Vsi so bili v organe izvoljeni na skupščini, ki je najpomembnejši organ Združenja.

Navedeni viri

Akcijski načrt za uresničitev ciljev Strategije razvoja slovenskih splošnih knjižnic 2022–2027. (2023). Združenje splošnih knjižnic. <https://www.knjiznice.si/wp-content/uploads/2023/10/Akcijski-nacrt-za-Strategijo-2022-2027.pdf>

Arhiv Združenja splošnih knjižnic. (n.d.). *[Mapa: Dopisi ZSK od 2014 do 2019]*.

Arhiv Združenja splošnih knjižnic. (2025). Knjižnice.si. <https://www.knjiznice.si/zdruzenje-sposlnih-knjiznic/arhiv-zsk/>

Blizu ljudem: slovenske splošne knjižnice. (2019). Združenje splošnih knjižnic. https://www.knjiznice.si/wp-content/uploads/2019/11/ZSK_e_publikacija_SLO_20191117.pdf

Bon, M., Brenčič, P., Horžen, V., Jazbinšek, M., Klemen, A., Lipovž, A., Malec, L., Vi-dec, A., Vodeb, G. (2017). *Strokovna izhodišča za spremembe izvajanja posebnih nalog OOK*. Narodna in univerzitetna knjižnica. https://www.knjiznice.si/wp-content/uploads/2020/06/NUK_OOK_Strokovna_izhodišca_spremembe_OOK-PRIPOMBE_2017.pdf

Bon, M., Likar, T., Malec, L., Resman, S. (2021). *Strokovna izhodišča za vzpostavitev kompetenčnih centrov*. Narodna in univerzitetna knjižnica. <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MK/DEDISCINA/NSKD/Drugi-dokumenti-in-gradiva/STROKOVNA-IZHODISCA-ZA-VZPOSTAVITEV-KOMPETENCNIH-CENTROV.pdf>

Enotni klasifikacijski načrt za razvrščanje dokumentacije splošnih knjižnic z roki hranjenja. (2017). Združenje splošnih knjižnic.

Horžen, V. (2025). *Tri desetletja Združenja splošnih knjižnic: 1992–2024*. <https://www.knjiznice.si/wp-content/uploads/2025/09/Tri-desetletja-Zdruzenja-sposlnih-knjiznic-1992-2024.pdf>

Interstat d.o.o. (2011). *Javnomnenjska telefonska raziskava med člani, uporabniki in ne-uporabniki slovenskih splošnih knjižnic: poročilo*. Združenje splošnih knjižnic.

Interstat d.o.o. (2015). *Študija o nabavi in obdelavi gradiva v splošnih knjižnicah*. Združenje splošnih knjižnic. https://www.knjiznice.si/wp-content/uploads/2020/06/ZSK_Interstat_porocilo_raziskave_teksti_FINAL_18022015.pdf

Izhodišča za oblikovanje novega strateškega dokumenta Strategija razvoja slovenskih splošnih knjižnic za obdobje 2022-2027. (2021). Združenje splošnih knjižnic. https://www.knjiznice.si/wp-content/uploads/2022/07/Izhodisca_Srategija-2022-2027_01.pdf

Ministrstvo za finance. (2007). *Dopis št. 007-132/2007/2* [Dopis]. Arhiv zveze splošnoizobraževalnih knjižnic, mapa za leti 2007 in 2008.

Ministrstvo za kulturo. (1993). *Dopis št. 068-5/93* [Dopis]. Arhiv Zveze splošnoizobraževalnih knjižnic, mapa za leti 1993 in 1994.

Ministrstvo za kulturo. (1993). *Nacionalni program za kulturo 2018 – 2025 (osnutek)* [Neobjavljen dokument]. http://mk.arhivspletisc.gov.si/fileadmin/mgov.si/pageuploads/Ministrstvo/Fotogalerija/2017/8-avgust/NPK_2018-25_za_javno_razpravo.pdf

Nacionalni program za kulturo: 2004-2007. (2004). Ministrstvo za kulturo.

NBD Biblion. (2025). *NBD Biblion*. <https://www.nbdbiblion.nl/over-nbd-biblion/nieuws/introductie-van-beschikbaarheid-bij-artikelen-in-de-webshop>

Normativi in standardi za splošnoizobraževalne knjižnice. (1987). *Poročevalec Kulturne skupnosti Slovenije*, (28), 70–79.

Pišek, M. (12.1.2010). Zagata knjižnic: koliko Brownov šteje Brecht? *Dnevnik*, str. 18.

Pravilnik o bibliotekarskem izpitu. (2016). *Uradni list RS*, št. 75/16, 66/22, 68/25. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=PRAV12748>

Pravilnik o imenovanju v strokovne nazive v knjižnični dejavnosti. (2009). *Uradni list RS*, št. št. 9/09, 108/11 in 65/16. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=PRAV7310>

Pravilnik o izdaji dovoljenja za vzajemno katalogizacijo. (2008). *Uradni list RS*, št. 107/08, 6/11. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=PRAV9185>

Pravilnik o načinu določanja skupnih stroškov osrednjih knjižnic, ki zagotavljajo knjižnično dejavnost v več občinah, in stroškov krajevnih knjižnic. (2003). *Uradni list RS*, št. 19/03. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=PRAV4706>

Pravilnik o osrednjih območnih knjižnicah. (2003). *Uradni list RS*, št. 88/03 in 28/23. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=PRAV5244>

Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe. (2003). *Uradni list RS*, št. št. 73/03, 70/08, 80/12 in 28/23. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=PRAV5163>

Pravilnik o razvidu knjižnic. (2003). *Uradni list RS*, št. 105/03 in 74/17. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=PRAV5318>

Pravilnik o razvidu knjižnic. (2017). *Uradni list RS*, št. 74/17. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=PRAV12746>

Pravilnik o strokovnih nazivih v knjižnični dejavnosti. (2016). *Uradni list RS*, št. 65/16. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=PRAV12749>

Raziskava med člani, uporabniki in neuporabniki slovenskih splošnih knjižnic. (2020, april). Združenje splošnih knjižnic. https://www.knjiznice.si/wp-content/uploads/2020/06/ZSK_javnomnenjska_raziskava_Ninamedija_2020.pdf

Resolucija o nacionalnem programu za kulturo 2024–2031 (ReNPK24–31). (2024). *Uradni list RS*, št. 61/24. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=RESO158>

Slovenske splošne knjižnice : srečevanja z znanjem in domišljijo. (2010). Združenje splošnih knjižnic Slovenije.

Slovenske splošne knjižnice za prihodnost : strategija razvoja slovenskih splošnih knjižnic 2013-2020. (2012). Združenje splošnih knjižnic. https://www.knjiznice.si/wp-content/uploads/2019/07/ZSK_e-katalog_SLO-1.pdf

Smernice za delovanje splošnih knjižnic od septembra 2020 ob upoštevanju navodil NIJZ za preprečevanje širitve virusa covid-19 v knjižnicah. (2020, 4.9.). Združenje splošnih knjižnic.

Smernice za ponovno odprtje splošnih knjižnic. (2020, 23. 4). Združenje splošnih knjižnic.

Splošni pogoji delovanja slovenskega knjižnega trga. (2004). *Uradni list RS*, št. 72/04, 108/05. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=DRUG2034>

Statut Združenja splošnih knjižnic. (2009, november). Spletni arhiv Združenja splošnih knjižnic, mapa za leto 2009.

Statut Zveze splošnih knjižnic. (2009, 19. marec). Zveza splošnih knjižnic.

Strategija razvoja slovenskih splošnih knjižnic 2022–2027. (2022). Združenje splošnih knjižnic. https://www.knjiznice.si/wp-content/uploads/2022/08/ZSK_Strategija-razvoja-slovenskih-splasnih-knjiznic-2022-2027_oblikovano.pdf

Strategija razvoja slovenskih splošnih knjižnic. (2012). Združenje splošnih knjižnic.

Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice : (za obdobje 2018-2028). (2018). Ministrstvo za kulturo RS, Nacionalni svet za knjižnično dejavnost. <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MK/Zakonodaja-ki-ni-na-PISRS/Kulturna-dediscina/2ffbd52377/Strokovna-priporocila-in-standardi-za-splasn-knjiznice.pdf>

Tržan, M., Črnič, A., Emeršič, U., Horžen, V., Jazbinšek, M., Osredkar, V., Rampih, S., Sešek, I., Šiško, A., Škvarč, I., Turšek, T. (2016). *Študija o postopkih pridobivanja knjižničnega gradiva v splošnih knjižnicah*. Združenje splošnih knjižnic. https://www.knjiznice.si/wp-content/uploads/2020/06/ZSK_%C5%A0TUDIJA_o_postopkih_pridobivanja_knji%C5%BEni%C4%8Dnega_gradiva.pdf

Uradni list RS št. 75/94, 21/95, 24/98, 87/01, 19/03, 29/03, 73/03, 88/03, 105/03, 72/04, 73/05, 92/15, 75/16, 11/14, 65/16, 75/16, 28/23, 74/17, 28/23.

Uredba o osnovnih storitvah knjižnic. (2003). *Uradni list RS*, št. 29/03 in 162/22. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=URED2851>

Uredba o plačilu direktorjev v javnem sektorju. (2005). *Uradni list RS*, št. 73/05, 103/05, 12/06, 36/06, 46/06, 77/06, 128/06, 37/07, 95/07, 112/07, 104/08, 123/08, 21/09, 61/09, 91/09, 3/10, 27/10, 45/10, 62/10, 88/10, 94/10. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=URED3687>

Vodeb, G., Kodrič-Dačić, E., in Janc, K. (2010). Analiza stanja in možnosti ukinitve namoestil za včlanitev v slovenske splošne knjižnice. *Knjižnica*, 54(4).

Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (ZASP). (1995). *Uradni list RS*, št. 16/07. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO403>

Zakon o enotni ceni knjige (ZECK). (2014). *Uradni list RS*, št. 11/2014. <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2014-01-0290/zakon-o-enotni-ceni-knjige-zeck>

Zakon o izvajanju javnega interesa za kulturo. (2002). *Uradni list RS*, št. 77/07. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO3370>

Zakon o javnem naročanju (ZJN-3). (2015). *Uradni list RS*, št. 91/15, 14/18, 121/21, 10/22, 74/22. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO7086>

Zakon o javnih naročilih (ZJN-1). (2000). *Uradni list RS*, št. 39/2000. <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/48260>

Zakon o knjižničarstvu (ZKnj). (1982). *Uradni list SRS*, št. 27/1982, 42/1986, *Uradni list RS*, št. 8/1990, 75/1994 – ZUJIPK, 29/1995 – ZPDF.

Zakon o knjižničarstvu (ZKnj-1). (2001). *Uradni list RS*, št. 87/2001, 96/2002 – ZUJIK, 92/2015. <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina?urlurid=20014446>

Zakon o sistemu plač v javnem sektorju (ZSPJS). (2002). *Uradni list RS*, št. 108/09. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO3328>

Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o Javni agenciji za knjigo Republike Slovenije (ZJAKRS-A). (2013). *Uradni list RS*, št. 63/13. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO6588>

Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o knjižničarstvu (ZKnj-1A). (2015). *Uradni list RS*, št. št. 92/15. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO7216>

Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o uresničevanju javnega interesa za kulturo (ZUJIK-I). (2013). *Uradni list RS*, št. 111/2013. <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2013-01-4130/zakon-o-spremembah-in-dopolnitvah-zakona-o-uresnicovanju-javnega-interesa-za-kulturo-zujik-e>

Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o uresničevanju javnega interesa za kulturo (ZUJIK-G). (2017). *Uradni list RS*, št. 61/17. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO7712>

Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o uresničevanju javnega interesa za kulturo (ZUJIK-I). (2025). *Uradni list RS*, št. št. 77/25. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO9114>

Zakon za uravnoteženje javnih financ (ZUJF). (2012). *Uradni list RS*, št. 40/12, 96/12. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO6388>

Združenje splošnih knjižnic. (2016). *Mapa: Zapisniki UO in NO ter skupščine*. Arhiv Združenja splošnih knjižnic

Združenje splošnih knjižnic. (2011). *Mapa za leto 2011*. Arhiv Združenja splošnih knjižnic

Združenje splošnih knjižnic. (2014). *Predlog normativov za delovno mesto bibliotekarja*. Arhiv Združenja splošnih knjižnic, Grosuplje.

Združenje splošnih knjižnic. (2016a). *Strategija razvoja slovenskih splošnih knjižnic 2013–2020: evalvacija*. Arhiv Združenja splošnih knjižnic, Grosuplje.

Združenje splošnih knjižnic. (2016b). *Poslovni model centraliziranih postopkov nabave, obdelave, opreme in distribucije knjižničnega gradiva v splošnih knjižnicah*. Arhiv Združenja splošnih knjižnic, Grosuplje.

Združenje splošnih knjižnic. (2019). *Portal Knjižnice.si*. <https://www.knjiznice.si>

Zveza splošnih knjižnic. (2008, 15. januar). *Zapisnik šestnajste seje upravnega odbora Zveze splošnih knjižnic*.

Zveza splošnih knjižnic. (2008). *Mapa za leto 2008*. Arhiv Združenja splošnih knjižnic

Zveza splošnoizobraževalnih knjižnic. (1993). *Mapa za leto 1993*. Arhiv Združenja splošnih knjižnic

Zveza splošnoizobraževalnih knjižnic. (1994). *Mapa za leto 1994*. Arhiv Združenja splošnih knjižnic

Vesna Horžen

e-pošta: vesna.horzen@gmail.com

Vključevanje mladih odraslih v knjižnice: primerjava Mestne knjižnice Ljubljana in norveške knjižnice Deichman v Oslu

The engagement of young adults in libraries: comparison of the Ljubljana City Library and the Deichman Library in Oslo

Špela Plestenjak, Maja Šefman

Oddano: 14. 1. 2025 – Sprejeto: 14. 10. 2025

1.04 Strokovni članek

1.04 Professional article

UDK 027:021.6-053.6(497.4Ljubljana+430Dresden)

DOI <https://doi.org/10.55741/knj.69.4.3>

Izvilleček

Članek raziskuje vključevanje mladih odraslih (15–29 let) v knjižnično dejavnost na primeru Mestne knjižnice Ljubljana (MKL) in knjižnice Deichman v Oslu. Izhaja iz problema upada branja in obiskovanja knjižnic pri mladih odraslih ter razpravlja o strategijah za njihovo ponovno vključitev. Predlagane metode vključujejo prilagoditev knjižničnih prostorov, organizacijo dogodkov, usmerjenih k mladim, uporabo sodobnih tehnologij in platform, kot je TikTok, ter vključevanje mladih v načrtovanje dejavnosti. Deichman izstopa z inovativnimi pristopi, kot so mladinski odbori in prostori za ustvarjanje, medtem ko Mestna knjižnica Ljubljana več poudarka namenja promociji branja. Članek zaključuje s predlogom sinergije med obema modeloma za izboljšanje vključevanja mladih odraslih v knjižnice.

Ključne besede: mladi odrasli, splošne knjižnice, bralna kultura, vključevanje uporabnikov, Deichman, Mestna knjižnica Ljubljana, družbena omrežja, promocija branja, prostori za mlade, sodobne knjižnične storitve

Abstract

The article explores the engagement of young adults (ages 15–29) with library activities, focusing on the case of the Ljubljana City Library (Mestna knjižnica Ljubljana

- MKL) and the Deichman Library in Oslo. It focuses on the decline in reading habits and library visits among young adults and discusses strategies to re-engage this demographic group. The proposed methods include adapting library spaces, organizing youth-oriented events, utilizing modern technologies and platforms like TikTok, and involving young adults in activity planning. The Deichman Library stands out with innovative approaches, such as youth councils and creative spaces, while Ljubljana City Library emphasizes reading promotion. The article concludes with suggesting the synergies between the two models to enhance young adult engagement in libraries.

Keywords: young adults, public libraries, reading culture, user engagement, Deichman library, Ljubljana City Library, social media, reading promotion, youth spaces, modern library services

1 Uvod

Avtorici članka se pri svojem delu med drugim srečujeva s področjem, kjer je opazen upad bralcev. Gre za skupino t. i. mladih odraslih, ki so po večini zaključili s šolanjem in branjem za šolski kurikulum ter prehajajo na trg dela ali nadaljujejo študij na izbranem področju. Upad izposoje v obravnavani starostni skupini je opazen tudi v statistiki izposoje v Mestni knjižnici Ljubljana, podobno na področju bralnih navad opažajo na Norveškem.

V maju leta 2023 sva se udeležili enotedenske izmenjave z norveško knjižnico Deichman v Oslu, kjer sva obiskali pet enot (Bjørsvika, Grünerløkka, Biblo Tøyen, Tøyen in Stovner) in tam dobili vpogled v to, kako se s tem izzivom spopadajo na Norveškem ter katerih dejavnosti in dela z mladimi se lotevajo v splošnih in drugih knjižnicah v Oslu (obiskali sva tudi dve univerzitetni knjižnici, eno muzejsko knjižnico ter narodno knjižnico), s katerimi lahko narediva nekaj primerjav in predstaviva nekaj zgledov, ki bi jih lahko vpeljali v naš prostor. S tem člankom želiva predstaviti, kateri so poglobitni dejavniki za manjši obisk in skromnejše bralne navade med mladimi odraslimi ter kako lahko knjižnice same vplivamo na to, da jih bolje vključujemo kot uporabnike splošnih knjižnic.

2 Značilnosti mladih odraslih

Za pojem »mladi odrasli« ne obstaja enotna definicija, različni viri jih starostno zamejujejo nekoliko različno:

- Zakon o javnem interesu v mladinskem sektorju (2010) pojem mladi definira tako: »mladi« so mladostniki in mlade odrasle osebe obeh spolov, stari od 15. do dopolnjenega 29. leta;

- v obdobje mladega odraslega vstopimo med 18. in 25. letom, ko se oblikuje lastna identiteta, to obdobje bi moralo biti kategorizirano povsem ločeno od obdobja odrasčanja in odraslosti (Higley, 2019);
- mladi odrasli so osebe, ki so v poznih najstniških ali zgodnjih dvajsetih letih (Young adult, n. d.);
- posamezniki v starosti med 18. in 29. letom (Dragar, 2023);
- posamezniki na prehodu iz otroštva v odraslost (Guidelines for Library Services For Young Adults (Smernice za knjižnične storitve za mladostnike), 2019).

Zakon o javnem interesu v mladinskem sektorju v skupino torej vključuje srednješolce, študente ter osebe po končanem študiju, ko si večina najde službo in začne ustvarjati družino. Mednarodna zveza bibliotekarskih združenj in ustanov (International Federation of Library Associations and Institutions - IFLA) je kategorijo opredelila kot posameznike med prehodom iz otroštva v odraslost, omenja le, da je običajno uporabljen starostni razpon med 12 in 18 let, sicer pa je določitev starosti te ciljne skupine v domeni vsake posamezne knjižnice, tudi glede na kulturno in krajevno ozadje. Drugi viri pojem definirajo kot mlade polnoletne osebe obeh spolov, stare najmanj 18 let in vse do vključno 29. leta starosti.

V domačem knjižničarskem polju, npr. v razvojnem dokumentu Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice za obdobje 2018–2028 (2018), skupina mladih odraslih ni posebej izpostavljena, uporabniki so glede na starost deljeni na skupino otrok (predšolskih in šolskih), mladostnikov (okvirno 15–18 let) ter odraslih.

Definicijam je torej skupno, da z izrazom »mladi odrasli« označujejo posameznike na prehodu v odraslost. V tem življenjskem obdobju običajno postajajo vse bolj neodvisni od staršev, ne prevzemajo pa še vseh obveznosti odraslih (Dragar, 2023). Pri njih prihaja do večjih razlik v življenjskem slogu kot pri drugih starostnih skupinah. Mladi odrasli so bolj osredotočeni sami nase (imajo manj obveznosti v odnosu do drugih ljudi), njihove odločitve niso dokončne (velikokrat si premislijo glede študija, partnerja, potovanj ali bivanja) in so zelo optimistični (Dragar, 2023). To je obdobje, ko se oblikuje identiteta in se osamosvajajo, vendar so še vedno »nekje vmes« med mladostništvom in odraslostjo.

Definicijam je skupno tudi to, da obravnavajo mlade odrasle kot skupino, ki je v enem od aktivnejših obdobj z vidika osebnega razvoja. Zaključevanje srednješolskega izobraževanja z zrelostnim oz. maturitetnim izpitom se prevesi v izbiro študija ali zaposlitve, njihove priučene navade, vrednote in prioritete so v tem času fluidne ter prehodne.

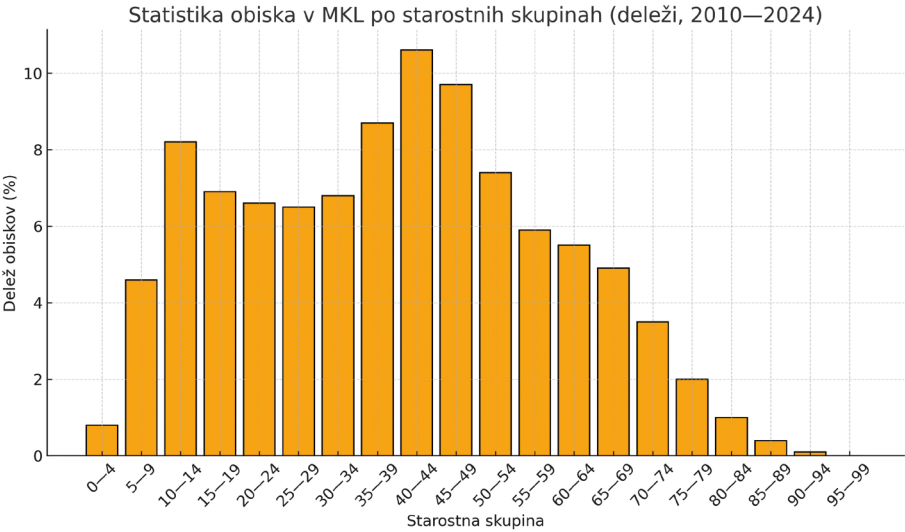
V prispevku se osredotočava na iskanje načinov, kako med mladimi odraslimi v tem aktivnem obdobju in v elektronski dobi neprestanega pomanjkanja časa ter koncentracije ohranjati stik z branjem in literaturo. Želiva spodbujati, da mladi odrasli sploh (še) posežejo po literaturi ter da vzdržujejo ali razvijajo bralsko kondicijo, torej da po končanem šolskem in študijskem branju ne prestopijo v skupino nebralcev, temveč ohranjajo bralne navade v svojem prostem času – kot sprostitev, ohranjanje radovednosti, intelektualne prožnosti ter dovzetnosti za razumevanje sebe in drugih.

Za namen tega prispevka sva upoštevali širši pomen pojma mladi odrasli, po Zakonu o javnem interesu v mladinskem sektorju. Osredotočili sva se na mlade odrasle, od 15. do vključno 29. leta starosti. To so generacije, ki so odrasle z mobilnimi telefoni in povsod dostopnim internetom ter so izjemno večje komuniciranja na družbenih omrežjih. Te okoliščine jih ravno tako razlikujejo od starejših generacij ter jih je vredno upoštevati pri promociji branja in oblikovanju vsebin za mlade odrasle.

3 Načini zbujanja interesa mladih odraslih za knjižnico

Izkušnje knjižničarjev, ki se v splošnih knjižnicah srečujemo z mladimi odraslimi, so, da knjižnice po večini uporabljajo kot kraj z zasilno zalogo izvodov domačega branja, pozneje za dostop do študijskega gradiva in izhodišče za študijske naloge ali kot prostor, ki ponuja možnosti in razmere za umirjen študij, manjkrat pa iščejo gradivo za prostočasno branje. Po podatkih raziskave Knjiga in bralci VII (2024) ostaja delež nebralcev visok tudi v odrasli populaciji, kar nakazuje na vztrajanje nebralnih navad skozi življenjsko obdobje. Na tveganje, da se upad branja vzpostavi že v prehodu iz mladostništva v zgodnjo odraslost, opozarja Rugelj (2015), ki kot kritično obdobje za »erozijo bralstva« izpostavlja starost med 15. in 25. letom.

Iz podatkov o številu vseh obiskov med letoma 2010 do 2024, ki smo jih zbrali v Mestni knjižnici Ljubljana, razberemo padec v številu obiska pri mladih v obdobju srednje šole, med 15. in 19. letom, ki se nadaljuje do skupine v 29. letu, ko se v starostni skupini 30–34 trend začne obračati navzgor. Največ obiskov opravijo odrasli med 35. in 49. letom starosti (skoraj 30 % vseh obiskov), sledijo otroci med 10. in 14. letom (okoli 8 %). Mladi odrasli (15–29 let) pa skupaj predstavljajo manj kot 20 % obiskov, pri čemer nobena od skupin (15–19, 20–24 in 25–29) ne preseže 7-% deleža. V primerjavi z mlajšimi otroki in odraslimi v srednjih letih je njihov delež očitno nižji, kar potrjuje, da so mladi odrasli za knjižnice skupina, ki jo je najtežje pritegniti.

Slika 1: Statistika obiska v Mestni knjižnici Ljubljana od leta 2010 do 2024 (deleži so izraženi glede na celotno število obiskov v obdobju med 2010 in 2024)

Tabela 1: Statistika obiska po starostnih skupinah med letoma 2010 do 2024 s trendom rasti/padanja po posameznih letih; stolpec »Trend« prikazuje gibanje obiska posamezne starostne skupine v obdobju 2010–2024

Starostna skupina	Število obiskov (2010–2024)	Delež (%)	Trend
0–4	150.000,00	0,74	
5–9	920.000,00	4,57	
10–14	1.650.000,00	8,19	
15–19	1.380.000,00	6,85	
20–24	1.320.000,00	6,55	
25–29	1.310.000,00	6,5	
30–34	1.380.000,00	6,85	
35–39	1.760.000,00	8,74	
40–44	2.140.000,00	10,62	
45–49	1.950.000,00	9,68	
50–54	1.500.000,00	7,45	
55–59	1.180.000,00	5,86	
60–64	1.110.000,00	5,51	
65–69	990.000,00	4,91	
70–74	710.000,00	3,52	
75–79	400.000,00	1,99	
80–84	200.000,00	0,99	
85–89	80.000,00	0,4	
90–94	15.000,00	0,07	
95–99	2.000,00	0,01	
Skupaj	20.147.000,00	100	

Iz tabele razberemo, da je skupina mladih odraslih ena od teh, pri katerih se obisk v knjižnicah z leti zmanjšuje. Pri tem je treba upoštevati obdobje protikoronskih ukrepov v letih 2020 in 2021, ki je še leta po tem močno vplivalo na manjši obisk in izposajo v knjižnicah. Vendarle lahko predvsem pri starejših skupinah uporabnikov opazujemo postopno »rehabilitacijo« števila izposoj (primer 45–49 let), ki pa je pri skupinah med 15. in 29. ter do 34. leta še naprej v upadanju. Če primerjamo povprečne vrednosti obiska v zadnjih 15 letih s podatki iz zadnjega obdobja (2023–2024), se pokaže jasen vzorec: med mladimi odraslimi (15–29 let) je obisk knjižnice v zadnjih dveh letih skoraj 30 % nižji od dolgoletnega povprečja, medtem ko so odrasli v starostni skupini 30–49 let in otroci v skupini 10–14 let v istem obdobju zabeležili približno 10–12 % manj obiskov. Skupina 20–24 let je obiskovala knjižnico v povprečju za 33,5 % manj kot v celotnem obdobju 2010–2024, skupina 25–29 let celo za 34,5 % manj, pri skupini 15–19 let pa je bil padec okoli 10-%. To potrjuje, da prav mladi odrasli predstavljajo najbolj izrazit izziv za prihodnje strateške usmeritve knjižnice.

Tabela 2: Prikaz števila obiskov po starostnih skupinah, izsek od 10 do 49 let med letoma 2010 in 2024; vrstica »Trend« ponazarja gibanje števila izposoj po letih, vrstica delež v % predstavlja delež obiskov glede na število vseh obiskov med letoma 2010 in 2024.

leto	10-14 let	15-19 let	20-24 let	25-29 let	30-34 let	35-39 let	40-44 let	45-49 let	Število vseh obiskov v posameznem letu	
2010	144.102	125.070	130.600	134.273	126.002	137.539	132.061	122.352	1.438.177	
2011	139.056	123.927	125.052	128.098	123.925	136.287	139.124	123.637	1.440.953	
2012	135.038	120.317	121.549	122.991	125.503	134.506	147.512	129.548	1.470.680	
2013	124.029	112.362	115.413	114.981	117.133	132.817	149.929	131.595	1.444.415	
2014	115.321	104.782	112.484	107.301	111.235	134.213	149.541	129.009	1.412.988	
2015	109.364	99.001	102.617	98.843	105.656	135.375	152.613	131.574	1.408.363	
2016	106.782	95.093	95.680	91.037	101.641	133.793	155.686	133.704	1.408.870	
2017	108.136	88.184	85.339	80.400	90.042	128.134	153.666	136.313	1.383.843	
2018	111.537	86.061	85.187	79.348	85.533	126.981	151.606	139.263	1.407.172	
2019	107.613	83.368	73.466	73.658	81.042	117.288	152.449	141.280	1.379.547	
2020	76.602	49.302	42.932	41.560	53.213	79.829	119.980	111.377	992.653	
2021	93.349	72.048	56.591	60.752	67.239	94.889	138.972	134.124	1.240.603	
2022	92.336	74.287	59.169	56.289	61.278	85.799	127.596	124.156	1.177.294	
2023	98.182	77.581	59.610	59.425	66.970	94.536	134.665	132.444	1.291.802	
2024	99.808	73.457	55.851	56.359	66.015	94.910	129.605	132.150	1.290.097	
Trend										
Skupaj	1661255	1384840	1321540	1305315	1382427	1766896	2135005	1952526	20.187.457	
Delež v %	8,23%	6,86%	6,55%	6,46%	6,85%	8,75%	10,58%	9,67%	100%	

Podobno tudi raziskave na Norveškem ugotavljajo, da mladi odrasli med 16. in 24. letom v prostem času vse manj berejo, njihova pozornost je preusmerjena k drugim medijem, predvsem digitalnim (Skare, 2024). Med razlogi za nebranje sodelujoči v raziskavi Knjiga in bralci VII najpogosteje navajajo rabo drugih medijev in prostočasnih dejavnosti, kot so gledanje televizije ter uporaba spleta in mobilnih naprav, kar potrjuje premik bralnih navad v smer digitalnih vsebin (Gerčar idr., 2024).

Mladi odrasli so ob obisku knjižnice postavljeni v položaj, ko so njihove potrebe in interesi razpeti med dva oddelka – literatura je v knjižnicah običajno razporejena na otroško-mladinski in odrasli oddelok. Prav tako se skupina mladih odraslih velikokrat spregleda na področju knjižničnih prireditev, saj je večji del programa namenjen fokusnim skupinam mlajših ali odraslih. Kot izpostavlja Samo Rugelj, je na področju branja med otroki in šolarji že utečen aparat promocije branja, od družinskega branja, močne tradicije izdajanja kakovostne mladinske literature, evalvacije, ki jo izvaja Pionirska – center za mladinsko književnost in knjižničarstvo, programa Bralne značke ipd., nenazadnje do posebej urejenih knjižničnih in knjigarniških oddelkov za otroke ter mlade, ki pa ne ustreza več mladim odraslim (Rugelj, 2015), prav tako pa zanje (še) niso ustvarjene nobene primerljive dejavnosti ali vsaj ne v takšnem obsegu.

Pogoj za nadaljnji razvoj bralne kulture med mladimi odraslimi in promocijo branja je tudi ta, da mlade odrasle privablamo v knjižnice ter jih nagovarjamo z vsemi storitvami in dejavnostmi, ki jim jih knjižnice lahko ponujajo. Meniva, da se moramo knjižnice predstavljati kot polje, kjer poteka vseživljenjsko učenje, polje srečevanja med ljudmi (ali vrstniki), polje kulturnega dogajanja in kot ustanova, ki skrbi za razvoj posameznikov v vseh življenjskih obdobjih.

Eden od načinov za privabljanje mladih odraslih v knjižnice in oblikovanje programa za to skupino je predvsem ta, da jim pokažemo možnost aktivnega vključevanja v dejavnosti knjižnice. To predvidevajo tudi Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice (2018), torej da »knjižnica vključuje mladostnike v načrtovanje dejavnosti (izbor gradiva, oblikovanje prostorov, organizacija prireditev)«, kar pa v praksi, kot opazuje, še ni dovolj razvito.

Želeli bi jih pritegniti, da bi knjižnico začeli obiskovati tudi zaradi lastne zabave in sprostitve. Kako to doseči? Med glavnimi razlogi, zakaj mladi odrasli knjižnice ne uporabljajo, sta nezainteresiranost in nepoznavanje knjižničnih storitev (Heaviside in Farris, 1995), torej je v prvi vrsti treba v njih prebuditi zanimanje, jih izobraziti glede vloge knjižnice ter približati izvajanje storitev njihovim potrebam in interesom, npr.:

- **Vključevanje tehnologije in sodobnih trendov:** Knjižnice bi lahko raziskale, kako uporabiti sodobno tehnologijo za privabljanje mladih, npr.: organizacija delavnic na temo digitalnih veščin, kodiranja ali ustvarjanja vsebin, kot so blogi ali videoposnetki, bi lahko mladim omogočila aktivno udeležbo.
- **Sodelovanje z lokalnimi umetniki:** Knjižnice bi lahko organizirale dogodke, kjer sodelujejo lokalni umetniki, pisatelji ali vplivneži, kar bi povečalo zanimanje mladih. Takšni dogodki bi lahko vključevali branja, delavnice ali ustvarjalne delavnice.

- **Prilagoditev prostora:** Razmisliti je treba o prilagoditvi knjižnice potrebam mladih odraslih in ustvariti privlačen, njim namenjen prostor. To lahko vključuje ustvarjanje udobnih prostorov za sprostitev, tihe sobe za študij ali prostore za skupinsko delo.

Vsestranski razvoj mladostnikov bi moral potekati v sodelovanju z lokalno skupnostjo in drugimi sorodnimi institucijami. Zagotoviti jim je treba učinkovit dostop do vseh knjižničnih virov ter možnosti pridobivanja sodobnih veščin, predvsem informacijske in računalniške pismenosti. Generacija, ki je po večini izredno vešča uporabe digitalne tehnologije, je po drugi strani soočena z drugačnimi izzivi, uporaba digitalnih medijev namreč vpliva na bralne sposobnosti in koncentracijo, hkrati pa se pojavlja tudi večja potreba po obvladovanju digitalne pismenosti (Skare, 2024), torej zmožnosti varne ter kritične uporabe digitalnih virov in platform.

Po raziskavi o medijskih preferencah mladih (Oblak idr., 2023) imajo platforme, kot je TikTok, lahko pomembno vlogo pri oblikovanju bralnih navad (Knjiga VII, 2024). Mladi pogosto uporabljajo BookTok za izmenjavo knjižnih priporočil in povezovanje z vrstniki prek literarnih vsebin. Knjižnice bi lahko bolje izkoristile ta prostor z ustvarjanjem video vsebin, ki izpostavljajo zanimive knjige in dogodke, tukaj se pojavlja tudi možnost mladim odraslim dati priložnost sodelovanja pri pripravi vsebin.

Poleg tega bi sodelovanje z mladimi odraslimi pomagalo pri načrtovanju ter uresničevanju knjižničnih programov in storitev, namenjenih njim, npr.:

- **Programi usposabljanja in mentorstva:** Uvedba programov, ki bi mladim omogočili učenje novih veščin, kot so pisanje, fotografija ali grafično oblikovanje, bi lahko povečala zanimanje in obisk. Mentorski programi, kjer bi mladi sodelovali z izkušenimi knjižničarji ali strokovnjaki, bi bili dodatna spodbuda.
- **Ugotavljanje interesov:** Redno izvajanje anket ali fokusnih skupin za razumevanje interesov in potreb mladih odraslih, na podlagi česar bi knjižnica lahko prilagodila svoje storitve ter programe.
- **Usmerjenost k sodelovanju:** Krepitev povezav s šolami, fakultetami in drugimi organizacijami za ustvarjanje skupnih projektov ter prireditev bi lahko povečala vidnost knjižnice in njene storitve med mladimi odraslimi.

V slovenskih knjižnicah sicer že izvajamo številne projekte, ki so usmerjeni h krepitvi bralne kulture v vseh starostnih skupinah, skupina mladih odraslih pa izstopa po tem, da se rezultati, če sodimo po zgoraj navedenih, izmikajo želenim. Veljalo bi pregledati, katere dejavnosti in projekte že izvajamo, ki imajo za ciljno skupino tudi mlade odrasle, kako jih nagovarjamo, ter ugotoviti, kako

bi se že obstoječega lahko lotili drugače in ali se pojavljajo možnosti, da bi se lahko zgledovali po drugih uspešnih praksah.

Osredotočili se bova na dejavnosti in projekte, ki jih za ciljno skupino mladih odraslih izvajamo v Mestni knjižnici Ljubljana. Nekateri od teh projektov potekajo na nacionalni ravni, nekateri so prerasli svoj okvir in potekajo v širši regiji, na drugi strani pa so tudi takšni, za katere uspešnosti še ne moremo zagotovo oceniti oz. se še razvijajo in se s prakso dopolnjujejo.

Ob obisku knjižnice Deichman v Oslu v maju 2023 sva opazili, da knjižnice obiskuje veliko mladih, da so jih pritegnili z vključevanjem ter veliko možnostmi za povezovanje, preživljanje prostega časa in razvoja različnih veščin. Ker pa sva bili tam samo en teden, je najina raziskava omejena, saj nama v tako kratkem času ni uspelo spremljati in oceniti vsega.

3.1 Mladi v Mestni knjižnici Ljubljana

Skupina »mladih odraslih« v smernicah Mestne knjižnice Ljubljana še ni bila zajeta oz. izpostavljena, pravzaprav je to precej zapostavljena skupina, ki se bolj izraža oz. se jo po drugi strani bolje opaza šele v zadnjem času. Do sedaj so bili mladi v tem obdobju umeščeni k otrokom ali odraslim.

V Mestni knjižnici Ljubljana pa že izvajamo nekaj projektov, ki so v prvi vrsti namenjeni njim. Eden od takšnih primerov je razpis Oddaj na natečaj (poHAIKUj, preDRAMi se, metaFORA, S3P), ki mlade odrasle med 15. in 25. letom vabi h kreativnemu pisanju na izbrano temo v obliki poezije, dramskega besedila, proze ali stripa. Dober odziv mladih odraslih se kaže tudi pri udeležbi na delavnicah spoznavanja in igranja sodobnih namiznih iger Igrive poteze. Na teh delavnicah knjižničar predstavlja igre iz knjižnične zbirke več kot 70 sodobnih namiznih iger, v skupini pa nato nekatere igre tudi odigrajo. Zbirka je na voljo za čitalniško izposajo za igranje s svojo družbo vsak dan v času odprtosti knjižnice.

Od leta 2021 smo prisotni tudi na družbenem omrežju TikTok, kjer predstavljamo predvsem leposlovje za mlade odrasle oz. literaturo, ki je v Mestni knjižnici Ljubljana označena kot SM¹ (starejši mladinci). V oktobru 2024 se je v Knjižnici

¹ Oznaka SM (starejši mladinci; Letno poročilo MKL 2018, str. 44) je bila uvedena, ker so knjižničarji iz Mestne knjižnice Ljubljana ugotovili, da med obstoječimi kategorijami manjka literatura za zahtevnejše in starejše mlade bralce. Vanjo spada predvsem literatura z zahtevnejšimi temami za bralce nad 14 let. V katalogu Cobiss je pogosto še vedno označena kot »mladinski, nad 14 let (M)«.

Otona Župančiča začela srečevati bralna skupina, ki je namenjena prav mladim odraslim (do 30. leta starosti), ki bere predvsem aktualne naslove fantazijske književnosti, na srečanjih je poudarek tudi na vključevanju v razpravo in kreativnih načinih pogovora o prebranem. Raziskava Knjiga in bralci VII kaže, da del bralcev, zlasti med mlajšimi starostnimi skupinami, bere tudi v tujih jezikih, pri čemer izrazito prevladuje angleščina, kar odraža vpliv globalizacije in digitalne dostopnosti knjižnih vsebin (Gerčar idr., 2024).

Opažamo, da lahko spodbujamo branje pri mladih odraslih tudi s stripom oz. jih prek stripov ponovno povabimo k branju leposlovja, na kar kažejo tudi ugotovitve v Osrednji knjižnici Mozirje (Mežnar, 2022). Na primeru umestitve stripoteke v Osrednji knjižnici Celje prikazujejo razlike med izposojajo na otroškem oddelku in oddelku za odrasle. Na otroškem oddelku se stripi dobro izposojajo, medtem ko se zbirka stripov za odrasle, ki je umeščena na oddelek glasba/film, izposoja bistveno manj – delež izposojenih stripov na otroškem oddelku je 46 %, na oddelku glasba/film pa le 6 % (Mežnar, 2022). Eden od razlogov za slabšo izposojajo je zagotovo tudi prostorska umestitev med zbirko glasba in film, ki v zadnjih letih na splošno beleži upad zanimanja in izposoje (zaradi kadrovske stiske pa tudi ni vedno prisotnen informator).

Zaradi pogosto slabe prostorske umestitve stripoteke v knjižnici, z zapostavljanjem v odročnih kottičih knjižnice, se je namreč med bralci dolgo časa utrjevalo prepričanje o drugorazrednosti literature s slikami. Tega predvsem v zadnjih letih uspešno izzivajo vrhunski sodobni domači in tuji avtorji, ki skupaj z založniki ne le ustvarjajo vsebine, ki na izvirne načine vsakič znova izkoriščajo sporočilne možnosti prepleta teksta in slike, ampak tudi odpirajo (literarne) pogovore o stripu ter ga postavljajo ob bok drugim knjižnim izidom.

Da bi pritegnili mlade odrasle, se promocija stripov za starejše bralce zdaj izvaja z vključevanjem stripov in risoromanov na vsakoletni seznam branja pri projektu Mesto bere, prav tako so večkrat izpostavljeni na družbenih omrežjih knjižnice. Knjižnica bi lahko uvedla tudi posebne dogodke, kot so »strip večeri«, kjer se mladi lahko družijo, igrajo namizne igre, imajo pogovore o stripih in se povezujejo z drugimi mladimi bralci.

Na področju sodelovanja z lokalno skupnostjo je Mestna knjižnica Ljubljana vzpostavila partnerstva z lokalnimi srednjimi šolami in fakultetami, da bi spodbujala skupne projekte, ki bi mladim omogočili dostop do knjižnice in njenih virov. Sodelovanje z učitelji in profesorji pri organizaciji literarnih tekmovanj, delavnic ter predstavitev avtorjev tudi prispeva k večji prepoznavnosti knjižnice kot kulturnega središča.

Knjižnica načrtuje tudi uvedbo mentorstva, ki bi mladim omogočilo sodelovanje s knjižničarji in drugimi strokovnjaki pri razvoju pisateljskih ali umetniških veščin. To bi lahko vključevalo individualne delavnice ali skupinske tečaje, kjer bi mladi imeli priložnost za neposredno delo s strokovnjaki na področju literature, umetnosti ali medijskih vsebin.

Pri vsem je ključno, da knjižnica redno vrednoti uspešnost svojih projektov in dejavnosti, ki so namenjene mladim odraslim. Z zbiranjem povratnih informacij od udeležencev ter analiziranjem obiska in izposoje bi lahko prilagodila svoje pristope ter izboljšala ponudbo, da bi bolje ustrezala potrebam in interesom te skupine.

3.2 Mladi v knjižnici Deichman²

Knjižnica je hiša demokracije in mora biti vključujoča ter odprta za vse. Je prostor za pogovor, druženje in iskanje znanja ter lahko pomaga pri razvoju kritičnega mišljenja in digitalne presoje pri svojih uporabnikih. Knjižnice na Norveškem obstajajo že skoraj 200 let in ves čas so se zaposleni v knjižnicah zavzemali ter delali za to, da je prebivalstvo znalo brati in da je lahko dostopalo do znanja in kulture (A space for democracy and self-cultivation, 2019).

Z opazovanjem različnih pristopov in praks, ki jih izvajajo v knjižnici Deichman, sva pridobili vpogled v knjižnično pokrajino v Oslu. V vsaki enoti knjižnice Deichman so nama predstavili vsaj eno dejavnost, ki jo izvajajo za mlade odrasle, in nama razložili, kako se jih trudijo vključiti. Opazili sva tudi, da jim je to, da jih privabijo v knjižnico, pomembnejše od same promocije branja.

Glavna enota knjižnice Deichman je **Bjørvika**.³ Njeni začetki segajo v leto 1785, pet let po smrti Carla Deichmana, ki je svojo knjižnično zbirko podaril mestu Kristiania (Oslo je današnje ime dobil šele leta 1925). Nova zgradba za knjižnico Bjørvika je bila leta 2020 zgrajena v na novo razvijajočem se urbanističnem centru Osla ob fjordu (Plestenjak, 2023). Že leta 2021 jo je Mednarodna zveza bibliotekarskih združenj in ustanov razglasila za najboljšo novo splošno knjižnico leta (Šefman in Plestenjak, 2023). Od zunaj je stavba videti kot kup knjig, ki so položene

² Vse zapisano v tem poglavju so ugotovitve, do katerih sva prišli na podlagi opazovanja med enotedensko izmenjavo na Norveškem (2023).

³ Vsi podatki o knjižnici Bjørvika in njenih dejavnostih so, kjer ni navedeno drugače, rezultat opazovanja v času najine izmenjave na Norveškem (2023) in pridobljeni z uradne spletne strani knjižnice Deichman, enota Bjørvika: <https://deichman.no/bibliotekene/bj%C3%B8rvika> (pridobljeno 21. 2. 2024).

ena na drugo, od znotraj pa jo izgraja okvir iz armiranega betona, v katerega je vgrajena guma, ki daje knjižnici odlično akustiko (Šefman in Plestenjak, 2023). Sama knjižnica ima šest nadstropij in vsaj toliko medetaž, ki zagotavljajo 11.000 mest za učenje. Knjižnica hrani knjige v več kot 30 jezikih in po celi knjižnici so razstavljena umetniška dela, pri čemer dajejo prednost lokalnim umetnikom (Šefman, 2023). V kleti sta dve kinodvorani, ena večja in ena manjša za družine. Po knjižnici so posejani umaknjeni kotički za manjše družbe, kjer si je mogoče ogledati nagrajene animirane filme ali prisluhniti meditativni glasbi. Poleg tega imajo uporabniki možnost izposoje instrumentov in tudi zvočno izolirane sobe za vajo. V eni od takih sob je DJ-postaja, kjer se lahko učijo mešanja glasbe. Imajo tudi ogromno ustvarjalnico s 3D-tiskalniki, šivalnimi stroji, stroji za vezenje, stroji za tiskanje majic itd. (Šefman in Plestenjak, 2023). Knjižnica Bjørvika ima tudi igralne sobe in konzole, ki jih lahko uporabniki rezervirajo za igranje iger v knjižnici, ter poseben prostor, kjer lahko uporabniki pojejo malico ali spijejo kavo.

Posebnost enote Bjørvika je t. i. mladinski odbor. Sestavljen je iz skupine mladih odraslih, starih od 15 do 19 let. Mlade izberejo na osnovi prijave, vendar se pri tem zelo potrudijo, da jih izberejo iz kar najbolj različnih kulturnih in socialnih okolij. Njihovo delo je, da organizirajo dogodke za mlade odrasle v knjižnici, imajo pa tudi koordinatorja iz knjižnice, ki odobri porabo sredstev. Jeseni organizirajo Kulturno noč in lani so s tem dogodkom v knjižnico privabili okoli 5000 mladih. Dogodke organizirajo vsak petek, na enem izmed njih sva bili tudi sami. Dogodek, ki so ga poimenovali Izmenjevalnica oblačil, se je dogajal v tretjem nadstropju in to je bilo preplavljeno z mladimi. Prinesli so svoja oblačila, ki jim niso bila več prav ali so se jih naveličali, in jih izmenjevali z drugimi. Oblačila je bilo mogoče tudi kupiti, če ni bilo nič primerneza za zamenjavo. Poleg tega je bil tam še kotichek, kjer je ena od udeleženk risala na oblačila unikatne motive, vsak udeleženec si je lahko tudi natisnil majico ali si kaj izvezel. Ker je bil to dogodek za mlade, sta bila tam prav tako dva DJ-a, ki sta vrtela glasbo. Čeprav je bilo na dogodku precej glasno in so nadstropja odprta, se v drugih delih knjižnice ni slišalo skoraj nič. Mladinski odbor pripravlja tudi podkast Mladi za Oslo (Ung for Oslo⁴), platformo za izražanje mnenj in izkušenj mladih na različne vsakdanje ali bolj kočljive teme, s katerimi se srečujejo v življenju.

V enem od najrevnejših predmestnih predelov Osla je v nakupovalnem središču pravljica knjižnica **Stovner**.⁵ Preden je bila knjižnica zgrajena, so med

⁴ Epizode podkasta so dostopne na: <https://podcasts.apple.com/us/podcast/ung-for-oslo/id1592492384>.

⁵ Vsi podatki o knjižnici Stovner in njenih dejavnostih so, kjer ni navedeno drugače, rezultat opazovanja v času najine izmenjave na Norveškem (2023) in pridobljeni z uradne spletne strani knjižnice Deichman, enote Stovner: <https://deichman.no/bibliotekene/stovner> (pridobljeno 24. 2. 2024).

lokalnimi prebivalci izvedli anketo o tem, kakšno knjižnico si želijo. Glede na želje se je arhitekt odločil, da bo celotna oprema knjižnice narejena iz izdelkov ponovne uporabe. Veliko je lesa in zelenja ter vse skupaj daje videz in občutek domačnosti. Ker je knjižnica v enem od najrevnejših predelov Osla, z zelo majhnimi stanovanji, je bilo prvo poslanstvo knjižnice, da mladim zagotovi varen prostor za druženje, preživljanje prostega časa ter stimulatивно okolje za branje in pridobivanje novih znanj (Šefman in Plestenjak, 2023). Cela knjižnica je zato polna kotičkov, kamor se lahko umaknejo, od majhnih lesenih »iglujev« do stopničastih tribun z nenavadnimi koti. Na vidnih mestih, v skrivnostnih nišah so oddelki s fantazijskimi knjigami in kriminalkami, ki sta dve od najbolj priljubljenih zvrsti leposlovnega gradiva pri njih. V Stovnerju imajo mladi tudi možnost spoznavati knjižnično delo, saj lahko že zelo zgodaj začnejo delati tam. Pomagajo pri iskanju in razporejanju rezervacij, pospravljanju gradiva ter dajanju informacij uporabnikom. Na ta način se učijo dela z ljudmi ter spoznavajo knjižnico in njeno delovanje. Vsak torek v knjižnici izvajajo t. i. brivsko delavnico. Popoldan pride mlad fant, star okoli 20 let, in brezplačno postrizže kogarkoli, ki bi to želel. Bili sva prisotni na eni od teh delavnic in sva opazili, da je bilo kar nekaj zanimanja za striženje. Poleg tega imajo vsak petek tudi Jezikovno kavarno, ki je namenjena vsem, tudi mladim odraslim. Namenjena je tujcem, ki bi radi povadili konverzacijo v norveščini. Tudi to izvajajo brezplačno, ljudje pridejo v kavarno, koordinator jih razdeli v skupine glede na znanje norveščine in jim pomaga s temami pogovora, če se zatakne. Potem kroži po kavarni, od skupine do skupine, in jim pomaga pri pogovoru. Knjižnica ima za izposajo tudi zbirko družabnih iger za vse starosti. Opazili sva, da so svoj cilj, privabiti mlade v knjižnico, uspešno dosegli, saj je bilo tudi v času najinega obiska tam precej mladih, ki so se tiho pogovarjali, brali in se družili.

Še ena enota, ki stoji v revnejšem predelu Osla, je knjižnica **Grünerløkka**⁶, in sicer je v najstarejši stavbi od vseh splošnih knjižnic na Norveškem. Knjižnica poudarja angažiranost skupnosti in ponuja različne prostore, vključno s prostori za študij in delavnice, kar je še posebej koristno za študente ter mlade odrasle. Ena posebnost te knjižnice je velika zbirka stripov, imajo jih kar 10.000. Tudi v tej knjižnici se mlade zelo trudijo vključiti v samo delovanje knjižnice, pomagajo pa tudi, kolikor se da, pri problematiki v soseski. Sicer deluje tukaj vse bolj na prostovoljni bazi, vendar mladi sodelujejo pri kreiranju programa in pomagajo na dogodkih. Poleg tega ima knjižnica čudovito mladinsko sobo. Prostor spominja na gusarsko ladjo, vse skupaj pa deluje kot križanec med

⁶ Vsi podatki o knjižnici Grünerløkka in njenih dejavnostih so, kjer ni navedeno drugače, rezultat opazovanja v času najine izmenjave na Norveškem (2023) in pridobljeni z uradne spletne strani knjižnice Deichman, enota Grünerløkka: <https://deichman.no/bibliotekene/gr%C3%BCnerl%C3%B8kka> (pridobljeno 24. 2. 2024).

podvodnim svetom in džunglo. Tudi tukaj so umaknjeni kotički in klop pod oknom za branje. Hkrati so vse mizice opremljene z dobrimi svetilkami za branje. Tukaj najdemo, kot v večini knjižnic v Oslu, tudi knjižnico semen, ki so jo precej nadgradili. Poleg knjižnice imajo zelenjavni vrt, kjer gojijo več vrst zelenjave. Vse, kar zraste, porabijo na delavnici zdrave prehrane, ki je namenjena otrokom in mladim odraslim. Kuhajo se samo vegetarijanske jedi, kar je bil na začetku velik problem, ker so pogrešali meso, zdaj pa so se tega navadili in jim je všeč. Na ta način knjižnica mladim iz soseske zagotovi vsaj en topel obrok na teden. Tisti dan, ko sva bili midve na obisku, se je vodja delavnice, po poklicu glasbenik, pripravljala na delavnico priprave skutnega bureka. To je bila ena od želja udeležencev delavnice in so ga že nekaj časa prosili za to. Knjižnica se osredotoča tudi na prostovoljstvo in priložnosti za prakso za mlade, kar spodbuja spretnosti, povezane z vključevanjem v skupnost ter delovanjem knjižnice. Ta dvojni pristop, ki vključuje zagotavljanje virov in angažirano programiranje, resnično postavlja Deichman Grünerløkka kot ustanovo, osredotočeno na skupnost.

4 Druge smernice in dobri zgledi

V univerzitetnih knjižnicah sva opazili kar nekaj dobrih praks za privabljanje mladih. V času izpitnih obdobij imajo študenti na voljo brezplačno kavo v neomejenih količinah, da lahko nemoteno študirajo. Prav tako so bile po obeh knjižnicah razporejene aktivnosti za sproščanje med študijem. En primer je bila magnetna tabla, kjer so bile posamezne besede in so se lahko sproščali s sestavljanjem poezije, drugi primer je ogromna sestavljanka (5000 kosov), ki jo je lahko sestavljal, kdor je želel, in na ta način prekinil študij. Poleg tega sva v obeh knjižnicah opazili tudi izposojajo stvari. Šlo je za stvari, izbrane s študenti v mislih: spalne vreče, pohodniški nahrbtniki, orodje za popravila v stilu »sam svoj mojster« ipd. Obe knjižnici sta poleg študijskih kotičkov imeli tudi kotičke za sproščanje.

Nacionalna knjižnica se je mlade odrasle odločila privabiti z združevanjem virov iz lastne zbirke, s predmeti iz popularne kulture in z nagovarjanjem s humorjem. V času najinega obiska je bila v nacionalni knjižnici namreč razstava black metala z imenom Slabo razpoloženje (*Dårlig Stemning/Bad vibes*). Tam so razstavili literaturo, povezano z black metalom, izrezke iz časopisov ipd. ter vse skupaj povezali z vinilnimi ploščami in zgoščenkami popularnih black metal bendov. Obiskovalci so lahko interaktivno preizkusili mešalko in si ogledali plakate različnih black metal bendov. Vse skupaj so povezali z gozdom, ki je zelo značilen za black metal, ter z referencami na Tolkienu in Vikinge (Fossberg in

Wiese-Hansen, 2023). V trgovini s spominki so uporabniki lahko kupili majico ali vrečko z logotipom razstave, ki je bil zasnovan v stilu logotipov black metal bendov.

Iz raziskav o uporabi družbenih omrežij med mladimi, ki so dostopne v poročilih Mladinskega raziskovalnega medija, je razvidno, da mladi hitro spreminjajo svoje navade uporabe družbenih omrežij, kar vključuje upad Snapchata in Facebooka; zato je težko dohajati, spremljati, razumeti in nagovarjati njihova zanimanja. Kljub temu je družbena omrežja mogoče uporabiti kot orodje za nagovarjanje mladih v njihovem »kodu« in prostor, kjer sami delijo ter promovirajo bralna priporočila in mnenja (npr. BookTok, fotografije domačih knjižnih polic). Mlade odrasle je vsekakor treba pritegniti z dobrimi knjigami, tudi tistimi, ki so oglaševane na TikToku, v skupnosti BookTok. Treba je stopiti v korak s časom in jih poskušati doseči tudi na modernejše načine: prek TikToka, Instagrama ali katerega drugega družbenega omrežja, kajti mladi danes informacije večinoma pridobivajo prek digitalnih platform. Raziskave kažejo, da več kot 60 % mladih vsaj nekajkrat na teden uporablja družbena omrežja za informiranje (Oblak idr., 2023).

Ena od možnih rešitev so tudi bralne skupine na daljavo (prek Zooma), za tiste, ki ne morejo (ali pa se jim ne da) fizično obiskati knjižnice. Zelo pomembno se nama zdi, da imajo v knjižnici kotičke, kjer lahko nemoteno študirajo, se družijo ali berejo. Knjižnična zbirka, bodisi fizična bodisi digitalna, bi morala imeti dostopnega veliko študijskega gradiva, ki bi jim pomagalo pri učenju. Prav tako pa sta pomembna tudi prosti čas in zabava, zato bi morala knjižnica ponujati dogodke, kjer bi se lahko družili ter si izmenjevali mnenja. Opažava, da imajo mladi odrasli radi glasbo, filme in družabne igre, zato se nama zdi tudi to pomemben del ponudbe, še posebej, če se jim zraven ponudi tudi prostor za igranje, poslušanje ali gledanje.

Ker so to posamezniki, ki so včasih zelo sramežljivi, bi bilo za razmisliti tudi o uvedbi table z občutljivimi temami in pripadajočimi postavitvenimi oznakami oz. pojasnili, kje jih najti na policah. S temi smernicami in dobrimi zgledi bi lahko knjižnice postale privlačnejše za mlade odrasle ter prispevale k bolj aktivni in vključujoči skupnosti.

Težavo vidiva predvsem v tem, da Mestna knjižnica Ljubljana ponuja večino zgoraj naštetega, pa je to premalo oglaševano, saj mladi večinoma za to ne vedo. Tukaj bi zagotovo morali uporabiti sodobne družbene medije in tam, na zanimiv in humoren način, predstavljati knjižnično ponudbo.

5 Zaključek

Ob primerjavi obeh splošnih knjižnic, norveške Deichman v Oslu in naše, slovenske, Mestne knjižnice v Ljubljani, ugotavlja, da se v Deichmanu bolj trudijo, da mlade odrasle privabijo v knjižnico, medtem ko Mestna knjižnica Ljubljana več pozornosti namenja promociji branja. Obe knjižnici sta na svojem področju uspešni, zato bi se lahko učili ena od druge.

Knjižnica Deichman je mlade zelo uspešno privabila in vključila v svoje programe. Mnenja sva, da je bila najuspešnejša strategija prav ta, da so jih vključili v kreiranje programa zanje in to bi moral biti prvi korak tudi v Mestni knjižnici Ljubljana. Pri kreiranju programa imajo v Deichmanu nekaj prednosti pred Mestno knjižnico Ljubljana, saj v glavnem zaposlujejo ljudi, ki so prej delali na področju performativnih umetnosti. Veliko zaposlenih je gledališčnikov, glasbenikov, umetnikov in tistih, ki so že prej načrtovali velike prireditve. Ena od prednosti knjižnice Deichman je tudi brezplačna članarina za vse. V Mestni knjižnici Ljubljana se članarina, sicer znižana, začne plačevati po dopolnjenem 18. letu starosti, kar zna biti za mlade, ki še niso zaposleni, precejšen finančni zalogaj.

Mestna knjižnica Ljubljana izvaja številne projekte za promocijo branja, od vsakotedenskih objav novosti na družbenih omrežjih in priporočil gradiva na spletni strani do projektov, kot so NaBer minute ali Mesto bere, kjer si lahko člani z branjem pridobijo brezplačno članarino. Vendar pa bi bilo koristno, če bi knjižnica razvila tudi bolj vključujoče pristope, kot so tisti, ki jih uporablja Deichman, ter aktivno vključila mlade pri oblikovanju programov in dejavnosti. Tudi promocija na družbenih platformah je pomembna za doseganje mladih. Kot kažejo rezultati raziskave Medijska kultura in digitalni vsakdan mladih, so Instagram, TikTok in YouTube najbolj priljubljeni med slovenskimi mladimi (Oblak idr., 2023). Knjižnice bi lahko to izkoristile za ustvarjanje privlačnih vsebin, ki nagovarjajo mlade v njihovem jeziku.

Za zaključek, meniva, da bi se Mestna knjižnica Ljubljana lahko učila od prakse knjižnice Deichman, ne le v smislu privabljanja mladih, temveč tudi v razvijanju kreativnih in interaktivnih programov, ki bi spodbujali skupnostno sodelovanje ter omogočili mladim odraslim, da postanejo aktivni soustvarjalci knjižničnega prostora. S tem bi knjižnica postala še bolj privlačna za mlade, kar bi posledično prispevalo k večji vključenosti v naši skupnosti. Knjižnica Deichman pa bi od Mestne knjižnice Ljubljana lahko prevzela katerega od projektov za promocijo branja.

Literatura

- A space for democracy and self-cultivation. National strategy for libraries 2020–2023.* (2019). The Norwegian Ministry of Culture and the Norwegian Ministry of Education and Research. <https://www.regjeringen.no/contentassets/18da5840678046c1ba74fe565f72be3d/rom-for-demokrati-og-dannelse-nasjonal-biblioteksstrategi-2020-2023-engelsk.pdf>
- Deichman – Grünerløkka. (2024). <https://deichman.no/bibliotekene/gr%C3%BCnerl%C3%B8kka>
- Deichman – Stovner. (2024). <https://deichman.no/bibliotekene/stovner>
- Dragar, R. (2023). *Kdo so mladi na prehodu v odraslost?* Mojpsihoterapevt.si. <https://mojpsihoterapevt.si/clanek/Kdo-so-mladi-na-prehodu-v-odraslost%3Fid/125>
- Fossberg, H., in Wiese-Hansen, J. (2023). *Bad Vibes. Sonic Emotions of Norwegian Black Metal*. National Library of Norway.
- Gerčar, J., Kovač, M., Blatnik, A., in Rugelj, S. (2024). *Knjiga in bralci VII: bralna kultura in nakupovanje knjig v Sloveniji v letu 2024*. UMco. https://www.jakrs.si/fileadmin/datoteke/Nova_spletna_stran/Zaloznistvo/Raziskave_in_analize/knjiga-in-bralci-vii-raziskava-2024-le%C5%BEE%C4%8De.pdf
- Guidelines for Library Services For Young Adults. (2019). IFLA. <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/libraries-for-children-and-ya/publications/ya-guidelines2-en.pdf>
- Heaviside, S., in Farris, E. (1995). *Services and Resources for Children and Young Adults in Public Libraries*. <https://nces.ed.gov/surveys/frss/publications/95357/index.asp?sectionid=13>
- Higley, E. (2019). Defining Young Adulthood. *DNP Qualifying Manuscripts*, 17. https://repository.usfca.edu/dnp_qualifying/17/
- Letno poročilo MKL 2018*. (2019). Mestna knjižnica Ljubljana. https://www.mklj.si/wp-content/uploads/2021/04/LETNO_POROCILO_MKL_2018-1.pdf
- Mežnar, R. Spodbujanje bralne pismenosti s pomočjo stripoteke v Osrednji knjižnici Mozirje. *Knjižnica*, 66(3-4), 43–71.
- Oblak, T., Jontes, D., Šušteršič, N., Koren Ošljak, K., in Plaskan, J. (2023). *Medijska kultura in digitalni vsakdan mladih. 2. del: Mediji, branje in prosti čas v času družbenih platform*. Fakulteta za družbene vede. https://medijimladih.si/wp-content/uploads/2023/07/MRM_porocilo-2.del_web.pdf
- Plestenjak, Š. (24. 8. 2023). Delovni obisk na Norveškem v okviru projekta Erasmus+. *EPALE – Spletna platforma za učenje odraslih v Evropi*. [Blog]. <https://epale.ec.europa.eu/sl/blog/delovni-obisk-na-norveskem-v-okviru-projekta-erasmus#>
- Rugelj, S. (2015). Kako ohraniti mlade bralce, ko postanejo mladi odrasli. *Bukla*, 115. <https://www.bukla.si/revija-bukla/kako-ohraniti-mlade-bralce-ko-postanejo-mladi-odrasli.html>

Skare, R. (2024). The Norwegian Public Library of the Future – What are the challenges to Meet? *Proceedings from the Document Academy*, 11(2), 9. <https://ideaexchange.uakron.edu/docam/vol11/iss2/9/>

Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice (za obdobje 2018–2028). (2018). Ministrstvo za kulturo RS, Nacionalni svet za knjižnično dejavnost. https://www.knjiznice.si/wp-content/uploads/2020/06/Strokovna_priporocila_standardi_Spl_Knjiz_2018-2028.pdf

Šefman, M. (31. 8. 2023). Erasmus+ work mobility in Norway: Deichman Library in Oslo. *EPALE – Electronic Platform for Adult Learning in Europe*. [Blog]. <https://epale.ec.europa.eu/en/blog/erasmus-work-mobility-norway-deichman-library-oslo>

Šefman, M., in Plestenjak, Š. (24. 8. 2023). Poročilo z delovnega obiska na Norveškem v okviru projekta Erasmus+. *Knjižničarske novice*. <https://knjiznicarske-novice.si/porocilo-z-delovnega-obiska-na-norveskem-v-okviru-projekta-erasmus/>

Young adult. (n. d.). V *Cambridge dictionary*. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/young-adult>

Zakon o javnem interesu v mladinskem sektorju (ZJIMS). (2010). *Uradni list RS*, št. 42/2010. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO5834>

Špela Plestenjak

Mestna knjižnica Ljubljana, Kersnikova ulica 2, 1000 Ljubljana
e-pošta: spela.plestenjak@mklj.si

mag. Maja Šefman

Mestna knjižnica Ljubljana, Kersnikova ulica 2, 1000 Ljubljana
e-pošta: maja.sefman@mklj.si

LIBRARY

Journal of Library and Information Science

Aims and Scope

LIBRARY was inceptioned in 1957 by the Association of Slovenian Librarians. As in 1984 the association changed its name, LIBRARY became the official journal of the Slovenian Library Association. LIBRARY publishes refereed articles and short communications presenting recent scientific and professional achievements in library and information science, book studies and related fields. LIBRARY aspires to support and stimulate the development of theory and practice and to raise the knowledge and skills of professional staff. The LIBRARY is published three times per year (two single issues and one double issue).

It is indexed in:

LISA (CSA), Directory of Open Access Journals (DOAJ), LISTA (EBSCO), European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences (ERIH PLUS), Proquest Research Library, ProQuest Library Science and IBZ. The journal is open access, fulltext articles are available at journal's web page, LISA, Google Scholar, dLib and COBISS/OPAC.

Previous Editors of LIBRARY:

Maks Veselko 1957–1958

Branko Berčič, PhD 1958–1962

Maks Veselko 1963–1964

Jože Munda 1965–1969

Maks Veselko 1970–1971

Vlasta Pacheiner 1972–1973

Bruno Hartman, PhD 1974–1979

Jože Šifrer 1980–1985

Jelka Gazvoda 1986–1999

Melita Ambrožič, PhD 2000–2005

Eva Kodrič-Dačić, PhD 2005–2009

Primož Južnič, PhD (Ed.-in-Chief) 2010–2011

Branka Badovinac (Man. Ed.) 2010–2011

Alenka Kavčič-Čolić, PhD (Ed.-in-Chief) 2012–2015

Ines Vodopivec, PhD (Man. Ed.) 2012–2015

Gorazd Vodeb, PhD (Ed.-in-Chief) 2016–2019

Damjana Vovk (Man. Ed.) 2016–2020

Irena Eiselt, PhD (Ed.-in-Chief) 2019–2020

Mojca Rupar Korošec, PhD (Man. Ed.) 2021–2023

LIBRARY. Journal of Library and Information Science

Volume 69, Number 4 (2025)

UDK 02

ISSN 0023-2424 (print edition)

ISSN 1581-7903 (electronic edition)

Founded by: Slovenian Library Association

Published by: Slovenian Library Association and University of Ljubljana Press

For the Publisher: Damjana Vovk, president of the Slovenian Library Association and Gregor Majdič, PhD, the Rector of the University of Ljubljana

Issued by: Slovenian Library Association and Ljubljana University Press, Faculty of Arts

For the issuer: Damjana Vovk, president of the Slovenian Library Association and Mojca Schlamberger Brezar, PhD, Dean of the Faculty of Arts

Editor: Polona Vilar, PhD

Technical editor: Mojca Preglau

Editorial Board: Melita Ambrožič, PhD, Branka Badovinac, M.A., Doris Dekleva Smrekar, PhD, Romana Fekonja, Dunja Legat, M.A., Sabina Fras Popović, PhD, Jan Pisanski, PhD

International Editorial Board: Boris Bosančić, PhD, Sveučilište J. J. Strossmayerja u Osijeku (Croatia), Wolfram Horstmann, PhD, Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek, Göttingen (Germany), Sofija Klarin Zadravec, PhD, Nacionalna i sveučilišna knjižnica (Croatia), Günter Mühlberger, PhD, Leopold-Franzens-Universität Innsbruck (Austria), Kornelija Petr Balog, PhD, Sveučilište J. J. Strossmayerja u Osijeku (Croatia), Abigail Potter, M.A., Library of Congress (USA), Jurgita Rudžionienė, PhD, Univerza v Vilniusu (Lithuania), David Bawden, PhD, City, University of London (United Kingdom), Drahomira Cupar, PhD, Sveučilište u Zadru (Croatia), Jasmina Ninkov, Biblioteka grada Beograda (Serbia)

Editorial Advisory Council: Polonca Kavčič (Chair), Marijana Abe, Jerneja Ferlež, PhD, Branka Kerec Prekošek, Tanja Merčun Kariž, PhD

Slovene language editing: Anja Muhvič

English language editing and translations of English: Lea Greenberg

Translations of Croatian: Polona Vilar, PhD

Croatian language editing: Renata Petrušić

Fee for print-on-demand issue: 33 EUR (only entire volume is printed).

For members of regional library associations and LIS related institutions print fee is included in the annual membership fee of the Slovenian Library Association.

Editorial office address: Revija Knjižnica, Zveza bibliotekarskih društev Slovenije, Turjaška 1, SI 1000 Ljubljana, Slovenija

E-mail: revija.knjiznica@zbd-sveza.si

Official web page: <https://journals.uni-lj.si/knjiznica>

Cover design: Miha Golob

Logo design: Zdravko Vatovec

Designed by: Grafični atelje Visočnik

Printed by: Dravski tisk

Prinrun: 500 copies

The journal is published with the support of: Ministry of Culture, Slovenian Research and Innovation Agency, members of regional library associations and Slovenian Library Association

Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0)

